

P 40014

# könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

19.

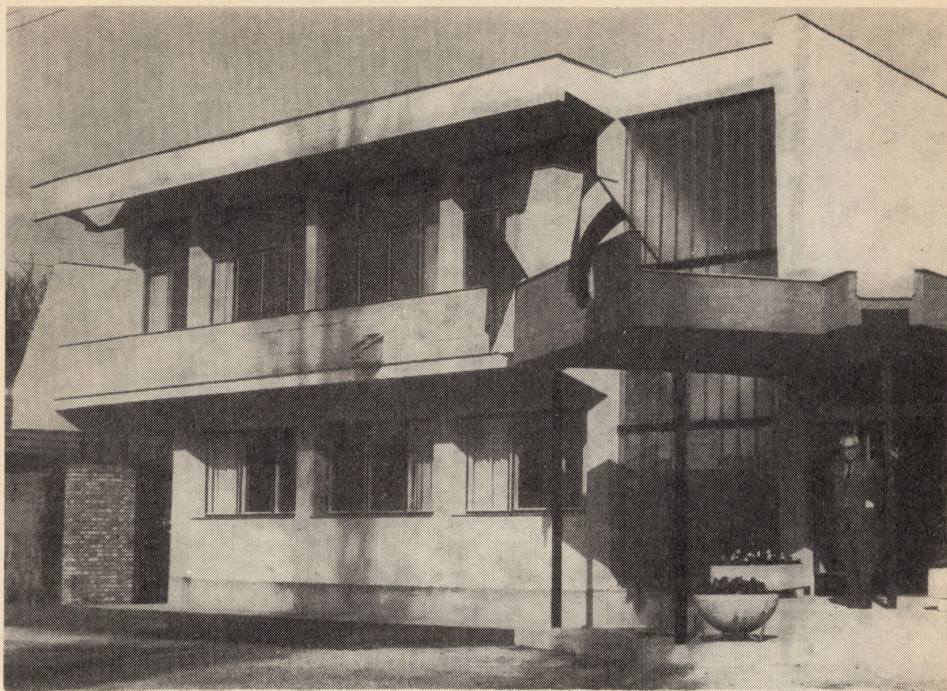
évfolyam

1969

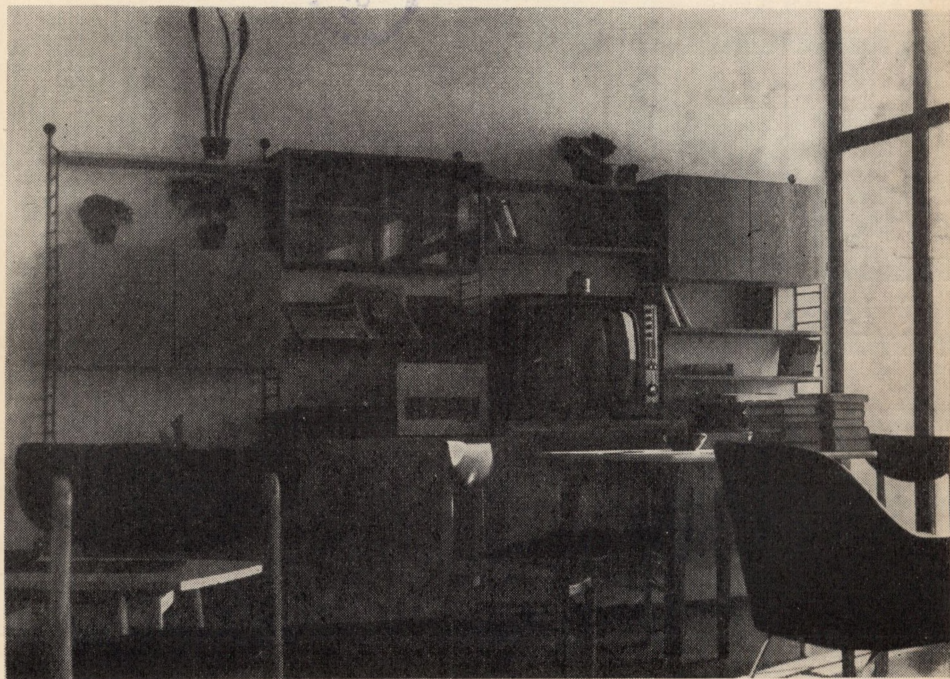
január



1



*Az 1 000 000 Ft-os költséggel létesített debreceni József Attila telepi klubkönyvtár.  
Alsó képünkön részlet az emeleti helyiségből (Papp Gábor felvételei)*



## t a r t a l o m

### Forradalmi örökségünk

MEZEI GYÖRGY: Szabó Ervin és Walter Hofmann ... ..	3
KÁVÁSSY SÁNDOR: Szabó Ervin Könyvtár 1919-ben — Kaposváron ... ..	6
H. DR. VARSÁNYI LÍVIA: Amire hagyományaink köteleznek ... ..	7
DR. PATAKY ERNŐ: A könyvtárvezetés ... ..	9
PERKI IMRE: Szakszervezeti könyvtárak az építőiparban ... ..	13
SZENTE FERENC: Egy intézmény bemutatkozása ... ..	19
A forradalmi évfordulók megünneplése ... ..	22
BILLÉDI FERENCNÉ: A könyvtárak és a termelészövetkezetek kapcsolata Pest megyében ... ..	25
Népművelő-könyvtár szakos hallgatók írják (Papp Jánosné, Bárdos István) ... ..	27
Műanyag osztólapok és szakcsoportjelzők a bolgár könyvtárakban (dr. Tombor Tibor) ... ..	28
A könyvtárak életéből (Vadócz Pál, Jankovich József, Arató Antal, dr. Toma Istvánm, Antal Álmos, dr. Pálinkás Györgyné) ... ..	29
Könyvtárépítési hírek ... ..	34
Hírek ... ..	36

## t á j é k o z t a t ó

SZAPPANOS BALÁZS: A mai Ady-kép ... ..	37
VÉRTESY MIKLÓS: Beszélgetés Kulin Györggyel ... ..	41

## k ö n y v e k r ől

Európa nagy korszakai (Zolnay Vilmos) ... ..	45
Lírikus esszéisták és esszék a líráról (Katona Jenő) ... ..	48

### k é z i k ö n y v t á r

MÁNDI PÉTER: A könyv és közönsége (Kamarás István) ... ..	50
Legyőzhetetlen erő (Ónódy Miklós) ... ..	52
Én. Szovjet írók önéletrajzai (Bozóky Éva) ... ..	53

DÉRI MIKLÓSNÉ—MARÓT MIKLÓS: Igényvizsgálatok módszertana (Sárdy Péter) 54  
 Könyvtári kiadványok ... 56  
**Tartalomjegyzék az 1968. évre** I—VIII.

A borító hátlapján Borsos Miklós rajza

из содержания

*Дердь Меzeи*: Зрвия Сабо и Вальтер Гофманн (3);  
*Зрне Патаки*: Теория и практика руководства библио-  
 теками (9);  
*Имре Берки*: Библиотечная сеть Профсоюза работни-  
 ков строительной промышленности (13);  
*Ференц Сзенте*: Годовой опыт работы клубов-библио-  
 тек (19);  
*Ференцне Билледи*: Взаимоотношение библиотек и  
 сельскохозяйственных производственных кооперати-  
 вов в комитате Пешт (25).

aus dem inhalt

*György Mezei*: Ervin Szabó und Walter Hof-  
 mann (3);  
*Ernö Patakы*: Theorie und Praxis der Biblio-  
 theksleitung (9);  
*Imre Berki*: Das Bibliotheksnetz der Bauar-  
 beitergewerkschaft (13);  
*Ferenc Szente*: Die Erfahrungen von einem  
 Jahr den Klubbibliotheken (19);  
*Frau F. Billédi*: Die Beziehungen der Biblio-  
 theken und der landwirtschaftlichen Pro-  
 duktionsgenossenschaften im Komitat Pest  
 (25).

from the contents

*György Mezei*: Ervin Szabó and Walter Hof-  
 mann (3);  
*Ernö Patakы*: Theory and practice of library  
 administration (9);  
*Imre Berki*: Library network of the Building  
 Workers' Union (13);  
*Ferenc Szente*: One year's experience with  
 club-libraries (19);  
*Mrs Ferenc Billédi*: Connections between lib-  
 raries and agricultural co-operatives in Pest  
 county (25).

cikkeink szerzői

*Berki Imre*, az Építők Szakszervezete buda-  
 pesti bizottsága könyvtári tanácsának veze-  
 tője; *Billédi Ferencné*, a Pest megyei Könyv-  
 tár munkatársa; *Kávássy Sándor* muzeológus,  
 Kecskemét; *Mezei György*, a Győri Megyei  
 Könyvtár igazgatóhelyettese; *dr. Patakы Ernő*,  
 a Könyvtártudományi és Módszertani Köz-  
 pont osztályvezetője; *Szappanos Balázs*, a  
 Tankönyvkiadó lektora; *Szente Ferenc*, a  
 Könyvtártudományi és Módszertani Központ  
 munkatársa; *dr. Tombor Tibor*, az Országos  
 Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *H. dr.*  
*Varsányi Livia*, a Fővárosi Szabó Ervin  
 Könyvtár 8. sz. kerületi könyvtárának veze-  
 tője; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár  
 osztályvezetője.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI  
 MINISZTERIUM  
 LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula,  
 Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla,  
 Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi  
 Béla, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szer-  
 kesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 457-418.  
 Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhiva-  
 tal: Budapest, VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.  
 Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Fosta Központi Hírlap Iro-  
 dánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.  
 Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-  
 számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

68.1694 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

## FORRADALMI ÖRÖKSÉGÜNK

### Szabó Ervin és Walter Hofmann

Szabó Ervin eleművének tanulmányozása, amelynek szükségességét az 50. halál-évforduló alkalmából oly nyomatékosan vetette fel *Kovács Máté* a *Könyvtáros* 1968. szeptemberi számában, tanúságot tesz arról, hogy a kiváló művelődés- és könyvtárpolitikus milyen nagy fontosságot tulajdonított a külföldi könyvtárügyi törekvések ismeretének. Marxista szemléletéből adódóan Szabó Ervin helyesen ismerte fel, hogy a hazai könyvtárügy fejlődését sohasem szabad elszigetelten és csak önmagában vizsgálni, hanem mindenkor a társadalmi és gazdasági alapokkal és a külföldi könyvtárügy fejlődésével összhangban kell elemezni. Ebből kiindulva, gazdag nyelvismere- tere birtokában, állandóan nagy figyelmet fordított az európai és amerikai könyvtárügyben jelentkező új irányzatok és elméletek tanulmányozására, valamint az általa helyesnek ítélt és a könyvtári gyakorlatban jól bevált kezdeményezések hazai ismer- tetésére és bevezetésére. Egyáltalában nem tekinthető tehát véletlennek, hogy Szabó Ervin megkülönböztetett figyelemmel fordult Walter Hofmann könyvtárosi és nép- művelői munkássága felé, és az évek során szinte barátsággá váló kapcsolatuk nagy és kedvező hatást gyakorolt a magyar könyvtárügy fejlődésére is.

Walter Hofmann élete és működése Drezda és később Lipcse nevével forrt össze. A drezda-plaueni könyvtárban kifejtett útmutató tevékenysége keltette fel Európa neves könyvtárosainak, köztük Szabó Ervinnek is a figyelmét. Hofmann 1879. március 24-én született Drezdában. Apja mesterségét, a *vésnökiséget* tanulta ki, és éve- ken át különböző városokban dolgozott mint vésnöksegéd. A szakma művelése mel- lett autodidakta módon sok gondot fordított önmaga művelésére is. Sokat és terv- szerűen olvasott, fejlesztette művészeti és kritikai ismereteit, s közben írással is kí- sérletezett. Vándorévei után visszatért Drezdába, és itt kapcsolatba került a külön- féle művészeti irányzatok drezdai képviselőivel. Ábbahagyta tanult mesterségét és maga is behatóbban kezdett foglalkozni az irodalommal: napilapok részére írt kriti- kákat, tárlatismertetésekét. Itteni működésében gyakran előkerültek *munkáséletének termékenyítő tapasztalatai*, és kritikusai munkásságában már ekkor fellelhetők annak a problémakörnek nyomai, amely később életének vezéreszméjévé vált: behatóan foglalkozott a *munkások nevelésének*, ezen belül a művészeti és esztétikai nevelésük- nek problémáival. Cikkei hatására vezették be a drezdai művészeti és kiállító sza- lonok a külön esti nyitvatartást a munkások számára és szállították le erre az alka- lomra a szalonok borsos belépődíjait. Törekvéseit azonban kevés siker kísérte: a megjelent munkások nagy része értetlenül állott a kiállított képek előtt, és csak a köznapi, s nem a művészi érték keltette fel érdeklődésüket. A kudarc nyomán Hof- mann felismerte, hogy az értetlenség okát a munkások hiányos esztétikai nevelésé- ben kell keresni, és ez a felismerés még inkább arra indította, hogy életét és tevén- ységét a munkások nevelésének szentelje.

Erre csakhamar kínálkozott is a nagy lehetőség: 1904 nyarán ajánlatot kapott, hogy vállalja el a *drezda-plaueni könyvtár megszervezését*, és ezzel egyidőben az egyik vezető német napilap is felkérte kritikai rovatának vezetésére. Hofmann a gazdag malomtulajdonos család, *Erwin Bienert* és felesége ajánlatát fogadta el, melynek értelmében Drezda-Plauenban a munkások és a lakosság részére új szerű könyvtárat létesítenek Hofmann elképzelései és tervei szerint. Mint erről a választásról vissza- emlékezéseiben írja, meggyőződésén, hogy számára a népkönyvtárügy az egyetlen helyes út, még a „porosz instrukciók” sem tudtak változtatni.

Németország ebben az időben már az imperializmus korszakában járt, és a vi- lág egyik vezető ipari hatalmává fejlődött. A népkönyvtárügyben is lezárult már az első szakasz, és az igények hatására új irányzat kezdett kibontakozni. Az új „Bücher- und Lesehallebewegung” túllépett ugyan a „szellemi népkönyha” keretein, célkitű- zéseiben és végső irányzatában azonban a munkásmozgalom ellen foglalt állást, amint ez *P. Huppert*: *Öffentliche Lesehallen* c. cikkéből is kiderült. „Felebaráti kö- telességünk, hogy embertársainkat megóvjuk attól az erkölcsi romlástól, amelyet a kocsmák okoznak, — hazafias kötelességünk, hogy megóvjunk minden németet a szociáldemokráciától. Keresztényi és hazafias indokból ezért mindenkinek közre kell működnie a nyilvános könyvtárak alapításában, mivel azok védőbástyát jelen- tenek az erkölcsi züllés és a szociáldemokrácia ellen.” (Huppert, P.: *Öffentliche Le- sehallen*. Köln, 1899.)



Walter Hofmann

Walter Hofmann könyvtárosi pályaválasztása után behatóan kezdett foglalkozni a csaknem tízéves múltira visszatekintő *népkönyvtári irányzat* helyzetével és eredményeivel. Meggyőződött arról, hogy ezek az intézmények vajmi keveset tettek a munkásság fokozódó gazdasági és szellemi elnyomorodása ellen, a könyvtárakban elért forgalmi eredmények mögött igen kevés volt az igazi népművelői tevékenység, és sokkal inkább a *nagy számok hajhászása* volt a könyvtárosok célja. Felfigyelt arra is, hogy a nagy forgalom következtében a könyvtárosoknak nincs idejük arra, hogy egyénileg is foglalkozzanak az olvasókkal, és ez a tény az elvi célkitűzésekben megfogalmazott eszmék megvalósítását eleve illuzórikussá tette. Hofmann ezért az igazi népművelő munka megvalósítását tűzte ki célul, könyvtárosi magatartásában vezérelvként a *humanitás eszméjét* fogadta el, és eszméinek gyakorlati megvalósítását kísérrelte meg Drežda-Plauenban, a Bienert-féle könyvtárban.

A könyvtár 1906-ban nyílt meg. Nem sokkal ezután több cikk jelent meg róla napilapokban és népművelési kérdésekkel foglalkozó folyóiratokban. Feltehetőleg ezek hívták fel az élesszemű Szabó Ervin figyelmét Walter Hofmann kísérletére. Szabó Ervin először *Staindl Máttyást*, a Fővárosi Könyvtár munkatársát küldte el

Dreždába Hofmannhoz, a plaueni könyvtár munkájának beható tanulmányozása végett. Walter Hofmann visszaemlékezéseiben így írt Staindl látogatásáról: „... két héttig tartózkodott nálunk és könyvtárunk legeldugottabb zuga sem volt biztos tőle. A személyes érintkezésben kezdetben kissé tartózkodó volt, végül azonban *tűz és láng lett*, s mint törekvéseinknek meggyőződéses apostola tért vissza Budapestre. Terjedelmes jelentése annyira meggyőző volt, hogy Szabó elhatározza egy modell-könyvtár felállítását drežda-plaueni mintára.”

Staindl Máttyás útijelentése a drežda-plaueni könyvtárról a Fővárosi Könyvtár Értesítőjének IV. évfolyamában, 1910-ben jelent meg, s igazán elismerő hangon szól Hofmann könyvtáráról. Ez a jelentés még jobban felkeltette Szabó Ervin érdeklődését Walter Hofmann törekvései iránt, aki határozottan a munkásolvasók mellé állt és az olvasószolgálatnak az egyéni elbírálást lehetővé szervezeti kialakításával kifejezetten az ő művelődésüket kívánta szolgálni: abból a felismerésből indult ki, hogy a munkások lelkivilága éppen olyan színes és változatos, mint a gazdagabb osztályoké. Bár Hofmann világnézetileg nem állt marxista alapon, mégis megértéssel fogadta a szocializmus tanításait, mert — mint önéletrajzában írja — „... ebben találja meg a minden hazából előzőtt [munkás] a *szellemi hazáját*, és ebből a talajból merít erőt az élethez. A szocializmusba vetett hit őrizte meg a német munkást attól, hogy lumpenproletárrá váljék. Aki tehát ezt a hitet elveszi a munkásoktól, nemcsak a munkások, hanem az egész német nép ellen is vétkezik. A népművelőnek és a népkönyvtárosnak tehát tisztelnie kell ezt a hitet, sőt azt, ahol erre lehetőség van, mint *eleven művelődést nyújtó erőt* meg kell ragadnia.”

Szabó Ervinnek 1911-ben nyílt alkalma a dreždai könyvtár meglátogatására, annak kapcsán, hogy hosszabb időt szándékozott eltölteni a drežda-loschwitz Mőller szanatóriumban. Látogatása elé Hofmann nagy érdeklődéssel tekintett, s így emlékezik meg róla: „... érthető feszültséggel vártuk a látogatót, kiről már oly sok jó hírt hallottunk. Röviddel ezt megelőzően járt itt *J. P. Troelstra*, az ugyancsak jelentős, nemzetközileg elismert szocialista, ... a rendkívül fejlett holland könyvtárugy jó ismerője. Rőla szokatlan benyomásunk volt, ... az aszkéta és világi ritka keveréke, alapjában megragadó jelenség. Vajon Szabó, a másik átlagon felüli szocialista, hasonló típust képvisel-e?” S mikor Szabó Ervin egy nyári délelőttön megjelent: „Meglepetésünk szinte csalódás volt: semmi csillogó, magávalragadó, a *megtestesült igénytelenség*. Barátságos, szerény hivatalnok, kinek mind öltözetétől, mint külső megjelenésétől is távol áll minden önmutogatás, önmagát előtérbehelyezés. Sőtét szemüve-

ge, amelyet szembaja miatt hordott, még fokozta ezt a színtelenséget. Azonban nem tartott sokáig, míg a látszólag jelentéktelen külsőn csakhamar átviláglott Szabó magas szellemisége és kiváló embersége.”

Szabó Ervin drezdai tartózkodása során a legnagyobb érdeklődést az ún. *munkásolvasók tanácsa* iránt tanúsította. Ennek a tanácsnak Hofmann elképzelése szerint az volt a feladata, hogy a könyvtár továbbfejlődésének gondjait közösen viselje a könyvtárossal. Eredetileg a polgári olvasók is helyet kaptak benne, azonban ezek passzivitása korán megmutatkozott, és a tanácsból csakhamar a munkásolvasók tanácsa lett „Arbeiterbeirat” névvel. Szabó Ervin, aki jól ismerte és nagyra becsülte az angolszász public library irányzatot, alkalmasint kifejtette kételyeit is ezzel az irányzattal kapcsolatban Walter Hofmannak: „vajon e nagyszerű könyvtártípus alkotói mennyiben gondoltak a mi munkásainkra és a kisemberekre.” A drezdai munkásolvasók tanácsát látva, és áttekintve a könyvtár — mai szóhasználatnál élve — közművelődési és népművelési tevékenységét, Szabó Ervin úgy érezte, hogy itt olyasmi van születőben, amely nagy jelentőségű lehet a további fejlődés szempontjából, mivel éppen azt találta meg benne, amit az angolszász irányzatnál nélkülözni volt kénytelen: a *szociálpedagógiai tevékenységet*. Több alkalommal, amikor jelen volt a tanács megbeszélésein, csodálatának adott kifejezést, hogy a munkások a különben szokásos elfogódottság nélkül vettek részt olyan kérdések megtárgyalásában, amelyek másutt számukra szokatlan és nehéz témákat jelentettek volna. Nem túlzás azt állítani, hogy a munkástanács volt az, amely Szabó Ervint végérvényesen Walter Hofmann mellé állította. Távozásakor így búcsúzott Hofmanntól: „... ha valamennyi szociális intézményben ilyen szellemben dolgoznának, mint itt, az ön könyvtárában, akkor könnyebb dolgunk lenne a szocializmussal.” Későbbi kapcsolatukban is a munkásokkal való foglalkozás témája volt az, ami a marxista Szabó Ervin és a liberális Walter Hofmann között az összekötő kapcsot képezte. És ezért nyújtott Szabó Ervin fegyvertársi segítséget Hofmannak a nem sokkal később megindult könyvtárpolitikai küzdelem során.

Hofmann ugyanis még 1910-ben a modern közművelődési könyvtár szervezeti felépítéséről és a proletariátus pszichológiájáról tanulmányt tett közzé, amely a német szakirodalomban az *első olvasóismerettel foglalkozó elméleti tanulmány*nak tekinthető. Ezt követőleg is több cikkében sürgette a könyvtárak reformját. Nézetei nem találtak megértésre, sőt 1912-ben megjelent kritikájára, melyet *Paul Ladewig*: Politik der Bücherei c. művével kapcsolatban írt a Zentralblatt für Volksbildungswesen c. folyóiratban, a német könyvtárosok egy része nyílt levélben utasította vissza Hofmannak a német könyvtári mozgalomra és annak eredményeire vonatkozó megjegyzéseit. Hofmannak a nyílt levélre adott válasza a német könyvtárügy fejlődésének az ún. *irányzatharc* „Richtungsstreit” névvel jelzett szakaszát indította el, amelyben később nem voltak ritkák az egymás elleni, személyes jellegű támadások sem.

Szabó Ervin *levélben sietett* az időközben Lipcsébe átköltözött *Walter Hofmann segítségére*, és felháborodásának adott kifejezést a támadás miatt. Egyidejűleg részt vállalt a Hofmann által megszervezett „Deutsche Zentralstelle für volkstümliches Büchereiwesen” előkészítő bizottságában, ezzel is kifejezve szolidaritását Walter Hofmann törekvései iránt. Legdöntőbb tanújelét azonban akkor adta Szabó Ervin a Walter Hofmann mellett való állásfoglalásának, amikor 1916-ban, az akkor megindult „Könyvtári Füzetek” első számában, saját maga írt bevezetést *Dienes László*: Walter Hofmann könyvtári törekvései c. tanulmányához. A tanulmány közreadása nálunk is kiváltotta a hivatalos könyvtári szervek felháborodását, melynek *Gulyás Pál* támadó hangú cikkben adott kifejezést a „Múzeumi és Könyvtári Értesítő” hasábjain. Ebben a szerző látszólag Dienest és Hofmannat támadja, azonban támadása kifejezetten Szabó Ervinnek és az általa képviselt haladó szellemű könyvtári irányzatnak szólt.

Az első világháború fokozódása megakadályozta, hogy a Szabó Ervin és Walter Hofmann között létrejött kapcsolat tovább fejlődjék, és véglegesen befejeződött Szabó Ervin halálával. Hofmann a „Die Bücherhalle” hasábjain *meleghangú nekrológban* búcsúzott el tőle, méltatva kimagasló szaktudását és kiváló emberségét.

Walter Hofmann az első világháború után Lipcsében működött tovább. 1922-ben megalapította az „Einkaufshaus für Büchereien” elnevezésű intézményt, a német könyvtárellátót. Később olvasó- és olvasmányismerettel foglalkozott és az ő kezdeményezése nyomán szervezték meg az „Institut für Laser- und Schrifttumkunde” nevű intézetet. Ezen a területen végzett úttörő munkásságáért 1931-ben a lipcsei egyetemről diszdoktori oklevelet kapott. A politikai változások, a jobboldali előretörése nyomán mindinkább visszavonult, és 1937-ben, amikor dr. Goerdelert, a későbbi, hitlerellenes puccsban részt vevő lipcsei főpolgármestert eltávolították hivatalából, neki is *le kellett mondania könyvtárosi állásáról*. A második világháború alatt és után emlékiratainak rendezésével foglalkozott, 1952-ben bekövetkezett haláláig.

Walter Hofmann kapcsolata Szabó Ervinnel *példa lehet arra a jó viszonyra, amely a különböző világnézetek képviselői között is létrejöhet* akkor, ha mindketten a jóindulat szándékával és a jó ügy érdekében közelednek egymáshoz. De tanulságos olyan vonatkozásban is, hogy mindenkor nagy figyelmet kell szentelnünk a külföldi könyvtárügynek, nehogy az önelégültség talaján állva elmaradjunk a világszínvonaltól.

Mezei György

## I R O D A L O M

- Dienes László: Walter Hofmann könyvtári törekvései. = Könyvtári füzetek. 1916. 1.  
Staindl Mátyas: A dresden-plaueni népkönyvtárról. = Föv. Könyvtár Értesítője. 1910. IV. évf. 2. Festschrift anlässlich des 50 jährigen Bestehens der Freien öffentlichen Bibliothek Dresden-Plauen 1906—1956. Berlin, Zentralinstitut für Bibliothekswesen, 1956.  
Hofmann, Walter: Die Organisation des Ausleihdienstes in der modernen Bildungsbibliothek = Volksbildungsarchiv. 1911—1913.  
Hofmann, Walter: Leserkunde. = Die Bücherei. 1935. 2.  
Hofmann, Walter: Mit Grabstichel und Feder. Geschichte einer Jugend. Stuttgart, Tübingen, 1948. Wunderlich Verl.  
Hofmann, Walter: Die Wille zum Werk. Erinnerungen eines Volksbibliothekars. Hrsg. v. Hans E. Hofmann, Villingen, 1967. Neckar Verl.

# Szabó Ervin Könyvtár 1919-ben — Kaposváron

*Adalékok a somogyi könyvtárügy 1919-es történetéhez*

Tóth Lajos, a somogyi direktorium politikai ügyosztályának vezetője 1919. április 5-én, további intézkedés és eljárás végett megküldte a direktorium közigazgatási ügyosztályának a közoktatásügyi népbiztos március 29-én, 1. K. N. sz. alatt kelt rendeletét. Ezt a rendeletet a közigazgatási ügyosztály pár nap múlva, április 18-án körlevélben közölte Kaposvár és a járások politikai megbízottaival.

A népbiztosi rendelet — mint ismeretes — „a köztulajdonba vett egyesületi helyiségekben, palotákban, továbbá szakegyleti és egyéb közcélokra rekvirált helyiségekben talált könyvgyűjtemények” felől intézkedett, és ezeknek „a Szabó Ervin Könyvtárban (Városi Nyilvános Könyvtár) Bp. IV. gróf Károlyi u. 8. sz.” alatt történő azonnali bejelentését rendelte el. Az illetékes hatóságok még éppen csak hozzáláthattak a végrehajtáshoz, amikor *Lucz Mózes*, a vármegyei politikai megbízott helytette 1919. május 12-én újabb körlevelet adott ki. Ebben közölte, hogy „a direktorium vármegyei népkönyvtár létesítését határozta el”, s könyvtárügyi megbízottá dr. *Neubauer Ferenc* kaposvári ügyvédet nevezte ki. Erre való tekintettel kérte, hogy a könyvgyűjteményeket most már ne a Szabó Ervin Könyvtárnak, hanem dr. *Neubauer* könyvtárügyi megbízottnak jelentsék be.

Az így létrejött megyei könyvtári intézmény megteremtésével, melyet a források „vármegyei népkönyvtár”, „Somogy Megye Könyvtára” néven emlegetnek, a direktorium tulajdonképpen annak a társadalmi igénynek tett eleget, mely ekkor Somogyban már a nyilvánosság előtt is megfogalmazódott. Világosan utal erre a Somogyi Vörös Újság 1919. április 24-i számának egyik cikke: ebben a magát meg nem nevező szerző „Kommunista könyvtárakat! A műveltség hatalom” címmel könyvtár felállítását sürgette a munkásság forradalmivá nevelése érdekében. „Kaposváron, a magyar Moszkvában szükségessé vált a szocialista könyvtár felállítása, hogy a kommunista kultúrmunkát bevezessük” — olvashatjuk többek közt. A cikkíró a továbbiakban „az egyik kávéház” „modern munkáskönyvtárrá” alakítását javasolta, ahol a pincérek mint könyvtári alkalmazottak dolgoznának tovább, és ahová a munkások munkaidő után szorakozni, művelődni térhetnének be.

Az új intézmény élére állított dr. *Neubauer Ferenc* a Nagyatádi Szabó-féle Kisgazda Pártnak volt egyik vezetőembere. A kormány 1919 februárjában Somogy megye kormánybiztosává nevezte ki, de állását a kaposvári szociáldemokrata munkásság heves ellenállása folytán nem tudta elfoglalni. Könyvtárügyi megbízottá való ki nevezése valószínűleg annak a közeledési folyamatnak volt része, amely Somogyban Nagyatádi Szabó és a kisgazdák, valamint a megye szocialista vezetői között épp ezekben a napokban bontakozott ki nagy arányokban. A kommun bukása után *Neubauer* mint Nagyatádi Szabó államtitkára játszott fontos szerepet a politikai életben.

Mint egy korabeli forrásból tudjuk, a könyvtárt ideiglenesen a mai Táncsics Mihály Gimnázium épületében helyezték el, de tervbe vették új könyvtári épület felépítését is.

A könyvtár tevékenysége kezdetben — mint az a forrásokból világosan kitérül — a vidéki könyvgyűjtemények számbavételében merült ki. A Somogy megyei

Munkástanács művelődési osztálya több más kérdéssel együtt május 20-án tárgyalta meg a kastélyokban levő műkincsek és könyvtárak „lajstromozását”-nak ügyét, s úgy döntött, hogy e munkák végrehajtására bizottságokat küld ki. A bizottságok június 3-án kezdték meg a munkát. Nem ismerjük a bizottságok tevékenységének iratanyagát, és így azok munkájáról nem tudunk beszámolni. A kommün bukása után kelt főszoigabírói jelentésekből azonban világosan kitűnik, hogy csupán gróf Festetich Vilmos toponári kastélyának könyvtárát foglalták le, és szállították el, illetőleg a Kegyes Tanítórend mernyei könyvtárából „vettek át” könyveket. Valószínűnek látszik, hogy a toponári Festetich-könyvtárat a többiekénél korábban leltározták, és még május végén Kaposvárra szállították.

Hamarosan kibontakozhatott azonban az érdemi munka is. Erre utal az a május végéről fennmaradt híradás, amely arról szól, hogy „35 ezer kötet könyv van együtt. A könyvek regisztrálása már befejezés előtt áll, s a hír szerint, a könyvtárat 2—3 hónap múlva átadják a közhasználatnak”. Dr. Neubauer Ferencnek egy június 26-ról fennmaradt nyilatkozata szerint a könyvtár olvasói használatra központi mintakatalógus alapján 2500 művet, vagyis 10 000 kötetet dolgozott fel. Ugyancsak e nyilatkozat szerint a könyvtár megnyitását július hónapra tervezték. Arról, hogy erre valóban sor is került volna, nincs adatunk.

A megyei könyvtár megszervezésével párhuzamosan megindult a falusi népkönyvtárak szervezése is. A művelődési osztály határozatot hozott rá, hogy a „kastélyokból rekvirált könyvek”-ből „kiegészítve a kommunista irodalom legújabb termékeivel” „kommunista népkönyvtárakat rendez be” a falvakban. Mint arról az egykorú híradás beszámol, a népkönyvtári mozgalom lendületesen bontakozott ki. Szulok környékén „földműves proletárok óhajára három olvasóegyletet és külön egy könyvtárat” létesítettek. A híradás szerint megszerte fokozódó érdeklődés nyilvánult meg a népkönyvtárak iránt, és sorra alapították meg az olvasóegyleteket és népkönyvtárakat.

Külön kell szólnunk arról, hogy *Kaposvárott újjászervezték a Munkásotthon könyvtárát, és 1919. június 10-én Szabó Ervin Könyvtár néven nyitották meg.* Mivel a könyvkereskedelmi tevékenység nagy nehézségekkel küzdött, a könyvtár nagyarányú csere- és vásárlási akciót indított állományának gyarapítására.

Az elmondottak alapján elfogulatlanul állapíthatjuk meg, hogy Somogyban lendületes és nagy reményekre jogosító fejlődést szakitott meg a kommün bukása, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter 182862/1919. VKM sz. rendelete, mely a könyvtárak igénybevételéről szóló tanácsköztársasági rendeletek hatályon kívül helyezéséről intézkedett, s amelynek nyomán a Tanácsköztársaság könyvtári alkotásai Somogyban is elenyésztek.

K á v á s s y S á n d o r

*Források:* A közoktatásügyi népbiztos 1. K. N. sz. rendelete. = *Tanácsköztársasági Törvénytár* (Szerk. Pongrácz Jenő) I. füzet Bp. 1919.; továbbá a *Somogyi Vörös Újság* 1919 május–júniusi számai, valamint az ide vágó megyei levéltári iratok.

## Amire hagyományaink köteleznek

Ezekben a hónapokban a történelmi évfordulók megünneplésének jegyében végzünk könyvtárosi, népművelői munkánkat. A könyvtárosok az 1918—1919-es időszakkal összefüggő irodalom feltárásával, közreadásával, rendezvényekkel, kiadványokkal idézik fel a félévszázaddal ezelőtti eseményeket, a kimagasló egyéniségek emlékét. A forradalmi hagyományok ápolása és továbbfejlesztése azonban *nagy feladást ró az utókorra, különösen arra az intézményre*, amelynek alapítója és névadója az 1918-as sorsfordulót és a magyar könyvtárügy hőskorát egy személyben szimbolizálja.

*Szabó Ervin példája* és öröksége nemcsak kegyeletes emlékezésre, de egyre alaposabb számvetésre is késztet. Azoknak a szellemi előfutároknak sorsában — sőt mondhatjuk — tragédiájában osztozott, akiknek vonata a külföldi állomásra késéssel indult el, de — paradox módon — a haza határaihoz mégis korán érkezett. Csaknem egy emberöltőbe telt, mire ebben az országban létrejöttek a szabóervini gondolat befogadásának feltételei. Kétségtelen, hogy a felszabadulás után kibontakozó szocialista művelődéspolitikai az ő elképzeléseit követve hozta létre az új típusú közművelődési könyvtárhálózatot, hogy a fővárosban a kerületi könyvtárak száma 23 év alatt csaknem megtízszereződött, s az olvasás mind inkább társadalmi szükségletté válik. Ezek az eredmények azonban nem merítik ki a gazdag életmű megannyi gondolatát. *Szabó Ervin törekvéseiből még van mit valóraváltani.* Közülük csak egyetlen, számunkra rendkívül időszerű tanulságot emelünk ki.

Köztudott, hogy Szabó Ervin a magyar könyvtárügynek nemcsak elméletalkotója, de az általa életre hívott intézménynek a részletekben is elmélyedő gondos gazdája, munkatársainak példaadó vezetője, szellemi irányítója volt. Sokrétű tudományos, politikai és könyvtárvezetői tevékenységét az az intellektusából fakadó törekvés hatotta át, hogy céljait sokoldalúan képezett, *kiváló könyvtárosi gárdával* valósítsa meg:

„...ma alig lehet kétség arról, hogy a nyilvános könyvtár használata mennyiség tekintetében ugyan főként a közönségtől, de *minőség tekintetében inkább a könyvtár személyzetétől függ.*” —

írja a Fővárosi Könyvtár 1908. évi jelentésében. Egy évvel később, a főpolgármesternek az állások szervezéséről küldött beadványában magasszintű követelményeit részletesen indokolja:

„A modern könyvtár feladata, hogy az irodalom minden ágának legjobb termékeit az olvasók lehető legnagyobb számának közvetítse. Hogy ezt a feladatát teljesítse, nem nyelvtudósokra van szüksége — bár nyelvismeretek (idegen nyelvek megértése) nem nélkülözhetők — sem irodalomtörténetesekre — bár egy-egy tudomány szak irodalomtörténetének ismerete jó szolgálatokat tesz — hanem *speciális szakemberekre* minden egyes, a könyvtárban képviselt tudomány szakból, akik biztos kézzel tudják kiválogatni a modern irodalom áradatából a legfontosabbat és megőrzésre méltót és a tárgy teljes ismeretével támogathatják az olvasót kutatásaiban. Nyilvánvaló, hogy a tudományok mai differenciáltsága mellett ennek a követelménynek csak specialisták felelhetnek meg...” (Remete László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. 1966. FSZEK.)

Ha csak a hazai könyvtérmei akkori és mai mennyiségét hasonlítjuk össze, s eltekintünk a tudományágak, s általában az irodalom tartalmi differenciálódásától, bevallhatjuk, hogy Szabó Ervin nemcsak magyar kortársait előzte meg, hanem még *ma is előttünk jár.*

Bár Szabó Ervin az egyetemi, főiskolai képzést a különböző szaktudományok területén megkövetelte (1911-ben a könyvtárosi szakvizsgát is kötelezővé tette), mégis tévedés volna azt hinni, hogy személyzeti politikája kizárólag a diploma büvöletében fogant. Munkatársai kiválasztásánál az *emberi tulajdonságok, képességek* sokoldalú feltárására és a könyvtári munkában való hasznosítására törekedett. Az 1909-ben fogalmazott „Személyi nyilvántartó lap tervezet” összefoglalja a könyvtárosi pályára lépők mindenre kiterjedő ismerveit. Csak a manapság gyakran elhanyagolt szempontok közül idézek néhányat: Ítéloképesség, elhatározó képesség, módszeresség, szervezőképesség, emlékezet, fogalmazás, kézírás, rendszeret, idegzet, önuralom, szívósság, tapintat, megjelenés stb.

Szabó Ervin nemcsak kiválasztotta munkatársait, de jól ismerte túlterheltségüket is, ezért a könyvtár céljaival összhangban képviselte érdekeiket a hivatalos fórumok előtt. A Fővárosi Könyvtár 1908. évi jelentésében például ezt írta:

„Sokszor fejtettük ki — előterjesztésekben és nyilvánosan —, hogy ha egy könyvtár pusztá számbeli gyarapodásának egy-egy alkalmazottra eső hányada bizonyos magasságot meghalad, lehetetlenné válik, hogy a személyzet a könyvtár látogatóinak — akik számára és akiknek hasznára a könyvtár egyedül kell, hogy létezzék — annyi figyelmet szentelhesen, hogy az olvasókat *tartósan lekösse* és a használatot kívánatos irányokba terelje.”

Évi jelentések, beadványok, előterjesztések bizonyítják, hogy Szabó Ervin minden alkalmat megragadott a *könyvtárosok munkakörülményeinek megjavítására*, s missziót teljesítő áldozatvállalásuk elismertetésére. Nem véletlen, hogy e hőskor leg-hívebb tanúi félévszázad múltán is csodálattal emlékeznek emberségére, nagyvonalú, de ugyanakkor magas mércét állító, határozott vezetési módszereire. A feladatok ökonomikus, készségre, képzettségre alapozott megosztása, a munkateljesítmény ösztönzéssel párosuló növelése ötven-hatvan évvel ezelőtt úttörő kezdeményezés volt a magyar könyvtárszervezésben. Az új gazdaságirányítási rendszer előbb-utóbb kényszeríteni fogja az érdekelteteket a régi törekvések megvalósítására.

A modern vezetési módszerek szakirodalmát tanulmányozók számára szinte lehetetlennek tűnik, hogyan volt képes Szabó Ervin sokoldalú tevékenységének valamennyi területén egyaránt helytállni. Alkotni és alkotásra ösztönözni, tervezni és végrehajtani, egy személyben *irányítani és szolgálni* a könyvtárat. Az elhivatottság tudata, a nemes célratörés belső kényszere termelte újjá energiáit, s ez sugárzott át választott munkatársaira. Csak a legméltóbbakkal juthatott előbbre rövidre mért életútján.

Az utódokra az megtisztelő feladat hárul, hogy folytassák, szélesítsék ezt az utat. De közülük *egyre többen válnak meg attól az intézménytől, amely az ő nevét viseli.* Lehet, hogy a hivatástudat kiapadhatatlannak hitt energiaforrásai kimerülőben vannak? Lehet, hogy a nemes cél érdekében vállalt terheket a munkakörülmé-

nyek súlyosbítják? Lehet, hogy éppen az olvasószolgálati munka anyagiakban kifejeződő értéke devalválódott? — Mert e *személyi változások elsősorban a hálózatot érintik*. Még számos kérdést tehetnénk fel a távozások indítékait illetően. A tények azonban így is egyértelmű következtetésre készítetnek: az utóbbi időben egyre erősödő *fluktuáció* kétségeket ébreszt a megmaradottakban, csorbítja e rangos intézmény hírnevét, méltatlan Szabó Ervin örökségéhez.

A forradalmi évfordulók jelentősége, névadónk emléke arra kötelez, hogy a körülöttünk végbemenő változásokat, a magyar könyvtárügy legjobb hagyományaihoz méltóan itéljük meg. Olyan munkafeltételeket, olyan *ösztönző légkört* kell teremtenünk, amely intézményünkben megtartja, sőt oda vonzza a képzettséggel és készséggel rendelkező munkatársakat, Szabó Ervin könyvtárosi gárdájának méltó utódait.

H. dr. Varsányi Livia

## A könyvtárvezetés

A létra fokán könyveibe mélyedő, a világgal nem törődő könyvtárost figurázta ki annak idején a „Könyvmoly” című ismert, gunyoros Spitzweg-festmény. Ez a könyvmoly már a múlté. A korszerű könyvtár ma már szinte *tudományos üzem*, amelynek irányításához a vezetés tudományi és az üzemvezetési kutatás eredményeinek ismerete, illetőleg hasznosítása alig nélkülözhető.

E kutatások egyik eredménye — a könyvtárra alkalmazva — annak tudatosítása, hogy a könyvtári szervezet munkájának eredményessége nem az abban közreműködők egyéni képességeinek az összege csupán. Az eredményt lényegesen befolyásolja a munkaszervezés, a vezetés, az irányítás stb. is.

Másként megközelítve a dolgot: ha a könyvtár gyengén vezetett, ha a könyvtári munka nincs jól megszervezve, akkor az ebből eredő hiányt a könyvtári dolgozók erőfeszítése sem pótolhatja. Ezen felül ez az erőfeszítés — hiábavalóságának láttán — lankad és vagy pangásra kárhóztatott, vagy jobb esetben más irányban keres kiutat.

A Csűry—Gombáné-féle „Könyvtári munkakörök jegyzéke”<sup>1</sup> hét sűrű oldalon át mintegy 150 tételben sorolja fel a *könyvtárvezető teendőit*, beleszámítva az osztály-és csoportvezetők feladatkörét is. Ebben a — nagy szorgalommal összegyűjtött — feladatkör-rengetegben maga a vezető is könnyen eltéved, ezért a következőkben inkább a tudományos üzemvezetési kutatások által kielemezett utakon igyekszünk megközelíteni a kérdést.

Előre kell bocsátanunk — minden félreértés elkerülése végett —, hogy a könyvtárvezetésre az üzemszervezési kutatások eredményeinek *csak egy része alkalmazható*. A könyvtár sajátos arculata több vonásból tevődik össze: kulturálisból, tudományosból, de szolgáltató és népszerű stb. jellege is van. Ezért a könyvtár rendeltetéséhez mérten kap nagyobb hangsúlyt esetenként valamelyik nézőpont. Vannak azonban olyan általános vezetés tudományi elvek is, amelyek lényegében *minden könyvtárban* alkalmazhatók.

A vezetés-szervezés elméleti megalapozása a jelen század elejére nyúlik vissza. A kutatás először főleg az ipari munkára irányult, később általában mindennemű szervezett munkára kiterjedt. Az ún. *tudományos üzemvezetés* idő- és munkaelemzésekkel javasolt, s ezekben, valamint a dolgozók gazdasági ösztönzésében látta a vezetés objektív támasztékait.

A *klasszikus szervezési* elmélet viszont a *munkamegosztásban* kereste a megoldást, azzal az indokolással, hogy mennél széttagoltabb a munka, annál jobban ismeri a dolgozó annak részleteit. Ez az elmélet azonban túlhangsúlyozta a szervezés formai oldalát, elhanyagolta az egyéniséget, a személyiséget, a dolgozók emberi megközelítését. A túlzott munkamegosztás, a napról napra ismétlődő ugyanazon művelet unottá teszi a munkát, kikezdi az emberi hivatástudatot, a végzett munka feletti örömet.

Ezért fejlődött ki az az elmélet, amely az *emberi kapcsolatokra* tette a súlyt, a gazdasági ösztönzők helyett inkább a társadalmi, a közösségi elismerésre, a szervezeten belüli emberi szempontokra.

Hamar összegyűlt azonban ennek is a bírálata. Nem lehet — úgymond — teljes harmóniába foglalni a vezető és a beosztottak céljait, törekvéseit, kapcsolatait. Végül is a fegyelmelés és az autonómia, a felsőbbség és az alárendeltek dialektikus ellent-

<sup>1</sup> Könyvtári munkakörök jegyzéke. Tervezet. Összeáll. Csűry István és Gomba Szabolcsné. Debrecen, 1968. 84 l.

mondását nem lehet eltüntetni. Emellett a részletmunkán dolgozó gyakran felületesnek tekinti a vezetőt, akinél — szerinte — hiányzik a szakmai mélység. A vezető viszont sokszor korlátoznak tartja azt a dolgozót, akiből hiányzik az áttekintő, szervező képesség, a készség a fejlődési irányok biztos kezű kijelölésére.

Ebből eredt a *modern szervezési* elmélet, amely igyekszik egységbe foglalni az emberi természet, a magatartás, a szociológia s a tudományos üzemvezetés eredményeit. A vezető tekintélye nem eredhet csupán pozíciójából, ahhoz hozzáértés, egyéniség, a vezetettek lojalitásának, sőt együttműködési készségének a megteremtése is kell. A végzett munkát nem mérheti csak mennyiségileg (x számú szakozott mű y határidőre), hanem olyan, törekvő együttest kell kialakítania, amelyre vezetői tervezésében, szervezésében, a feladatok vállalásában — még nehéz viszonyok között is — biztosan támaszkodhat. A szocialista vezetéstudomány ez utóbbi elveket igyekszik kialakítani.

Általában elfogadott tétel, hogy a vezetői funkciók a döntések sorát jelentik. Ezekhez viszont nélkülözhetetlenek a *döntéselőkészítő* folyamatok, amelyekben legnagyobb szerephez az információ jut.

Az *információ forrásai* a könyvtárvezető számára igen sokrétűek. A *külső* információ főbb forrásaiként az alábbiakat vehetjük.

1. A hierarchikus *felsőbbség* (a tanács művelődésügyi osztálya, a rektor, az intézeti igazgató stb.) kívánságai. Ennek a jelentősége az általános decentralizációs törekvések miatt megnőtt.

2. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztálya által gyakorolt *szakfelügyelet*. Célszerű volna, ha a szakfelügyelet — a Könyvtártudományi és Módszertani Központ segítségével — a könyvtárvezetésnek főleg hosszú távú tervezőmunkájához rendszeresen feltárná a számba jövő, külföldön előtérben álló kérdéseket, az azokban mutatkozó trendeket, valamint azokat a hazai kezdeményezéseket és tapasztalatokat, amelyek szélesebb körű érdeklődésre számot tarthatnak. Ugyanitt lehetne hozzáférhetővé tenni a könyvtárügyi vagy más szerveknek a könyvtárügy szemszögéből fontos dokumentumait, koncepcióit.

3. A könyvtáros *szakmai közvélemény*. Ennek főbb megnyilvánulási formái: az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács és annak bizottságai, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, egyes szakmai értekezletek és a szakajtó.

4. A bel- és külföldi *szakirodalom* fontosabb közleményei.

5. A külföldi *tanulmányutak, konferenciák, levelezések*.

6. A szakterületi *igények felmérése*. Ennek az információnak a megszerzése eléggé elhanyagolt. Szóba jön itt — főleg országos könyvtárak esetében — a bizonyos időközönként végrehajtott szélesebb körű (reprezentatív) igénykutatás, a fenti, 1. pontban említett hierarchikus felsőbbséggel, illetve a szakterület, az intézmény szakembereivel tartott személyes kapcsolat és rendszeres megbeszélés, a szakterület kutatási, termelési stb. terveinek ismerete stb. Minél jobban előtérbe kerül a könyvtár szolgáltató funkciója, annál jobban kell a könyvtárvezetésnek ehhez a tájékozási forráshoz folyamodnia.

7. A *társadalmi* (párt- és szakszervezeti) szervekkel tartott rendszeres kapcsolat.

A könyvtárvezetés *belső* főbb információs forrásai a következők:

1. A *vezetői értekezletek*. Ezeket nem lehet a fűtésre, a szobaelosztásokra, apró hírekre, közlésekre, személyi információkra *szűkíteni*, hanem — helyesen — a könyvtár rövid és hosszú távú terveinek, a résztervek megvalósításának, a nehézségek elhárításának, a munka egybehangolásának a megvitatására kell rendszeresíteni.

2. A *termelési értekezletek*. Sajnálatos, ha ezeket elhanyagolják. Sokszor azért nem törődik velük a vezető, hogy problémákkal, a vezetéssel szemben felmerülő észrevételekkel ne idlegesítsék.

3. *Személyes kapcsolat a dolgozókkal*. Ennek számos a lehetősége: az előbb említett termelői értekelet, fogadás meghatározott napon, a részlegek helyszíni meg látogatása stb.

4. Ezeken a — szubjektívnek nevezhető — forrásokon kívül vannak olyan objektívnek nevezhető információs források, mint a *számvitel* (költségvetés), a *könyvtárstatisztika*, a *normatjeljesítmények*. Ezek kidolgozásra várnak, mert kellő költségvetési, megfelelő statisztikai mutatók illetve alkalmazható normák vagy normakészítési módszerek általában nem állnak a könyvtárvezetők rendelkezésére. El kell vetni azt a szemléletet, hogy a statisztika, a számviteli kimutatás csak a felettes szerv számára készül. Helyesebb az a szemlélet, amely belső információs forrásnak, támasznak is tekinti ezeket a mutatókat a tervezéshez, a személyzeti politikához, bizonyos munkák önköltségének számításához stb.

Az említett főbb külső és belső információs források rendszeres igénybevétele kiküszöböli vagy legalábbis enyhíti a vezetésben a csak ösztönszerű, a csak érdekek

és nyomások hatása alatt kialakuló, a megkötő erővel kiegyező, vagy a felsőbbiség mindenkor álláspontjához állandóan szolgáló módon alkalmazkodó döntéseket.

Kellő információk birtokában a könyvtárvezető talán nehezebben, de mindenesetre *tudatosabban* oldhatja meg feladatát, amely a következőkből tevődik össze: tervezés, szervezés, személyzeti politika, rendelkezés, ellenőrzés.

A *tervezés* jelenti a programot, munkatervet rövid vagy hosszabb időre. Jelenti a könyvtár céljainak, a célok megvalósítására számbavehető szellemi és anyagi erőforrásoknak, eljárási módoknak a tisztázását, a tervnek az elfogadtatását a felsőbbiséggel és a dolgozókkal.

A *szervezés* (operatív irányítás) főbb tartalma: a megfelelő költségvetés, a jó munkafeltételek, épületek, helyiségek, felszerelési és berendezési tárgyak, az állománygyarapítás helyes iránya, az erőforrásokkal arányban álló és ugyanakkor célba találó, hordalékanyagtól lehetőleg mentes szolgáltatás, az alkalmazott eljárások cél-tudatos kiválasztása, a munkafolyamatok és a személyek közötti összhang megteremtése és fenntartása, a változó viszonyok állandó számontartása, a működési zavarok elhárítása, a könyvtári „üzem” főbb elemei felett az áttekintés biztosítása, a felelősség állandó, tudatos érvényesülése.

Külön kell említeni a szervezés egyik fő tartalmát: a könyvtári *hierarchia* kialakítását. Hiába van adva bizonyos alapséma, futószalag, mégis sajátos arculatot kell teremtenie a vezetésnek; lényegesnek tartja-e a tájékoztató tevékenységet. Létesít-e zenei részleget, a beszerzésben látja-e a fő feladatot stb. Ehhez igazodik ugyanis — többek között — a személyzeti politika is.

A *személyzeti politika* ezért valójában a szervezés körébe tartoznék, de jelentősége miatt külön említjük. Szó van itt a munkaerők beosztásáról, a részlegvezetők kiválasztásáról, a rájuk ruházott hatáskörökről, a fizetés és a jutalmak megállapításáról, a fegyelmzésről, a továbbképzésről, a külföldi kiküldetéséről stb. De mindezekben felül szó van itt a vezetés pszichológiájáról is: a legjobb emberi kapcsolatok kialakítása a munkahelyen a vezetésnek éppoly kötelessége, mint a tárgyi munkafeltételek megteremtése. Ezáltal válik a dolgozóban a munka élménnyé, ezáltal jön létre az összhang a szubjektív emberi törekvések és az objektív cél — a munkafeladat végrehajtása — között. Eszközei: becsvágy felkeltése, a munkával való elégedettség kifejlesztése, elismerés, bírálat, s ha kell — büntetés.

Hogy ez a feladatkör kényes, és előrelátást kíván a könyvtárvezetőtől, arra két példával világítunk rá.

Az egyik az, amikor egyesek külső befolyásra támaszkodva különleges elbánásra. a munka alól való részbeni mentesítésre tartanak igényt — még jó, ha irodalmi, művészeti, társadalmi vagy más elfoglaltságukra való hivatkozással.

A másik példát egy idézettel szemléltetjük: „A természettudósok vagy mérnökök »felezési ideje« közel jár a tíz évhez. Vagyis annak a fele, amit tanultak, egy évtized alatt elavul, annak a fele pedig amire tíz év múlva lesz szükségük, még nem hozzáférhető.” (Ádám György) Ha a könyvtárvezető nem is jár egészen ebben a cipőben, mégis elengedhetetlen a könyvtárosi személyzeti politikában is az olyan előrelátó továbbképzés, kiválasztás, amely a személyzetnek legalább a negyedénél ezt a felezést kiküszöböli.

A könyvtárvezetői funkciók sorába tartozik a *rendelkezési képesség*, mely a könyvtár működésének irányításában, a döntésekben valósul meg. Hozzá nemcsak informáltság, hanem a helyes megítélés képessége is szükséges. A rendelkezés: választás a döntési lehetőségek között. Lehet rutinszerű (ismétlődő) vagy újszerű, egyszerű (programozatlan). Ez utóbbi kívánja meg különösen a felelősség- és kockázatvállalást.

A rendelkezéseken át érvényesül sok tekintetben a vezetőknek az alárendeltjeihez való viszonya. Eléggé világos, határozott-e a rendelkezés ahhoz, hogy ennek alapján mindenki tudja a dolgát? Mennyiben egészséges a légkör, mennyiben szabad a véleménynyilvánítás — szabadosság nélkül? Vagy vak engedelmességet kíván a vezető, amely kiöli a kezdeményező hajlamot, az önállóságra szoktatást? Minderre nézve fogadjuk el Széchenyi szavait: „Az oppozíció olyan, mint az epe: kell a test épségéhez egy kevés, de csak igen sok ne.”

Amennyire szüksége van a könyvtári „üzemnek” a főnöki rendelkezésekre, annyira nyomasztó azok lélegzétvétel nélküli sorozata vagy az egészséges munkaritmust folyton megszakító beavatkozás. A teljesen szabályozott „üzem” kívülről szép lehet, de senki sem akar benne élni. A munkaritmust folyton megszakító beavatkozás pedig kívülről sem szép.

A könyvtárvezetői *ellenőrzés* a teljesítmények meghatározása és a teljesítmények összehasonlítása a kitűzött tervfeladatokkal vagy más, hasonló intézmény eredményeivel, a szakmai szinttel. Nincs időszakhoz kötve, érvényesülhet munka közben is. Állhat politikai, pénzügyi ellenőrzésből is.

Az ellenőrzés szakértelmet és ugyanakkor látókört kíván, mert különben a belső hierarchia felnagyított eredményeinek torzult megítélése következhet be.

\*

A könyvtárvezetés alapvető kívánalmait foglaltuk össze a fentiekben, de ez az összefoglalás mégis hiányos. Mindezek, amiket elmondottunk, csak úgy érnek valamit, ha velük vezetői *készség, érzék, fantázia* párosul. Ezek azonban nem mindig összpontosulnak egy személyben.

Van ugyanis olyan vezető, aki rövid távra még a sziklából is szubvenciót fakaszt, de hosszabb távra képtelen kijelölni az utat, merre tartson intézménye. Ennek fordítottja, a doktrinér típus. Akad olyan is, aki kiváló kutató a szakmájában, mégsem alkalmas a vezetésre, éppen, mert kutató típus. Van, aki könyvtárának belső bürokráciáját példászerűen megszervezi, mégsem eredményes a munka, mert a belső adminisztráció irányítása emészti fel minden energiáját és tölti ki látókörét.

Mindezek a fogvatkozások sokszor felnagyulva (néha felnagyítva) mutatkoznak meg a vezetőben azon egyszerű oknál fogva, hogy rendszerint ő áll a nyilvánosság reflektorfényében, a dolgozók és a felettes hatóságok állandó figyelmének középpontjában.

Hogyan tud a vezető ebben a folyamatos megvilágításban helytállni?

Úgy, hogy a *legfőbb cél, a közérdek* szolgálatába állítja magát, s a vezetésére bízott könyvtárat. Ha állandóan kutatja a könyvtár fejlesztésének, nagyobb hatásfokú, eredményesebb működésének elérhető módjait, s ehhez mozgósítani tudja a reá bízott emberi értékek zömét. A könyvtárak korunkban — általában — sok meg nem értéssel találkozhatnak. Ezt nem vehetjük félvállról azzal, hogy a könyvtár olyan kulturális intézmény, amelynek szinte ugyanúgy automatikusan biztosított a helyzete, mint például az oktatási intézményeknek.

A könyvtár elismertetéséért korunkban meg kell küzdeni. Ehhez a közérdeket híven szolgáló, küzdőképes és tehetséges vezetők kellenek.

Dr. Pataky Ernő

#### A HAZAI IRODALOMBÓL

Gazdag Miklós — Meitner Tamás: A vezetés emberi tényezői. Közgazdasági és Jogi, 1968. 374 l. Műszaki Gazdasági Információ. Vezetés, döntés c. sorozat. Szerk. Solt László. OMKDK. Szervezés és vezetés. Szerk. László Ferenc. VIMTI, 1967. 591 l.

A vezetés és igazgatás korszerű tudományos megalapozása és a vezetőképzés gyakorlata. Szerk. Erdei Ferenc. MTA Szervezéstudományi Bizottság, 1964. 256 l.

Vezetési ismeretek II. Szerk. Susánszky János. Közgazdasági és Jogi, 1968. 341 l.

**ÚJ UTAK AZ OLVASÓVÁ NEVELÉSBEN** címmel Tóth Béla a Köznevelés 1968. 21. számában arról az Ausztriában tartott nemzetközi tanácskozásról számol be, melyen nyolc ország 98 olvasáspedagógiai szakembere vett részt. A beszámoló bőven idézi dr. Richard Bamberger professzor összefoglaló előadásának több gondolatát. Az osztrák professzor hangsúlyozta az olvasás fontosságát a modern oktatásban, az iskolai éveket követő önképzésben, de az olvasás szerepét a személyiség formálásban is, mondván, hogy „ha nem akarunk robotemberekké válni, logaritmuskereső félautomatákká torzulni, akkor biztosítani kell az egyensúlyt a humánium és a technika civilizáció között”; végül a képekből eredő (film, tv) információszerzés túlsúlyának a nyelvi fejlődésre és a gondolkodásra gyakorolt káros hatásáról beszélt.

A konferencia középpontjában az olvasóvá nevelés módszertani kérdései állottak, melyekkel kapcsolatban különösen a dán, angol és osztrák tapasztalatok érdekesek. Ausztria kulturális életében nagyjelentőségűek a „gyermek-könyv-klubok”, melyeknek tagjai sorába a 850 000 tanuló közül 800 000 gyermek tartozik, s melyeknek sikerült a ponyva-áradatot kiszorítaniok a gyermekek olvasmányai közül.

A konferencia leszögezte azt a cseppet sem új, de nagyon is megszívlelendő tételt, mely szerint: „a gazdagon fölszerelt és jól vezetett iskolai könyvtár az olvasóvá nevelés nélkülözhetetlen eszköze”.

**REISCHL ANTAL MŰEGYETEMI PROFESSZOR** „A korszerű lakás- és lakóházépítés” címmel előadást tartott a Hazafias Népfront II. kerületi klubjában. Előadásából idézzük: „... ne csak lakhelyet, hanem emberi közösséget is építsünk”. Aki ma valóban építésznek nevezi magát, az nem gondolkodhat lakásokban és lakóhelyiségekben — csak lakáscsoportokban! Ahol az emberek igenis együtt és nemcsak egyszerűen egymás mellett élnek! Az új lakótelepen ezért kell lennie „saját” színháznak, mozinak, saját szórakozóhelynek. Kell könyvtár, és kell e házakban közös helyiség, ha tetszik: klubhelyiség, ahol emberek találkozhatnak, társat, barátot, társaságot találnak.” (Magyar Hírlap)

# Szakszervezeti könyvtárak az építőiparban

Létszámával az építőipar második helyen áll az ipari szakmák sorában. Főbb jellemzőit, amelyekhez a könyvtári tevékenységnek is alkalmazkodnia kell és amelyek hol előnyösen, hol kedvezőtlenül befolyásolják eredményeit, így csoportosíthatjuk:

- zömében nem telepített üzemeket, termelési egységeket, hanem vállalati központokat, hozzájuk tartozó munkahelyeket és munkásszállásokat foglal magába;
- a dolgozóknak származási, műveltségbeli, szociális körülményeket, környezetet érintő összetétele erősen heterogén (egyik véget: az analfabéta vagy írni, olvasni éppen hogy tudó segéd munkások rétege, a másik: a tervezőintézetek mérnök-kollektívái);
- a tömeges munkaerővándorlás olyan méretű, amilyen egyetlen más iparágban sem tapasztalható.

## I.

Az építőipar 318 693 dolgozójának 1967-ben 586 675 kötetes könyvvállomány állt rendelkezésére. Egy főre, 1,8, egy olvasóra 6,5 könyv jutott. Budapest és a vidék különválasztásakor az ellátottság mértékében lényeges eltérés mutatkozik: a főváros 128 772 dolgozójára 300 772 kötet jut és az egy főre eső könyvek száma 2,3, vidéken viszont 189 921 dolgozóra csak 285 903 kötetet és fejenként mindössze másfél könyvet számíthatunk. Ez a különbség feltehetően arra vezethető vissza, hogy a *budapesti könyvtárak anyagi forrásai* a szakszervezetek és a vállalatok közös összefogásával, a rendszeresebb hozzájárulásokkal *jobban megalapozottak*, mint a „sokfelé osztó” SZ.MT.-könyvtárak és a hatáskörükbe tartozó önálló könyvtárak beszerzési lehetőségei. Ha ezeket az adatokat a SZOT által korábban meghatározott és 1966-ban megerősített, személyenkénti 2 kötetes fejlesztési normával vetjük egybe, még inkább nyilvánvaló, hogy hol kell növelni a beszerzés ütemét, a gyarapítás intenzitását.

Az építőipar dolgozóinak 28,1 százaléka — 89 816 fő — iratkozott be az elmúlt évben a szakszervezet könyvtáraiba. A kölcsönzött kötetek száma 1 083 111, az olvasónkénti kölcsönzési átlag 12 kötet. A könyvek forgási sebessége 1,8. Ezt a viszonylag magas olvasói százalékot a már említett *nagyarányú fluktuáció* is magyarázza, a sok „átmenő” dolgozó, aki csak egy-két alkalommal látogatta a könyvtárat, de beiratkozott! Ugyanakkor ez a hullámzás fordított hatást gyakorol a kölcsönzött kötetek forgalmára — hiszen a könyvtári beiratkozás alig pár könyv kivételével jár —, s részben ez indokolja az alacsony kölcsönzési átlagot is. A dolog természetéből adódik, hogy az utóbbi jelenséggel szemben úgyszólván tehetetlenek a könyvtárak.

A vidéki könyvtárak az olvasóforgalmi mutatók tekintetében is elmaradnak a budapestiek mögött. Fővárosi viszonylatban 46 107 olvasó (a létszám 35,8%-a) 13,4-es átlaggal 618 888 kötetet, vidéken 43 709 olvasó (a dolgozólétszám 23,0%-a) 10,6-os átlaggal 464 223 kötetet kölcsönzött. A könyvek forgási sebességénél mutatkozó mérsékelt eltérésekből (2—1,6) viszont arra következtethetünk, hogy az állomány igénybevétele megközelítően azonos mértékű, és mindkét esetben érezhető hatását az állományösszetétel minőségi javítását célzó többszöri könyvkiadás, selejtezés.

## II.

Az Építő Szakszervezete a *szakmák közül elsőként* ismerte fel a könyvtári hálózat előnyeit az elszigetelten dolgozó üzemi könyvtárakkal szemben, s már 1955-ben elkezdte és formálisan be is fejezte hálózatának megszervezését. Induláskor a budapesti vállalatok könyvtárai az újonnan létesített körzeti könyvtárak irányítása alá kerültek, miután könyvvállományuk azok tulajdonába ment át; a vidéki vállalatoknál működő könyvtárak pedig az építőipari megyei könyvtárak köré csoportosultak. Évek során ez utóbbiak is olyannyira életképesé váltak, hogy hosszú ideig indokolatlan volt a szakmaközi hálózatba való bekapcsolásuk, és nem egy megyében *ma is előnyös önállósággal* rendelkeznek.

A könyvtári hálózat felépítése követi az építőipar tagoltságát. A vállalati központi könyvtárak, amelyek Budapesten (néha több ezer kötettel is) a körzeti könyvtárak letétjei, üzemben belül további fiókkönyvtárak, kölcsönzőhelyek létesítésével és fenntartásával oldják meg a fővárosban szétszórta található munkahelyek, munkásszállások, olykor az ország távoli vidékein felvonuló (az SZMT vérkeringésén kívül eső) építésvezetőségek könyvellátását. Ebben az értelemben beszélhetünk külön vállalati könyvtárhálózatokról is. A nagyobb munkásszállások, szállástömbök közvetlenül a területi könyvtárakhoz tartoznak.



Könyvtárosok továbbképzése. A háttérben: jubileumi mintakiállítás (Pap Béla felv.)

A budapesti könyvtárak módszertani irányítását — más szakmáktól eltérően — nem a szakszervezet központi könyvtára, hanem a budapesti bizottság keretében működő *könyvtári tanács* végzi. A vidéki könyvtárak összefogása — természetesen — az SZMT-központok és az országos kultúrnevelési osztály feladata.

Ez a fajta — az iparági sajátosságokhoz kényszerből igazodó — hálózati megoldás a könyvtári törekvéseket kettős vonatkozásban is gátolja: Egyrészt a *könyvtári egységek elaprózódása*, a telepített nagyüzemi báziskönyvtárak hiánya megnehezíti az olvasószervezést, s az olvasótábor számszerű növelésének éppúgy kerékkötője, mint a tekintélyesebb létszámú, ugyanakkor „stabil” olvasógárdák kialakításának. Másrészt éppen a fiókkönyvtárak tömege (vállalatonként néha 20—30) okozza a legtöbb *problémát az állományvédelemben* is, hiszen állományvédelmi intézkedéseket velük kapcsolatban alig-alig lehet foganatosítani. A könyvek gyakori elkallódása, az anyagi felelősségrevonás mellőzése éveken keresztül rosszul értelmezett óvatosságra intette a vállalati könyvtárosokat: „ha elvesznek, ezekért ügysem kár” jelszóval keresetlen, gyenge minőségű könyvekkel árasztották el fiókjaikat. Ez a felfogás — az ismétlődő selejtezések következményeként is —, már a múlté, és bár szelleme itt-ott még kísért, az esetek zömében — vállalva az elveszés kockázatát is — kifogástalanul összeválogatott, értékes könyvküldemények jutnak el a különböző kölcsönzőállomásokra.

Az építőipari *könyvtárak száma* megfelel az iparban jelentkező igényeknek. A hálózatban átmenetileg szinte törvényszerű az ún. „fehér foltok” keletkezése a vállalati létszámok erős ingadozásának, hirtelen növekedésének, a munkaerő-átcsoportosításoknak következtében. A budapesti hálózatban 567 könyvtár, kölcsönzőhely található az alábbi megoszlásban: 1 központi, 7 körzeti, 1 önálló, 130 letéti és 428 fiókkönyvtár. (Értesüléseink a vidéki — SZMT-kezelésben levő és az önálló — könyvtárakról hiányosak; talán megközelítően pontos az az adat, amelyik a letéti könyvtárakat még figyelembe vevő bontásban 264 könyvtárat tart nyilván.) *Önálló helyisége* Budapestben mindössze 45 könyvtárnak van, a többi a folyosóktól ebédlőig terjedő raktározási lehetőségek valamelyike szerint nyert elhelyezést. Ebből a szempontból legyszerencsebb a tervezőintézetek megoldása: náluk az ízlésesen berendezett, praktikus és korszerűen felszerelt műszaki könyvtárak fogadták „társbérletbe” a szakszervezeti könyvtárakat. A *nagy munkásszállások*, szállástömbök (a Béke úti, a Csavargár utcai, a Pillangó úti, a „Bartók”, „Kunigunda”, „Csalogány” stb.) kulturális életük leghatékonyabb tényezőjének ismerték el az olvasómozgalmat, s könyvtárukban olyan működési feltételeket teremtettek, amelyek kevés kívánnivalót hagynak hátra.



Fiatalok a Pillangó úti munkásszálló könyvtárában

A tárgyi-technikai feltételek megteremtésének gondjait szaporítja az évről évre bővülő könyvvállomány, pontosabban az, hogy a könyvtárak kinövik raktározási lehetőségeiket. A könyvszekrények, polcok zsúfoltsága akadályozza a könyvek mozgását, nehezíti a kölcsönzés közbeni hozzáférhetőséget, ezáltal csökkenti a válogatás lehetőségét, és nem egy alkalommal *ömlesztésre kényszeríti* a könyvtárosokat. A könyvkivonás már elvi okok miatt sem tarthat lépést a gyarapítással; az új könyvek beszerzését a szakszervezet könyvtárpolitikai célkitűzéseiből következően sem csökkentheti, hiszen az ellátottság növelése állandó feladat, nem beszélve arról, hogy az olvasók tekintélyes hányadát éppen a kellő példányszámú újdonság tudja megtartani. Ha újabb tárolóeszközök vásárlásához, elkészíttetéséhez rendelkeznek is anyagi fedezettel a szakszervezeti és műhelybizottságok, segítőkészségük azon bukik el, hogy a vállalatoknál általánosan jelentkező túlszűfolttság közepette egyszerűen lehetetlen *több szekrényt, könyvespolcot* beállítani. Kétségtelen, hogy a probléma megnyugtató rendezése végső fokon az építőipari vállalatok terjeszkedésének függvénye, mégis, addig is, a felsőbb szervek részéről szükség lenne valamiféle gazdasági, szakmai intézkedésre, támogatásra, amely közvetve vagy közvetlenül enyhítené a könyvek, könyvtárak elhelyezésének gondjait.

Az ipar nagyságához mérten *a személyi ellátottság* — főhivatású könyvtárosok tekintetében — nem kielégítő. Igaz ugyan, hogy a szakszervezet nem gondolhat olyan nagyüzemi státusokra, mint amilyenek például a Vasasoknál találhatók, de a vállalaton belül hálózati feladatokkal is foglalkozó könyvtárosok nagyobb arányú függetlenítése mindenképpen indokolt lenne. Azoknál a vállalatoknál, ahol a tiszteletdíjas könyvtárosokat már korábban főhivatásúak váltották fel, az olvasók száma ugrásszerűen megnőtt a rendszeres propaganda, a kibővített kölcsönzési idő, a gyakori könyvcserék és a tudatos nevelőmunka következtében. A hálózatban jelenleg 26 főhivatású szakszervezeti könyvtáros dolgozik (vidéken 8); a budapestiek közül öten egyetemi illetve főiskolai, heten középfokú végzettséggel rendelkeznek, 1 könyvtáros most kezdte el tanulmányait, 5 mögött pedig hosszú évek gyakorlata van. Ez az összetétel tovább javul, ha figyelembe vesszük azokat a főhivatású műszaki könyvtárosokat (tervezőintézetek), akik nagy szakmai felkészültséggel kezelik a szakszervezeti könyvtárat is.

A társadalmi és tiszteletdíjas könyvtárosok — nemegyszer vállalva az ingyenes túlorázást és felettséik esetleges rosszallását is — gazdasági és termelőtevékenységük mellett *nagy ügyszeretettel, szinte hivatásszerűen* tesznek eleget megbízatásuknak. (Úgy érezzük, hogy ennek a nagyszerű jelenségnek, őnzellen magatartásnak méltatására minden szó kevés!) Kiválasztásuk az ötvenes évek szokásaitól eltérően már nem a társadalmi munka kötelező jellegén alapszik, hanem az önkéntesség és

alkalmasság elvén. Külön elismerés illeti azokat a segéd- és szakmunkásokat, alacsonyabb beosztású alkalmazottakat, a könyvtárosok 65—70 százalékát, akik fárasztó napi munkájuk után, vagy éppen ebédidejük megrövidítésével végzik könyvtárosi munkájukat. (Valójában ez jelenti a könyvtári tevékenység jó értelemben vett társadalmatiságát!) Képzésükről a könyvtári tanács gondoskodik az évente szervezett alapfokú tanfolyammal és vizsgával, illetve a félévenként ismétlődő továbbképzési programmal.

### III.

A munkásosztály kulturális felemelkedésének segítése elsősorban mozgalmi feladat. Helyesen következik ebből az — az Építők Szakszervezete által is elfogadott — művelődéspolitikai célkitűzés, amely a *fizikai állományuk művelődését* minden más réteg elé helyezi. Érthető tehát, hogy amikor a könyvtárak szerepéről, építőipari olvasómozgalomról beszélünk, az érdeklődés és törődés középpontjában a munkásszállások állnak. Ide kell irányulnia a könyv- és személyi ellátottság, a propaganda, az instruálás és ellenőrzés, a fokozott és körültekintő nevelőmunka igen nagy hányadának. Az a 140 000 (Budapesten 41 000) dolgozó, aki munkásszálláson lakik és az építőipari munkásság 43%-át adja, mint olvasói és mint emberi közösség *ideális alanya és talaja* lehet mindenféle megfigyelésnek, kísérletezésnek, tapasztalatgyűjtésnek, és messzemenően kielégítheti a leglelkesebb, tudományos ambícióktól fűtött, szakmai szenzációk iránt fogékony könyvtárost is. Hogy ennek a területnek könyvtári feladatait, azok komolyságát, átfogó jellegét némileg érzékeltesük, megemlítünk néhányat azokból a problémákból és jelenségekből, melyek alapos felkészültséget, sokoldalúságot, az alkalmazkodás és ráhatás képességét, nagyfokú tapintatot követelnek meg a könyvtárostól és egyazon szálláson belül is éppúgy megtalálhatók, mint a szálláslakók kulturális helyzetének összetett vizsgálata közben:

1. Olvasmányigények a nagybetűs, illusztrált meséskönyvektől a cselekményes, fordulatos regényeken át Puskin Anyeginjéig, kőműves, ács, építőgépkészelői szakkönyvekig.
2. Írástudatlanság és meglepő tájékozottság azonos foglalkozásúaknál: egy-egy szellemi vetélkedőn arra is akad példa, hogy míg egyik résztvevő a Nemzeti dal szerzőjét még a „Talpra magyar!” kezdősor megnevezésével sem tudja kitalálni és Vörösmarty neve a Szózat kapcsán sem merül fel emlékezetében, a másik „kapásból” említi 2—3 Nobel-díjas író.
3. A tömeges be- és kiköltözések már eleve meggátolják, hogy rendszeresen olvasó, a könyvtárat állandóan használó kollektívák alakulhassanak ki — előnyeikkel, adottságaikkal az olvasó-szervezés és olvasó-nevelés folyamatában. Ez a hihetetlen méretű mozgás (pl. a 2100 fő befogadására alkalmas Csavargár utcai munkásszállóban fennállásának 8 éve alatt 50 000 ember lakott hosszabb-rövidebb ideig) egyben a könyvvállomány megóvásának is leginkább elevenbe vágó buktatója.
4. Deklasszált elemek, a társadalom periferiájára szorult egyének és becsületes munkásfiatalok; öreg kubikosok és öntudatos szakmunkások az ellentétes pólusai annak a közönségnek, amellyel a könyvtáros naponta érintkezik.
5. Konkurencia és egyidejű kapcsolat a népművelés más ágazataival (televízió, filmvetítések, TIT-előadások); politikai, műszaki tanfolyamoknak, könyvtári eseményekkel történő támogatása stb.

Félreértés ne essék: van-e hálózat, létezik-e könyvtár, amelyik nem birkózik újra és újra sajátos problémákkal? Nem akarunk ezzel a felsorolással oda sem kilyukadni, hogy minden építőipari könyvtáros tudásának és szorgalmának legjavát nyújtja, és mintegy különleges szakmai felvértezéssel várja a munkásszállások olvasóit. A kérdés hosszadalmas fejtegetésére annak fontossága és központi jellege készlet, és az a szándék vezet bennünket, hogy nyilvánosságra-hozatalával a szakszervezeti, illetve az *országos könyvtárügy részévé tegyünk az építőipari szakszervezeti könyvtárak gondjait.*

Természetes, hogy amikor a problémák, feladatok nem egyforma súllyal, nem azonos módon, hanem a szállástípusoknak megfelelően differenciáltan jelentkeznek, az *eredmények is változóak.* Az olvasók száma legmagasabb a nagy szállások, szállástömbök kategóriájában, ahol a lakók 40—50 százaléka könyvtári tag, míg ugyanez a mérőszám a kis és közép nagyságú szállók csoportjában 20—25% körül mozog. Az eltérő statisztikai adatok ellenére is ezek a szálláskönyvtárak a szakszervezeti funkciórendszerben — *Sallai István* kifejezésével élve (Az egységes könyvtári rendszer és a szakszervezeti könyvtár. *Könyvtáros*, 1968. 6. szám) — kivétel nélkül az *olvasáshoz szoktatás iskolái.* És itt vitatkozunk *Sallai Istvánnal*: napjainkban is elsődlegesen ez a funkciójuk, sőt, még ha a jelenlegi szolgáltatási szinten marad-

nának is — éppen az állandó munkaerőáramlás (mikor lesz befejezett az építőipar feltöltődése?) és az olvasói igényeknek általunk kissé borúlátóbban felfogott, a szállások esetében ugyancsak mérsékelt, általános fejlődése miatt —, *hosszú távon sem jósolhatjuk egyértelműen elsovadásukat*. Ha ismerjük azt a nem is elvétve található munkástípust, olvasót vagy „olvasójelöltet”, aki — mondjuk ki bátran — nemhogy a szomszédos épületbe vagy utcába nem megy át könyvért, de a szobájából is nehezen, esetleg egyáltalán nem mozdul ki azért, hogy a földszinti könyvtár ajtaján kopogtasson, akkor igazán csak a *nagyon távoli jövőre* vonatkozathatjuk a „közelebb vinni a könyvet a dolgozóhoz” jelszónak magasabb tartalmi célkitűzéseket magába foglaló, módosított változatát. A területi és munkahelyi ellátás szintézisének, az arányosan elosztott hálózati rendszer gondolatának felvetésekor éppen a munkásszállások sorsa támaszthat aggályokat: alkalmazkodna-e ez az új szervezeti megoldás azokhoz a sajátos igényekhez, kívánalmakhoz, feltételekhez, amelyekről a fentiekben szoltunk; képes lenne-e átfogni ezeket a könyvtárakat is és teremtené-e számukra az eddiginél hatékonyabb működésre serkentő körülményeket?

Addig is, míg az egységes könyvtári rendszer feltehetően indokolt, értelmes és óvatos vitája a valóban korszerű és hátrányoktól mentes formát megérleli, a szállásainkon folyó tevékenységnek két vonatkozásban is sürgősen előbbre kell lépnie. Egyrészt keressük annak útját, módját, hogy a *kisebb munkásszállások könyvtári szolgáltatása* hogyan nőhet fel a nagyobbak szintjéhez. Ez a törekvés az anyagiak átcsoportosítására, a tárgyi feltételek megjavítására is kötelez, és a szakmai módszertani irányításnak mindaddig aktuális programja lesz, amíg a tovább épülő nagy szállások a még vállalati kezelésben levő kis és közép nagyságú szállók lakóit is befogadják. Odaig azonban még jó pár év eltelik. A másik feladat *az állományvédelemmel* kapcsolatos: olyan intézkedésre van szükség, amelyik ha nem is szünteti meg a mostani, igen nagy összegű könyvelvéseket, de legalább mérsékeli. Bevezetése azért sem egyszerű, mert a munkásszállások gazdasági apparátusának — amellet, hogy a személyzet váltja egymást és egyébként is sűrűn cserélődik — a könyvtári tartozásokra is kiterjedő ellenőrző tevékenysége a távozó dolgozók leszerelésékor — tisztelet a kivételnek — a többszöri központi utasítás ellenére is változatlanul laza és csupán alkalmyszerű. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a szakszervezeti könyvtárakban a kárterítéseknek, a felelősségrevonásnak jogi (törvényes) úton történő végrehajtása — objektív okok miatt — jóval korlátozottabb, mint az állami hálózatban. (Zárójelben jegyezzük meg: talán az építőipar érzi leginkább hiányát egy régóta vajdúdó rendelkezésnek, amelyik a valóságos helyzet figyelembevételével meghatározná az *elfogadható hiányszázalékot* — ezreléket —, és a szakszervezeti könyvtárak részére is egységesen megszabná a felelősségre vonás mértékét, a térítés módját és lehetőségeit. Kissé megkésve és csak emlékezetből reagálunk *Mónus Imrénének* egyik nagy vihart kavaró, *Könyvtáros*-beli cikkére, amelyben a szerző — kimondatlanul is — a könyveknek fogyóeszközzé való nyilvánítását javasolja: e téren szerzett tapasztalataink alapján csak helyeselhetjük a kérdésfelvetést, és bizonyos kööttségekkel kiegészítve — határozott igennel válaszolunk rá. Amennyiben ez az elképzelés egyelőre megvalósíthatatlan, feltétlenül kívánatos, hogy a könyvek leltári nyilvántartásában a *jelenleginél rugalmasabb* felfogás érvényesüljön!)

#### IV.

A könyvtári *propagandának* az építőiparban figyelmet érdemlő hagyományai vannak. Szóbeli és szemléltető eszközei az ötvenes évek végén honosodtak meg a könyvtárakban, és a mai napig is eredményesen szolgálják az olvasótoborzást. Szervezése, változatosságot biztosító formái, tartalmi megújítása fontos helyet foglal el a módszertani munkában. Az olvasást, könyvtárat, irodalmat népszerűsítő plakátok, könyvjelzők, röplapok minden építőipari könyvtárba eljutnak, sőt a szakszervezet nyomdáját más szakszervezeti hálózatok is megkeresik rendeléseikkel, mivel a szakszervezeti könyvtárosok II. országos konferenciáján is megígért központi propagandaanyag-ellátásra hiába várnak. Különböző tablóktól a fizetési borítékokban elhelyezett felhívásokig az ötletes kezdeményezések egész sora bizonyítja a vállalati könyvtárosoknak e téren kifejtett aktivitását. Budapest 1967-ben a 19 szakma összes könyvkiállításának 32,6 százalékát (1408 kiállítással) az építők rendezték. Az igazsághoz tartozik, hogy ezek a kiállítások csak tömegkönyvtári lehetőségekkel, kevésbé dekoratív módon népszerűsítik a választott témát, de az érdeklődést így is felkeltik. Rendezvények tekintetében még jobb az arány: a szakmák 1967. évi összesített budapesti statisztikájából kiderül, hogy a könyvtári rendezvények 52,7 százaléka (290 rendezvény) az építőiparra esik. Ez a rekordszám természetesen az 50. évforduló megünneplésének is köszönhető. A vidéki könyvtárakról nincsenek értékeléseink, de feltehetően nem maradnak el messze a fővárosiaktól.

Vessünk most egy pillantást az adatok mögé is.

A propaganda az évfordulók, ünnepek, gazdasági, politikai és kulturális események köré csoportosul. Előadások, ankétok, irodalmi estek, író—olvasó találkozók, szellemi vetélkedők, írásos rejtvényversenyek programban is színes sokasága bizonyítja leginkább az olvasóknak és a könyvtárosoknak azt a fejlettebb fokú, eleven kapcsolatát, amelyben a könyvek pusztá kölcsönzésén túl, leghatásosabban érvényesülhet a műveltségterjesztés, szórakoztatás, feltárás, emlékeztetés és olvasásra ösztönzés tendenciája. Ez egyébként tartalmi munkáinknak is legerősebb oldala. Különösen a hallgatóságtól *aktív szereplést kívánó rendezvényfajtáknak* van sikerük. Fizikai dolgozók, szocialista brigádok részére tudatosan rendeznek vetélkedőket, rejtvényversenyeket, hiszen éppen az ő esetükben nem vállalható az esetleges érdektelenség, unalom kockázata, nem beszélve arról, hogy a díjazás, jutalmazás eleve garantálja az eredményes szervezést.

Minden propaganda értéke hatásán mérhető le. Évekre visszamenő olvasóforgalmi mutatók citálása helyett vessünk össze két adatot: a vizsgálati célra kiszemelt 17 könyvtár az októberi évforduló propagandájának megindítása előtt, november hónapban 508 orosz és szovjet művet kölcsönzött, novemberben ez a szám megduplázódott, 1117 kötetre emelkedett. Ezek az adatok elégségesek arra, hogy a könyvtári agitáció mindenkor fontosságáról meggyőzzék — ha ilyenek egyáltalán vannak — a kételkedőket.

A propaganda mennyiségi növelése az építőiparban a jövőben már nem indokolt, hiszen nem változtatható céllá az, ami csupán eszköze a nevelőmunkának. A fejlesztésnek *a minőség irányába* kell hatnia, nevezetesen: az eddigi, többnyire irodalomközpontú agitáció mellett, akár annak rovására is, jobban előtérbe kell kerülnie a politikai, az ismeretterjesztő és a műszaki irodalom propagálásának; ugyanakkor nagyobb szervezettség, magasabb színvonal elérése is kívánatos.

## V.

Az Építők Szakszervezete számára sem közömbös az a törekvés, hogy a szakszervezeti könyvtárak mint a szakmai, politikai képzés segítői és mint az általános műveltség terjesztői — ízlés- és emberformáló erejükkel — jobban illeszkedjenek be az üzemi népművelés — és még tovább: a termelési folyamat — egészébe, és váljanak egyenesen *nélkülözhetetlenné* az alapszervek mozgalmi és kulturális életében, a gazdasági vezetésben. Ezt a célkitűzést előttünk már többen a *Könyvtáros* hasábjain is — más szavakkal, de azonos lényeggel — úgy fogalmazták meg, hogy a könyvtárak fejlődjenek az üzemek *kulturális centrumaivá*. Az elképzelés aligha új, csak ez ideig országos, hivatalos fórumokon nem beszéltünk még róla ennyire határozottan. Az igény iránta burkoltan már benne volt, bármilyen furcsán hangzik is, minden szakszervezeti könyvtáros olykor lemondó, de sohasem belenyugvással hangoztatott véleményében, miszerint: a könyvtári tevékenység az üzemekben csupán tizedrangú kérdés. (Micsoda különbség van a két alaphelyzet között: könyvtárosnak lenni önálló intézményben, amelynek elsődleges és egyetlen feladata az, hogy könyvtár legyen, és könyvtárosi teendőket ellátni ott, ahol egy gazdasági létesítmény keretében a problémák és feladatok fontossági sorrendjében majdnem utolsóként működik a könyvtár!) Valóban sürget az idő, hogy e téren lényeges fordulat következék be.

Az építőipari könyvtárak elvi, módszertani irányítására is az *útkeresés jellemző*, éppen a művelődési centrummá válás koncepciójának jegyében. A megvalósítás az eddigi módszerek, eljárások, megoldások felülvizsgálását, módosítását és kiegészítését követeli meg. Az alapvető feltétel azonban — véleményünk szerint változatlanul — a könyvtárosok, könyvtárak helyesen értelmezett és gyümölcsöző kapcsolata a szakszervezeti bizottságokkal, gazdasági vezetőkkel, a vállalaton belüli tömegszervezetekkel. A *jó kapcsolat kialakítása* nemcsak azért fontos számunkra, mert a fejlesztés részfeladatait (a műszaki könyvellátás reformja, a hivatásos könyvtárosok számának növelése, a tárgyi feltételek javítása stb.) alapjaiban érinti, hanem azért is, mert a könyvtári munkát *megillető rangot*, elismerést, megbecsülést ennek hiányában sehol sem várhatjuk el.

Berki Imre

*Azt az olvasót, akit én az igazinak nevezek, valami remény tapasztja az írójára, segítséget, megértést, küzdőtársat vár benne, amint az igazi író is, akármilyen különcsébe csomagolta, ezt a reményt próbálja nyújtani.*

Németh László

# Egy intézmény bemutatkozása

Nyolcszázharminc falusi klubkönyvtár működésének főpróbája a mostani népművelési idény. Mint általában a főpróbákat, ezt is megelőzte a várakozás bizonyosfajta feszültsége. A hasonlatnál maradvány, most vagyunk túl az első felvonáson, helyénvaló, hogy beszéljünk a hatásról, melyet a szereplők, a produkció és a rendezés váltott ki belőlünk. A sorrend a mondanivaló szempontjából is megfelelő, kezdjük tehát az elején.

## A szereplők

Népes gárda, népesebb a vártnál és a kívánatosnál. Helyzetüket ismerve, a felét sem tartanánk kevésnek. Hogyan lettek ennyien, amikor egy évvel ezelőtt az intézménytípus kísérleti megszervezése alkalmával két, jellegzetesen kisközséges megyében alig lehetett 25 települést találni, ahol a feltételek klubkönyvtár működtetésére alkalmasak voltak?

A 105/1968. (M. K. I.) MM. sz. utasítás előírta a művelődési otthonok normák szerinti nyilvántartásba vételét. Az utasítás szelleme szerint erősíteni kell a tanácsok és más helyi szervek felelősségét a lakosság művelődési igényeit, fejlődését szolgáló intézmények iránt. A nyilvántartásba vétel vagy besorolás — ahogy neveztük — voltaképpen minősítés. Annak eldöntése az adott állapot alapján, hogy a helyi tanács vagy más intézményfenntartó milyen gazda volt eddig, hogyan gondoskodott az állampolgárok szellemi igényeiről, s egyúttal a követelmény demonstrálása, tudatosítása: milyen intézményt kellene létrehozni és fenntartani, hogy az adott helyen a kulturális politika céljait megfelelőképpen szolgálhassa. Az előírt követelményrendszer az intézmények rangosítása irányában hatott volna, ha szabadon érvényesülhet. Mivel azonban az értelmezés megkönnyítése végett a központi útmutatások is annyi szempontot említettek meg a kivételes minősítésre, amennyit csak lehetett, a gyakorlati kivitelezéssel megbízott helyi szakemberek csak másodszorban figyeltek a tárgyi feltételekre, s elsősorban szubjektív szempontok alapján közelítettek egy-egy intézmény megítéléséhez. Ha a besorolást annak a legfőbb ismérvnek az alapján végzik el, hogy ténylegesen mire képesek az intézmények teradottságaik, felszereltségük szerint, akkor sokkal több lenne most azoknak a településeknek a száma, amelyek csak szükségintézménnyel vannak ellátva. De így legalább tudnánk, hogyan is állunk, s mint ismeretes, a tervezés, a jövő tennivalói szempontjából ez nagyon fontos volna.

A helyzet ilyenén tisztázását azonban keresztezte egy másfajta megközelítés — talán pedagógiai optimizmusnak nevezhetném —, amely diadalmaskodott a tárgyilagosságon, és általa, az előlegezett bizalom jegyében, az alkalmatlanok közül is sokan felsőbb osztályba léphettek — mint klubkönyvtárak. Szép számmal vannak aztán ebben a csoportban másilyenek is: a közepesek. Közülük néhány példaként is felmutatható. Fejér és Somogy megyét járva, de Zalában és Borsodban is csokorba gyűjthető mennyiségben bukkantunk példákra, annak bizonyítására, hogy egy szervezési akció érdemes az intézményhálózat általános megújulási alkalmaként megragadni. Igazuk volt azoknak, akik az utasítás szellemében ragaszkodtak az elvhez: a klubkönyvtár valóban új intézménytípus, nem pedig erőtlenség okából leminősített és zsugorított művelődési ház.

Nem kételkedünk abban, hogy vannak és lesznek olyan helyek (pl. Baranya megye), ahol a besoroláskor előlegezett bizalom megtérül; a tanácsok tervszerűen újjáteremtik, megerősítik népművelési intézményeiket és rossz példának se marad olyan klubkönyvtár, ahol a könyvkielcsönző helyiséget a klubhelyiségtől több száz méter nyitott folyosó (értsd utca) választja el. (L. Tóth Dezső: Rangemelés vagy csupán névváltozás? Könyvtáros, 1968. 11. sz.) Ez nagyon fontos kérdés, olyan, amely meghatározza a munka tartalmát is.

## A teljesítmény feltételei

A klubkönyvtár által nyújtható művelődési lehetőségek a könyvtári könyvekben, a sajtótermékekben, a rádió és televízió műsoranyagában, a népművelő munkájában és magában a közönségben vannak. Számottevő kommunikációs anyag ez. A hatékonnyá tétel lehetőségei azonban korlátozottak. Az intézmény fenntartójának és a népművelőnek közös feladata, hogy a lehetőségeket felszabadítsa és működésbe hozza. A cél tehát az, hogy a hatástananyagot hordozó és közvetítő eszközök, valamint az emberi feltételek olyan vonzóak legyenek, hogy a közönség keresse velük a kapcsolatot. Ehhez három tényező kedvező együttállása kívánatos: 1. az eszközökben megmutatkozó választék, 2. a környezet, amelyben az eszközök megjelennek a használók előtt, 3. a személy, aki közvetít.

E feltételek és a statisztikailag mérhető eredmények együttes vizsgálata alapján elgondolkodtatót képet kaptunk azokról a borsodi és zalai kísérleti klubkönyvtárakról, melyek 1968-ban nem kísérletiek, hanem már véglegesek voltak, egy évvel korábban azonban még csak kivételezett helyzetbe hozott argumentumként szerepeltek a tárgyalt intézménypolitikai döntés előkészítésében. Az adatok kilenc zalai és tíz borsodi községből származnak, és az 1968. év eleji állapotot tükrözik. A vizsgált települések átlagos nagysága Zala megyében 650 lakos (487—1079-ig), Borsodban 730 lakos (311—1203-ig).

### **Eszközök és választék**

A klubkönyvtárak átlagos kötetszáma a vizsgált településeken Zalában 1340. Borsodban 1828 kötet volt. Egy lakosra átlag 2—2,5 kötet jut, ez megfelel a kis települések átlagának.

A sajtótermékek választéka Zala megyében átlag 11, Borsodban 17 cím volt. Ilyen mértékű folyóiratellátása általában még az ötezer lakosú nagy községeknek sincs. Ezek az adatok azonban az 1967-es év végi állapotokat tükrözik. 1968-ban a folyóiratok beszerzését erősen megkurtította a takarékoság, s az intézményekben található folyóiratok száma csupán 4—5. A kilenc zalai klubkönyvtár közül csak egynek nincs rádiója. Több helyről jelezték azonban, hogy készülékük cseréje időszerű lenne. Tv-készüléke mindegyiknek van, bár két községben teljes felújítására lenne szükség. Lemezjátszó hat helyen található, egy faluban magnetofon is. Borsodban a tíz klubkönyvtár közül hét rendelkezik rádiókészülékkel, de közülük kettő használhatatlan. Tv mindenütt van, lemezjátszó gép hét helyen (az egyik faluban 4 db!), magnetofon egy helyen (rossz), filmvetítő egy helyen, diavetítő 5 helyen található.

A zalai községek hanglemezgyűjteménye átlagosan 20 darabból áll, komoly zenei lemez 9 községben van (összesen 12 db), irodalmi-próza lemez egy helyen (4 db).

Borsodban egy falura átlag 18 db hanglemez jut, öt falunak egyáltalán nincs lemeze. Négy községben található komoly zenei lemez (összesen 40 db), egy helyen pedig irodalmi lemez (4 db).

### **Helyiség, berendezés**

Zala megyében a legkisebb klubkönyvtár 64 m<sup>2</sup> alapterületű, s 2 helyiségből áll, a legnagyobb 248 m<sup>2</sup>, és 5 helyisége van. Borsod megyében a legkisebb 48 m<sup>2</sup>-es. Ez egy helyiségből, a legnagyobb — 204 m<sup>2</sup>-es alapterületű — pedig 4 helyiségben működik. A vizsgált települések mindegyikén legalább kettő, de inkább több az intézményben levő közös helyiségek száma. Az intézmények bútorzata a besoroláskor kapott kiegészítéssel és felújításokkal — három hely kivételével — megfelelő. A klubkönyvtárak zömében a nyitvatartási időhöz képest kevés a fűtési és világítási előirányzat.

### **Személyzeti ellátottság**

Három települést kivéve mindenütt pedagógus az intézmény vezetője. A vezető mellett öt helyen külön könyvtáros is van. A vezetők tiszteletdíja 150—600 Ft között változik. Az átlag 300 Ft fölött van. A tervezett nyitvatartási időhöz képest nagyon alacsony a takarítási bérkeret, emiatt — főként a fűtési idényben — nehéz a civilizáltság szintjén tartani a környezetet.

A klubvezetőségről (társadalmi vezetőség) tarka kép tárul elénk. Látható, hogy általában nem fordítanak rá elég figyelmet, pedig a felnőtt korosztályok képviselőinek szerephez juttatása az intézmény társadalmi alapjainak a kiszélesedését jelentheti.

### **Nyitvatartási idő**

A klubkönyvtárak átlagosan heti 4 napon 16 órát tartanak nyitva, egy helyen 30 órát 5 napra elosztva. Külön említést érdemel, hogy az egyik faluban hétfő szünnapal minden este 4 óra hosszat nyitva volt a klubkönyvtár.

### **A mérhető teljesítmény**

A korábbi állapothoz képest valamennyi helyen feltűnően megnőtt a kis csoportra méretezett foglalkozások száma. Átlagosan minden hónapra 4 irodalmi-művészeti és tudományos propaganda foglalkozás jutott. Hozzávetőlegesen ennek kétszerese a tv és a rádió műsoraihoz kapcsolódó klubestek száma. A pontosabb megoszlási adatok kiszámítása felesleges, mert némely helyen a tv-adásnapok zömét foglalkozásnak számították. A könyvtárak adatai szerint az intézmények olvasószolgálati



Folyóiratolvasó sarok a martonvásári klubkönyvtárban (Kabáczy Szilárd felv.)

tevékenysége a lakosság számához képest igen kiterjedt: az egy főre jutó kölcsönzött kötetek száma 5—8 között váltakozik, ugyanakkor az országos átlag 4 kötet körül van. A vizsgálat alapján jól látható, hogy a kellő gondossággal kiválasztott és szakmailag rendszeresen támogatott helyeken viszonylag rövid idő alatt kialakul a klubkönyvtár sajátos közönsége azokból, akik nemcsak olvasnak, hanem valami céljuk is van az olvasással, és ezen a célon keresztül — vagy inkább ennek a célnak az érdekében — alakulnak közösséggé.

### Az irányítók

A nem túl jó feltételek mellett a feladat meg nem értése is az oka annak, hogy a szolgálati napokon megint csak a sokat fölpanaszolt sötét ablakok várják az esti látogatókat, s az otthonában megzavart klubkönyvtár-vezető rossz kedvű mentegetőzése csekély biztosítékot ígér a jövőbeli változásra, arra tudniillik, hogy a klubkönyvtárak a rendszeres nyitvatartással is a kisebb, de rokon érdeklődésű közösségek megteremtésének tartalmi célja felé törekednek.

A változás biztosítékát egyedül a felügyelet aktivitásának növekedésében látjuk. A megyei, valamint a járási tanácsok népművelési előadói — olyan gyakran, ahogy szükséges s emberileg lehetséges — működés közben látogassák a klubkönyvtárakat és a feltételek megteremtése érdekében a tanácsnál érveljenek, a szolgálat érdekében pedig a népművelőnél lépjenek fel, s ha kell, megfelelő formában járjanak el. Ők ennek a klubkönyvtári produkciónak a rendezői, legyenek tehát figyelmességben, szigorúságban és segítőkészségben is valóban azok.

A falusi munka nehézségeit ismerő könyvtárosok kezdettől fogva hívei voltak a klubkönyvtárnak, mint a művelődési propaganda hatásos falusi intézményének. E lap hasábjain több alkalommal jelent meg népszerűsítő célzatú írás a témáról. Egyebek között ilyen joggal is mondjuk, hogy az intézmények „félzségségén” még most meg kell próbálni segíteni. Egyik legfontosabb kérdésnek tartjuk, hogy a klubkönyvtár működését nem szabad függővé tenni attól, hogy a benne dolgozó könyvtáros-népművelő képes-e kiügyeskedni a működés anyagi fedezetét például a tancos rendezvények bevételéből. A klubkönyvtárnak költségvetési rendszerű gazdálkodás szerint kellene működnie. Ez ugyanis nem zárja ki az úgynevezett „támogatások” elfogadását (tsz-tól, üzemtől stb.), sőt a közös fenntartást sem.

További fontos kérdés, hogy — miként a kis települések könyvtárai általában — a klubkönyvtárak sem dolgozhatnak a kívánt hatékonysággal, ha nem tudnak egy nagyobb könyvtár gyűjteményére támaszkodni. Mint mondtuk, e kis intézmények legfőbb feladatának a művelődéspropagandát tekintjük, így esetünkben az olvasás szokássá változtatásának segítését, az önálló tanulásra, az önálló tájékozódásra való felkészítést. Ehhez pedig nélkülözhetetlen, hogy *átáramlás* formájában bőséges választék kínálkozzék a klubkönyvtár látogatói előtt, s ez csak egy központi könyvtárból, a járásiból vagy faluközpontból biztosítható. Ezért helyeseljük azt, hogy pl. Zalában az érdekelt községi tanácsokkal megállapodva már 1968-ban a járási könyvtárban irányozták elő költségvetésileg a klubkönyvtárak könyvbeszerezését.

Ezek a közeljövő időszak fejlődésének kulcskérdései, melyeknek megoldásától függ, hogy a most még tapasztalható félszegség az intézmények kamaszkorával együttjáró átmeneti jelenség lesz-e, vagy olyan gátlássá válik, mely lehetetlenné teszi a munka érdemi kibontakoztatását.

Szente Ferenc

## A FORRADALMI ÉVFORDULÓK MEGÜNNEPLÉSE

### Szolnok megye

A megyei könyvtár módszertani csoportja még a nyár folyamán körlevelet adott ki, melyben felhívta a figyelmet a jubileumi tennivalókkal kapcsolatos könyvtári alapelvekre, útmutatást adott a feladatokra vonatkozóan, s e módszertani levélhez a megye 1918—19-es eseményeinek irodalmát feltáró bibliográfiát csatolt.

A könyvtár arra törekszik, hogy az alkalmat felhasználva, olyan bibliográfiai adatokat tárjon a megye történetének kutatói elé, melyek eddig feltáratlanok voltak. A feladat nem könnyű, mert igen sok országos érvényű és hasonló célú kiadvány jelent meg, s mi a kiadványainkkal nem akartunk ismétlésekbe bocsátkozni, és a főlöszleges buzgólkodás látszatát is el akartuk kerülni.

Eppen ezért most összel az évfordulóra külön kiadványt, bibliográfiát nem készítettünk. Két év óta azonban folyamatosan több bibliográfiát jelentettünk meg, melyben bőségesen feltártuk a korszak irodalmát. Közülük legfontosabb a „Három tavasz Szolnok megyében” c. irodalomjegyzék, mely 1848., 1919. és 1945. Szolnok megyei irodalmi vonatkozásait gyűjti össze. Ennek második, bővített kiadása januárban jelenik meg.

A középiskolai tanulmányi versenyek történelem pályázatait az évfordulókhoz kapcsolódnak. Ezekhez készítettük el „Az 1917-es oroszországi forradalmak hatása Szolnok megye történetére” és a „Lakóhelyem (Szolnok megye) internacionalista hősei” c. terjedelmesebb kiadványokat. Hasonló célt szolgálnak a következő bibliográfiák: „Az 1918-as demokratikus polgári forradalom és következményei forrásmunkák tükrében”, „A Magyar Tanácsköztársaság helyi története” (egy-egy

község, város, kerület eseményeinek önálló forráskutatáson alapuló összeállítás), valamint „A magyar múlt képe a felszabadulás után írt történelmi regényeinkben”.

Az évfordulók alkalmát speciális olvasásvizsgálatra is felhasználtuk. Két év óta a kölcsönzőben folyamatosan végzünk olvasásvizsgálatot valamilyen tárgykörben (történelmi regények, szovjet irodalom stb.). Ez alkalommal az 1918—19-es év eseményeivel összefüggő irodalmat emeljük ki, s a kölcsönzéseket, az olvasó adatait kartonra jegyezzük. Fél évi vizsgálódás után ismét tanulmányban elemezzük az eredményt. Ennek a vizsgálatnak az olvasáselemzési illetve olvasásszociológiai célon kívül közvetlen és praktikus hasznát is láthattuk: megismertünk egy fontos olvasóréteget, s a forradalmi évfordulókkal kapcsolatos rendezvényeinkre az így nyert címek alapján küldtük szét meghívóinkat. A korábbi, sok fáradsággal szervezett és mégis gyéren látogatott rendezvények helyett így sikerült elérnünk a tömeges látogatást.

Igyekeztünk elkerülni a rendezvényeken is a zsúfoltságot. Októberben — első sorban középiskolai tanulók és szakkörvezető tanárok számára — ismertettük az őszirózsás forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság irodalmát a Versegly Könyvtár különgyűjteményei alapján, ugyancsak októberben „Képzőművészet és irodalom 1918—19-ben” címmel, filmvetítéssel kísért előadást rendeztünk az egyik Jászai-díjas szolnoki színművész közreműködésével. Decemberben Péchy Blanka *Regény*-ének és Magyar Lajos *Késői tudósítások* című naplójának dramatizált részleteit mutatta be olvasóter-

mi rendezvényünkön két Jászai-díjas művész. 1969 márciusában „Magyar írók útja a forradalomban” címmel verses és prózai összeállításra kerül sor ugyancsak két színművész közreműködésével.

A megyei könyvtár összeállított néhány különgyűjteményt is. Ezek:

1. *50 éve történt* (Az 1918-as polgári forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság irodalmi dokumentumai, forráskiadványok, tanulmányok, visszaemlékezések, irodalmi antológiák, regényes feldolgozások; kiemelt ajánló polc a *kölcsönzőben*).

2. Ugyanezzel a címmel és ugyanilyen jelleggel különgyűjtemény a könyvtár prézens állományából az *olvasóteremben*.

3. Szolnok megye 1918—19-ben. Válogatás a *helyismereti* gyűjteményből. (Tanulmányok, kéziratok dolgozatok, folyóirat- és újságcikkek. Kiállítászerű, ajánló jellegű gyűjtemény az *olvasóteremben*).

Kiállítások:

1. Október 15-től a tájékoztató szolgálatban eseménynaptárt helyeztünk el az 50 évvel ezelőtt történekről, három tárlóban pedig az eseménynaptárhoz kapcsolódó anyagot mutatjuk be.

2. Az olvasóteremben kiállítást rendeztünk a Tanácsköztársaság plakátjainak hasonmás kiadásából.

3. Képzőművészeti kiállítás: Forradalmi hagyományok a magyar képzőművészetben 1918—1945. (A „Nyolcak” művésze, Derkovits, Dési-Huber, Mészáros László stb.) E kiállításokat az általános- és középiskolákban, valamint az üzemek KISZ-szervezeteiben propagáljuk a megyei könyvtár KISZ-szervezetének segítségével. Márciusban — a tiszafüredi ünnepek alkalmával — amikor is az ott harcoló 80. Nemzetközi Dandár emlékművét fogják leleplezni — az ottani járási

könyvtárral együtt mutatunk be kiállítást.

Az évfordulók megünneplésében a rendelkezésre álló eszközökkel részt vesz a *megyei hálózat* valamennyi könyvtára. Könyv, plakát, fakszimile, archív-fénykép stb. kiállítást rendeznek valamennyi járási és városi könyvtárban, s az önálló községi könyvtárak nagyrésztében. Általánosan jellemző, hogy a könyvtárak más szervezetekkel közösen és más helyeken is mutatnak be kiállítást: a jászapáti és a cibakházi könyvtár moziban, a jászfényszaru, a cibakházi, az ősödi, a jászladányi, a rákóczi falvi, a kengyeli és a kunhegyesi könyvtár művelődési házban, a jászkeséri a községi pártbizottságon, a karcagi és a turkevei a városi múzeummal közösen rendez kiállítást. Az ősödi könyvtár a termelőszövetkezetek KISZ-szervezeteinek rendez előadásorozatot. Előadásokat és ankétokat még hét községben szerveznek. Fegyverneken és Kengyelen klubfoglalkozásokon emlékeznek meg az évfordulókról. Ajánlójegyzékek, bibliográfiák jelennek meg valamennyi járási könyvtárban, s a meglévő anyagot feltáró kisbibliográfiák a községi könyvtárakban is. (Jászsószentgyörgy, Jászapáti, Jászárokszállás, Cibakháza, Rákóczi falva, Fegyvernek, Kengyel, Kunhegyes). Író-olvasó találkozókát rendez valamennyi járási és városi, valamint a községek közül hat könyvtár. A kunhegyesi könyvtár veterántalálkozót is szervez. A forradalmi évfordulók anyagából vetélkedőt rendeznek az ifjúság számára a jászsószentgyörgyi, a jászárokszállási, a jászfényszaru, a kunszentmártoni, a kunmadarasi és a turkevei könyvtárakban. A zagyarékási és a kisújszállási városi könyvtár szavalóversenyt bonyolít le, Jászapáti és Jászárokszálláson forrásgyűjteményt hoznak létre, Jászberényben, Kisújszálláson filmvetítést rendeznek a könyvtárban. (L. G.)

## Csongrád megye

A Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár módszertani levélben szőlította fel a járási, városi és községi könyvtárakat, hogy segítsék a helyi rendezvényeket, és ha megvannak a feltételek, a helyi népművelési terv keretében önállóan is tevékenykedjenek.

Figyelembe véve a lehetőségeket, a megyei könyvtár a következő programot állította össze:

A szegedi és szentesi levéltárral közösen a megye városaiban és egy-két községben kiállítást rendez az 1918—19-es levéltári dokumentumokból. Az 1918—19-es újságokból pedig a megyei könyvtár-

ban mutat be kiállítást, illetve ezek fakszimiléből, fotómásolataiból a helyi vonatkozásoknak megfelelően néhány községben is. A Dél-Magyarország, a Tűz és a Szegedi Napló legfontosabb cikkeiről a Szegedi Somogyi Könyvtárban készített másolatokat néhány Szeged-környéki község (Deszk, Szőreg, Sándorfalva stb.) könyvtára állítja ki. Ezenkívül valamennyi olyan községi könyvtár, amelyben erre lehetőség van, könyvkiállítást állít össze az évfordulókkal kapcsolatos ismeretterjesztő és szépirodalmi művekből.

A megye könyvtárainak egyik fő cél-

kitűzése az országos terjesztésre kerülő központi kiadványok népszerűsítése (a Kossuth Kiadó, a Szabó Ervii Könyvtár stb. kiadványai). Nincs ugyanis anyagi fedezetük magasszínvonalú helyi dokumentumkötet megjelentetésére. Azonban két kisebb, 2—3 ív terjedelmű — a feltárás, egyben a propaganda céljait szolgáló — kiadványt valószínűleg sikerül kiadni: „Szemelvények 1918—19 vásárhelyi sajtójából” — és „Szemelvények Hódmezővásárhely kommunista sajtójából 1945—48” címmel.

Tekintettel arra, hogy az évfordulókat szinte minden szerv valamilyen rendezvénnyel készül megünnepelni, a könyvtárak igyekeznek kevesebb, de színvonalas rendezvényt szervezni. A megyei

könyvtárban három rendezvény kapcsolódik az őszi-téli-tavaszi évfordulókhöz: megemlékezés a Galilei Kör megalakulásának 60. évfordulójáról, dr. Ormos Pál, volt galileista és előadóművészek közreműködésével; kerekasztal-beszélgetés az 50 évvel ezelőtti történekről, neves hadtörténész, politikus, történész és író részvételével; irodalmi est előadóművészek közreműködésével „A Nyugat nagy írói a Tanácsköztársaság idején” címmel.

A járásokban és azok székhelyein a könyvtárak irodalmi estet szenteltek, illetve szentelnek az őszirózsás forradalom, a KMP-jubileum és a Magyar Tanácsköztársaság irodalmának, „Rohanunk a forradalomba”, „Robogj föl, láznak ifjú serege” és más címmel. (T. J.)

## Hírek

**ÖTVEN ÉVE TÖRTÉNT** — ezt a címet viseli a KISZ képes eseménynaptára, mely könyvtári kiállítások rendezéséhez is jól felhasználható. A mélynyomású, különálló lapok 1918. október 18-tól 1919. július 31-ig kísérik végig az eseményeket; minden lap más sajtótermék fejlécét viseli, mely alatt plakátokból, fényképekből és az aznapi hírekből összeállított montázs látható. A híranyagba a fontos napi értesüléseken kívül sok, az adott pillanatra vonatkozó, színes apróság is bekerült, mely a kor hangulatát érzékelteti.

**DOKUMENTUMOK** — 50 éve alakult meg a Kommunisták Magyarországi Pártja a címe a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállításai anyagának, melynek lapjain a téma irodalmából válogatott művek címlapjai és idézett részei láthatók fakszimilében. Ezekon kívül dokumentumok, rölapok és korabeli könyvajánló plakátok képei is helyet kaptak a gazdag és mutatós kiállítási anyagban.

**FORRADALMI ÉVFORDULÓK.** Ötven éve történt — címmel irodalmi kalauzt bocsátott ki a Pécsi Megyei Könyvtár. A kis rölap olyan emlékiratokat, ismeretterjesztő és szépirodalmi műveket ajánl rövid annotációk kíséretében, amelyek a községi könyvtárakban és a klubkönyvtárakban megtalálhatók. — A megyei könyvtár jubileumi eseményekhez kapcsolódó helytörténeti vándorkiállítás indított útnak a megye falvaiba, az SZMT-könyvtár pedig a SZOT helyi dokumentumokkal kiegészített kiállítását vándoroltatja a saját letéti hálózatában. A Pécsi Egyetemi Könyvtár-

ban, továbbá a megyei könyvtárban és a városi könyvtárhálózatban forradalmi dokumentumgyűjteményt mutatnak be.

**AJÁNLOJEGYZÉK A MAGYAR MUNKÁSMOZGALOM IRODALMÁHOZ** címmel készített bibliográfiát a komlóói bányász körzeti könyvtár az évfordulók alkalmából a Bányász Kulturális Hetek keretében megrendezésre kerülő „Ki tud többet a munkásmozgalmról” című vetélkedő résztvevői számára.

**A MISKOLCI II. RAKOCSI FERENC MEGYEI KÖNYVTÁR** az őszirózsás forradalom és a KMP megalakulásának 50. évfordulója alkalmából ünnepi estet rendezett a könyvtár olvasótermében. A műsorban Keres Emil és Szentpál Mónika előadóművészek működtek közre.

**DOKUMENTUMFILM KÉSZÜL** a Borsod megyei SZMT-könyvtár dokumentumgyűjteményének felhasználásával a munkás olvasómozgalom megyei történetéről, a Tanácsköztársaság 50 éves jubileumára. Ugyanakkor az SZMT székházban kiállítás keretében is bemutatják a munkáskönyvtárak borsodi történetének dokumentumait.

**A KAZINCBARCIKAI VÁROSI KÖNYVTÁR** 130 gépelt oldalon összegyűjtötte a várososhoz tartozó Barcika, Sajókazinc, Berente és Herbólya települések 1919-es hadtörténetét, a községekben élő és a mai Újvárosban letelepedett egykori vöröskatonák visszaemlékezéseit, továbbá a három község 1919-es rízségviselőinek (direktórium, intéző bizottsági tagok) életrajzait.

**TÖRTÉNELMI LECKE** címmel Mosonmagyaróvárnak és környékének az ószirózsás forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság idejéből való sajtódokumentumait adta közre a Mosonmagyaróvári Járási Könyvtár. Az összeállítók tervbe vették, hogy 1919-es veteránoktól és hozzátartozóiktól további adatokat gyűjtenek össze.

**ROHANUNK A FORRADALOMBA 1918—19** címmel a Kaposvári Megyei Könyvtár jubileumi műsorfüzetet adott ki, melyben a jórészt a forradalmak idején készült irodalmi művek színvonalas válogatása kapott helyet, rendezői utasítással ellátva. A kiadvány Ady, Babits, Juhász Gyula, Kassák Lajos és mások versei mellett Móricz, Móra, Krúdy cik-

keiből is közöl részleteket, valamint korabeli helytörténeti vonatkozású, hivataltalos iratokból nyújt érdekes szemelvényeket.

**A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA megalakulásának jelentősége** címmel előadást rendeztek a Dorogi Járási Könyvtárban a KMP-jubileum alkalmából. Előadó *Gecsényi Lajos*, a Párttörténeti Intézet munkatársa volt.

**FOTÓ- és DOKUMENTUMKIALLÍTÁS** nyílt *Ugodon (Veszprém m.)* a művelődési otthon előcsarnokában a Tanácsköztársaság napjait megelevenítő képekből és írásos emlékekből. Az anyagot a megyei könyvtár állította össze.

## A könyvtárak és a termelőszövetkezetek kapcsolata Pest megyében

A mezőgazdaságban dolgozók szakmai felkészültségének és általános műveltségi szintjének emelése bonyolult feladat, amelynek ellátásából rész jut mind a termelőszövetkezetek vezetőinek, mind a társadalmi szervezeteknek, mind pedig a mezőgazdasági lakosság ellátását szolgáló művelődési intézményeknek, köztük a községi és városi könyvtáraknak is.

A közművelődési könyvtáraknak sajátos eszközeikkel kell részt vállalniuk ebben a munkában, s szorosan együttműködniük a többi művelődési intézménnyel. Az álmány megfelelő kialakításával, feltárásával és a tájékoztató szolgálat kiépítésével kell előmozdítaniuk a mezőgazdasági lakosság szakmai és általános művelődését, igényeinek felkeltését és kielégítését is. Ennek a feladatnak az ellátásához a könyvtáraknak anyagi és erkölcsi támogatásra van szükségük, amelyet a faluban nagy gazdasági-társadalmi erőt képviselő termelőszövetkezetek vezetőitől és tagságától várhatnak.

Az anyagi támogatás az utóbbi hat év alatt érdekesen alakult Pest megyében. (Viszonyítási alapul közöljük a könyvtárak által könyvbeszerezésre fordított évi összegeket is.)

Év	Könyvbeszerezésre fordított összeg Ft	Ebből tsz hozzájárulás Ft	
1962	2 021 337	41 729	2,6
1963	2 378 962	65 235	2,7
1964	3 507 472	107 000	3,5
1965	2 890 928	73 000	2,5
1966	2 463 622	51 573	2,0
1967	2 336 060	42 800	1,7

A táblázat adatai a támogatás csökkenő irányzatát mutatják ugyan, de a fent közölt pénzüsszegeken kívül több termelőszövetkezet egyéb módon is segítette a könyvtárakat, például segédüzemágaikkal festést, polckészítést, ablakkészítést végeztek el a községi könyvtárak számára. Bízató jel, hogy az elmúlt évben tovább nőtt az ilyenfajta támogatás. A sok példa közül hadd emeljük ki az albertirsait: itt a község két termelőszövetkezete nagyobb pénzüsszeggel járult hozzá az új könyvtár létesítéséhez, anyagok szállítását vállalta, részt vett a bontási munkában, kerítést készített, az udvart rendbehozta stb. Ugyancsak az elmúlt évben, a mezőgazdasági könyvhónap alkalmával a könyvtárak által szervezett szakíró-olvasó találkozók, előadások tiszteletdíját is több alkalommal a termelőszövetkezetek fedezték. Ugyis szintén több helyen, például Abony, Cegléd termelőszövetkezeteiben az ott létesített kölcsönzőállomás könyvtárosainak a tiszteletdíját fizetik a szövetkezetek.

A különféle anyagi támogatások azonban a termelőszövetkezetek és a könyvtárak kapcsolatának csak egyik részét jelenthetik. Legalább ennyire fontos az erkölcsi

támogatás is, az, hogy a termelőszövetkezetek vezetői, szakemberei saját tagságuk figyelmét felhívják a könyvtárakra.

Hadd említek meg ezzel kapcsolatban egy példát: a gödöllői járás öt termelőszövetkezete 1968. februárjában „Galgamenti gépkezelők vetélkedője” címmel traktoros vetélkedőt rendezett. Ebből az alkalomból a községi könyvtárak szakkönyveire hívták fel a termelőszövetkezetek vezetői a traktorosok figyelmét. Ez a példa, sajnos, még egyáltalán nem általános. Talán emiatt is hallhatók pesszimista vélemények a könyvtárosoktól. Az egyik nézet szerint nem lehet hatékony együttműködést kialakítani a termelőszövetkezetekkel, mert a tsz vezetők ez elől elzárkóznak, a könyvtárosok viszont nem koldusok, hogy könyörögjenek nekik. A másik nézet szerint a helyi próbálkozások gyakori eredménytelensége miatt az együttműködés csak központi utasításra oldható meg. Azonban mindkét vélekedés hibás, mivel — mint ahogy az előbbi példák is mutatták — a megfelelő helyi kapcsolatokat ki lehet és ki is kell alakítani! Ezért is tartjuk nagy jelentőségűnek a kérdés országos rendezését: az Országos Népművelési Tanácsnak és a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának közös határozatát. (L. Könyvtáros 1968. 7. sz.)

E határozat szellemében tanácskozott szeptemberben a Pest megyei Népművelési Tanács Pest megye termelőszövetkezeiteinek területi szövetségeivel. A tanácskozáson a szellemi és anyagi erők koncentrálása és a leghatékonyabb módon való felhasználása érdekében, a megyei művelődésügyi és a megyei mezőgazdasági osztályal egyetértésben határozatot hoztak, amelyben részletesen és átgondoltan megszabják a tevékenység főbb irányait. A határozat első része javasolja, hogy a termelőszövetkezetekben hozzanak létre oktatási-kulturális bizottságokat, tanácsadónak pedig hívják meg a területen működő járási könyvtárigazgatót vagy művelődési házigazgatót, illetve művelődési felügyelőt.

A második rész a termelőszövetkezetek területi szövetségeinek és a területen működő művelődésügyi szakembereknek kapcsolatával, illetve együttműködésével foglalkozik és javasolja, hogy ezt éves vagy több éves terv rögzítse.

A határozat harmadik része a népművelők, művelődési intézmények programjainak, tevékenységének összehangolását javasolja a községek illetve városok termelőszövetkezeivel, különös tekintettel az anyagi erők koncentrálására.

Míndezenek új lehetőségeket teremtenek a könyvtárak számára, és néhány általános érvényű tanulság levonására nyújtanak lehetőséget. A könyvtárak és a tsz-ek eddigi esetleges, időszakos kapcsolatát a folyamatos együttműködés válthatja fel, amely egyúttal a könyvtárak társadalmi bázisát is megalapozhatja, és új tényezőként csatlakozhat az eddigi társadalmi támogatáshoz. Természetesen csak akkor, ha élni is tudunk az új lehetőségekkel. Ehhez azonban — véleményem szerint — néhány alapprobléma megoldása szükséges. Néhány a legfontosabbak közül:

A könyvtárak olvasószolgálati munkájában ki kell alakítani azokat a sajátos módszereket, amelyek a leghatékonyabban alkalmazhatók az olvasás népszerűsítésére a termelőszövetkezeti parasztság körében.

Szükséges továbbá azoknak a tényezőknek alapos elemzése, feltárása is, amelyek meghatározzák a parasztság sajátos művelődési, olvasási indítékait.

Ennek a vizsgálódásnak kezdeményezése és összefogása elsősorban a módszertani központok feladata. Eddig kevés ilyen tanulmány látott napvilágot, habár egy-két korábbi elemzés is lényeges tanulságokkal járt — gondolok itt pl. Ughy Jenő *Ezer falusi lakos és a könyv* c. munkájára —, és további elemzésekre ösztönzött.

Végül: ki kell alakítani az alsó- és középfokú szakirodalmi tájékoztatás hatékony eszközeit és módszereit (témafigyelés, irodalomjegyzék stb.), ezeket szervesen be kell építeni a közművelődési könyvtárak funkció-rendszerébe.

*Billédi Ferencné*

## Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. *Jóboru Magdának*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójának — aki mint külföldi szolgálatra rendelt nagykövet, hazánk állandó képviselője volt az UNESCO-ban —, eredményes tevékenysége elismeréséül a MUNKÁ ÉRDEMREND arany fokozata kitüntetést adományozta.

A művelődésügyi miniszter a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 51. évfordulója alkalmából, eredményes munkásságuk elismeréséül *Lux Lászlónának*, az MSZMP Politikai Főiskola Könyvtára vezetőjének, *Bródy Ferencnének*, az MSZMP Politikai Főiskola Könyvtára dolgozójának; a Csepeli Munkásotthon fennállásának 50. évfordulója alkalmából pedig *Nagy Zsuzsanna* könyvtárosnak A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

## Elmélet és gyakorlat

A tanítóképző intézetek népművelő-könyvtáros szakos hallgatói öt félév elméleti felkészülés után a hatodik félévet gyakorlati munkával töltik el. Két-két hónap jut a könyvtári és a népművelési gyakorlatra. Azt hiszem, minden hallgatónak nagy élményt jelent, hogy az elméleti alapok megszerzése után végre — ha ném is teljesen önállóan — könyvtárosként dolgozhat.

A gyakorlati munka első kérdése, hogy milyen nagy könyvtárban töltse el a két hónap gyakorlatot a könyvtárszakos hallgató? Véleményem szerint a megyei könyvtárakban gyakorló hallgató tanulhat a legtöbbet. Ezek a könyvtárak a közművelődési könyvtári munka legmagasabb fokát képviselik egy-egy megyében, és bennük a könyvtári munkaterületek minden ága megtalálható. Ennél nagyobb könyvtárakban és a szakkönyvtárakban a képzés iránya miatt a gyakorlás nem indokolt.

Gyakorlatunkat vezetéssel, munkaterv szerint végezzük. A munkaterv a könyvtári munka minden területének megismerését tűzte ki célul — nagyon helyesen.

A gyakorlat során bebizonyosodott, hogy képzésünk alapjában jó, mégis volt néhány nehézségem. Problémát okozott például a bonyolultabb címléírasi és osztályozási feladatok megoldása. Erre heti egy óra elmélet és gyakorlat kevés. Az első két félévben az anyag elsajátítása nem éri el a készség fokát. Utána kevés alkalom nyílik a gyakorlásra, pedig a folyamatos címléírasi és osztályozási munka alapján biztos ismereteket tudnánk szerezni. Kevésnek tartom a szakkatalógust rendező feladatainkat is. Erre csak egy alkalommal került sor a három év alatt.

Ugyancsak a szakmai gyakorlat mutatta meg, hogy könyvtári gyakorlataink rendjén is változtatni kellene. A heti két óra gyakorlat, amelyet délelőtt végeztünk néhány alkalommal, nem adott lehetőséget arra, hogy meghatározott könyvtárban valóságos könyvtári munkát végezhessünk, amikor a könyvtár maga is nyitvartart. Így nem tudtuk összehasonlítani több könyvtár munkáját, pedig ez a jó módszerek és tapasztalatszerzés szempontjából fontos lenne.

A könyvtári gyakorlatokból nagyon hiányzik az olvasószolgálati és a módszertani munka, amelyet viszonylag részletesen megismerhettem a Tatabányai Megyei Könyvtárban. A könyvtári munka e két ágának gyakorlása volt számomra a legnagyobb élmény. Az olvasószolgálati munka, a kölcsönzés és a tájékoztatásban való részvétel megmutatta, hogy a könyvismereti anyagunk nem elsősorban a széles olvasóközönség felvilágosítására szolgál. Szükség van az alapvető kézikönyvek ismeretére, de a népszerű tudományos könyvek jobb ismeretére még nagyobb szükség lenne, az ismeretterjesztő művekre kellene nagyobb hangsúlyt helyezni.

Nagyon hasznos volt a gyakorlat, mivel lehetőséget adott arra, hogy megismerkedjem a könyvtári gazdálkodással, a könyvkötéssel és a sokszorosító eljárásokkal is, hiszen ezekkel a munkaágakkal foglalkoztunk a legkevesebbet a képzés során. Így a gyakorlat végén egységes, kerek kép alakult ki bennem a könyvtári munka egészéről.

Papp Jánosné  
(Szombathely)

## Betekintés a gyakorlatba

A Debreceni Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakán hallgattam két és fél évig a könyvtári munkához szükséges elméleti és gyakorlati ismereteket. Az oktatás utolsó félévében, mint a megye társadalmi ösztöndíjasa a Tatabányai József Attila Megyei Könyvtárba kerültem zárógyakorlatra. Az itt eltöltött idő alatt módon volt a könyvtár minden munkafolyamatába bekapcsolódni és azt közelebbről megismerni.

A tapasztaltak alapján két kérdés vetődik fel. Az egyik: mik voltak a hiányosságok oktatásunkban vagy saját tanulásom-

ban. A másik: hogyan tudtam hasznosítani eddig szerzett ismereteimet a gyakorlatban.

Az elsőre válaszolva egyetlen komolyabb hiányosságot a katalógusépítés gyakorlatában tapasztaltam. Erre a kérdésre kevés a kéthetenkénti 4 órás gyakorlat. A probléma nem a betűrendes, hanem a szakkatalógus szerkesztésekor vetődik fel. Elsősorban a kartonok sorrendjének megállapítása okozott gondot.

A másik kérdésre válaszolva csak jót mondhatok oktatásunkról. A kijelölt gyakorlati feladatokat (ajánló bibliográfia

készítés, kiállítás, olvasószolgálati munka, állománybavétel stb.) különösebb nehézség nélkül meg tudtam oldani. Gyakorlatom folyamán nagyon sok új dolgot tanultam, amely a megyei könyvtár specialitása, például a munka vertikális szervezeti felépítése stb. Ezek nagymértékben gyarapították eddigi tudásomat.

Külön kiemelném az olvasószolgálati munkát és ebben a tájékoztató szolgálat szerepét. Ezt azért teszem, mert itt a sok nagyon jó dolog mellett egy problémát is érzek, amely elgondolkoztatott. Ez a következő: a megyei könyvtár olvasószolgálati munkája a tudományos és szakkönyvtárak színvonala felé tolódott el. Ez nem is okozna különösebb problémát, sőt helyes lenne abban az esetben, ha a város területén levő fiókkönyvtárak el tudnák látni azokat a feladatokat, amelyek a kezdő olvasó fejlettebb olvasóvá nevelése közben merülnek fel. Ez, sajnos, nem valósul meg. Így a könyvtárba belépő kezdő könyvtári olvasó megoldhatatlan feladatok elé kerül. Nem tudja a katalógust kezelni, nincs aki a szépirodalom területén irányítsa, fejlessze ízlését, vagy ha igen, ez csekély mértékben valósul meg. A szakreferensek elsősorban az érdekelt szak irodalmában tájékozottak. Ez

nagyon jó, de az előnyt csak a fejlettebb, szakirodalmat igénylő olvasók tudják kihasználni. A kezdő olvasó bizonytalan, vagy megfogalmazatlan kérdéseivel, óhajaival nem mert a szakreferenshez fordulni. Ebből adódnak az olyan esetek, hogy az olvasó bemeleg a polcok közé és elvisz 5 vagy 6 művet azonos betűvel kezdődő szerzőtől. A kezdő olvasó fejlődése tehát a hiányzó irányító munka miatt ösztönössé, szervezetlenné válik. A megoldás az lenne, ha valamilyen formában visszakerülne az olvasó és a könyv közé a könyvtáros, mert enélkül a könyvtár személytelenné válik az olvasó számára.

Nagyon sokat jelentett számomra az, hogy egy szombathelyi társammal töltöttem el ezt a két hónapot, mert így lehetőség nyílt a két intézet oktatási színvonalának közvetlen összehasonlítására. Itt csak egy dolgot emelnék ki, azt, hogy — véleményem szerint — a szombathelyi intézet az elméletben nyújt többet, a debreceni a gyakorlati képzés területén erősebb. Sajnos, a debreceni intézet vezetősége ezt a közvetlen összehasonlítási lehetőséget nem vette igénybe a gyakorlat folyamán.

Bárdos István  
(Debrecen)

## Műanyag osztólapok és szakcsoportjelzők a bolgár könyvtárakban

A szófiai „Kirill és Metod” Nemzeti Könyvtár módszertani osztálya rugalmas, fehér műanyaglemezből osztólapokat készített az ETO-rendszerű szakkatalógusok számára. Egy-egy osztólap mérete 125×80 (illetve a kiálló résszel együtt 125×92) mm. Az ETO jelzetet, s annak szöveges részét (betűmagasság 3 mm) fényképezési eljárással, fekete színben viszik rá az osztólap kiálló, felső részére.

Ezek az osztólapok négy csoportban kerülnek forgalomba, és pedig a legfeljebb 10 000 kötettel rendelkező könyvtárak számára 100, a 30 000 kötettel rendelkező könyvtáraknak 300, a 60 000 kötetes könyvtárak részére 450, a 100 000 kötetes könyvtáraknak pedig 900 darab ETO osztólapból álló sorozatot készítenek.

A közeljövőben készülnek el — ugyancsak négyféle csoportosításban — a betűrendes katalógusok számára is a műanyag osztólapok.

Műanyagból és a leírt eljárással állítják elő a szabadpolcos állványokon elhelyezhető, elmozdítható szakcsoportjelzőket is, melyek mérete: a polc síkjára felfekvő részé 200×125 mm, a polc élére lehajló részé 200×22 mm. Erre a lehajló

részre kerül a rövidített ETO jelzet és annak szövegrésze (betűmagasság 8 mm), ugyancsak fotografikus úton. (Megjegyezzük, hogy az átlagosan 20 mm vastagságú polcok miatt a lehajló részt célszerűbb lenne 22 mm helyett 20 mm-es mérettel kialakítani).

Mind az osztólapok, mind a szakcsoportjelzők műanyag lemezének vastagsága kb. 1 mm.

A laboratóriumi, gyorsított ütemű használati (ún. „nyűvő”) és kopáspróba jó eredményekkel járt: kb. 20 év után fog lekopni a szöveg, s nagyjából ugyanennyi idő alatt fog előregedni a műanyaglemez is.

Egy darab szakcsoportjelző ára kisüzemi gyártás esetén kb. 10 forintnak megfelelő leva, a nagyüzemi termelés bevezetésekor ez az ár kisebb lesz.

A rendkívül célszerűen, higiénikusan és esztétikusan elkészített technikai segédletet a várnai „Cserno More” vállalat készíti. Erdemes lenne átvenni a bolgárok érdekes, szép, ügyes újítását.

dr. Tombor Tibor

# könyvtáros

## TARTALOMJEGYZÉK AZ 1968. ÉVRE (18. ÉVFOLYAM)

### I. KÖNYVTÁRÜGY

#### 1. A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÍTÁSA

BERECZKY LÁSZLÓ: A társadalom igényei és a közművelődési könyvtárak ...	123
CSÚRY ISTVÁN: Könyvtári fejlődésünk néhány ellentmondása és a „Public Library” vita ...	637
DARVAS JÓZSEF: Értő közönséget az irodalomnak ...	571
DOBOS PIROSKA: A gazdaságirányítás új rendszere és a könyvtári munka hatékonyságának értékelése ...	340
FOGARASSY MIKLÓS: Gyorsuló fejlődés	315
GYÖRFFY ADÁM — POLONYI PÉTER: A könyvtári munka hatékonysága és az új gazdaságirányítási rendszer ...	132
KELLNER BÉLA: A tanácsli közművelődési könyvtárak az új gazdasági mechanizmusban ...	59
KISS JENŐ: Feladatok, igények és lehetőségek ...	187
A Könyvtárosok Egyesület elnökségi ülése (Sz. S.) ...	136
A könyvtártudományi pályázat eredménye	289
LANG IMRE: A hálózati rendszer fejlesztésének néhány kérdése ...	443
OKDT ülés Békés megyében ...	454
Ötvenéves a párt ...	635
PACSAI LÁSZLÓ: Időszerről-e vitatkozni az egységes könyvtári rendszerről? ...	584
PALDY ROBERT: Olvasó népert ...	379
PODONYI ANDRÁS: A könyvtárosok munka- és életkörülményei ...	381
N. RÁCZ ARANKA: A közművelődési könyvtárak feladatkörének időszerről kérdései ...	3
SALLAI ISTVÁN: Az egységes könyvtári rendszer és a szakszervezeti könyvtár ...	318
SZEKELY SÁNDOR: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének tevékenysége 1967-ben ...	91
SZENTE FERENC: Gondolatok a módszertani munkáról ...	448
SZENTE FERENC: A módszertani munka és környezete. A felügyelet, a szakigazgatás és szakfelügyelet a tanácsli könyvtárak oldaláról nézve ...	521
TAKSÁS IMRE: Az olvasó ifjúságért ...	573
Tanácselnökök — klubkönyvtárakról (Fehér megyei Könyvtári Híradó) ...	722
A termelőszövetkezeti parasztság művelődésének új lehetőségei ...	386
TÓTH DEZSŐ: Rangemelés vagy csupán névváltozás? ...	667
TÓTH GYULA: Lesz-e korszerűbb közművelődési könyvtárügy? ...	587
URBÁN LÁSZLÓ: A művelődési otthon jellegű intézmények besorolásának tapasztalatai a sárvári járásban ...	463
Népművelési-könyvtári hetek Hajdú-Bihar megyében ...	321
A megyei könyvtárak a vezetők tájékoztatásáért ...	524

#### Könyvtárosképzés, továbbképzés

KAMARÁS ISTVÁN—SARDY PÉTER: Mit olvas a könyvtáros? ...	233
KAMARÁS ISTVÁN — SARDY PÉTER: Olvasmányélmények és könyvajánlás ...	358
KAMARÁS ISTVÁN — SARDY PÉTER: A községi könyvtáros — mint olvasó ...	547
KATSÁNYI SÁNDOR: Egy hiányzó láncszem továbbképzésünk rendszerében ...	541
SIMON ZOLTÁN: Könyvtárosok és könyvek ...	99
Tájékoztató a KMK társadalomtudományi szakkönyvtárosképző tanfolyamának induló évfolyamáról ...	593
Tájékoztató az OMKDK könyvtárosképző szaktanfolyamáról ...	351
Tanácskozás a könyvtárosképzés és továbbképzés fejlesztéséről (fti) ...	644
TORDAY ALIZ: Tiszteletdíjas orvosi könyvtárosok képzése ...	31
VADÁSZ FERENCNE: A közművelődési könyvtárosok szakképzettsége ...	9
VADÁSZ FERENCNE: A szak- és tudományos könyvtárak munkatársainak képzettsége ...	71
ZÖLDI PÉTERNE: A népművelési kutatók és oktatók Pécsen rendezett országos konferenciája ...	30

#### Személyi hírek, kitüntetések

Halálozások	
BALICS FERENC ...	395
Dr. HEREPÉY ÁRPAD ...	670
LOVÁSZ PALNE ...	738
MURÁNYI-KOVÁCS ENDRE ...	288
Dr. VARGA LÁSZLÓ ...	204
Dr. V. WALDAPFEL ESZTER ...	295
Kitüntetések ... 202, 271, 404, 447, 598, 657	
Kiváló népművelők ...	576
Pályázatok ... 271, 710	

#### Nemzetközi kapcsolatok, konferenciák

BALÁZS SÁNDOR: A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség tevékenysége ...	391
BERECZKY LÁSZLÓ: Budapesti beszélgetés M. I. Rudomino könyvtárigazgatóval az IFLA alelnökével ...	191
GOMBOCZ ISTVÁN: A lengyel könyvtárosok jubileumi kongresszusa ...	396
LANG IMRE: A könyvtárügy állami irányítóinak budapesti tanácskozása ...	63
SALLAI ISTVÁN: A könyvtártudományi és módszertani központok moszkvai konferenciája ...	716
SALLAI ISTVÁN: Az NSZK könyvtárosainak 1968. évi konferenciája ...	603
SOMKUTI GABRIELLA: IFLA-kongresszus Frankfurtban ...	717
SZABADOS LÁSZLÓ—TOMBOR TIBOR: A könyvtárárpítési szakértők szófiai konferenciája ...	718

## 2. KÖNYVTÁRFAJTÁK

<b>TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK</b>	
BUZA PÉTERNE — IMRE JÁNOS: A Belkereskedelmi Kutatóintézet szakkönyvtári és dokumentációs tevékenysége ...	731
Gyűjtés — együttműködés — szakirodalmi ellátás ...	453
HARASZTHY GYULA: Katalógus-problémák a Nemzeti Könyvtárban ...	137
HÉBERGER KÁROLY: A fejlesztés gondoljai a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában ...	531
A matematikai és a fizikai szakirodalmi kooperációs bizottságok törekvései (B. J.) ...	150
MÓRA LÁSZLÓ: 120 éves a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára ...	459
SEBESTYÉN GÉZA: Szakkönyvtár és általános könyvtár az információs rendszerben ...	251
TAKÁCS JÓZSEF: Bővítik a Pécsi Tanárképző Főiskola Könyvtárát (A könyvtárak életéből) ...	481
VERTESY MIKLÓS: Százéves az Országgyűlési Könyvtár ...	68
<b>KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK</b>	
BERECZKY LÁSZLÓ: A társadalom igényei és a közművelődési könyvtárak ...	123
CSÚRY ISTVÁN: Könyvtári fejlődésünk néhány ellentmondása és a „Public Library” vita ...	637
ELEK SÁNDORNE: A könyvtárak műszaki fejlesztése ...	326
KELLNER BELA: A tanácsi közművelődési könyvtárak az új gazdasági mechanizmusban ...	59
N. RACZ ARANKA: A közművelődési könyvtárak feladatkörének időszerű kérdései ...	3
SIMON ZOLTÁN: Hajdú megyében indokolatlanok az új gazdasági mechanizmussal kapcsolatos aggodalmak (A könyvtárak életéből) ...	206
A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak és könyvkölcsezők 1967. évi adatai ...	344
TOTH GYULA: Lesz-e korszerűbb közművelődési könyvtárügy? ...	587
URBAN LÁSZLÓ: Az évvégi statisztikai jelentések elkészítése elé ...	668
Népművelési-könyvtári hetek Hajdú-Bihar megyében	
PÁLDY RÓBERT: Valami elkezdődött ...	321
SZÖLLŐSI GYULA: Hogyan csináltuk és mit tervezünk? ...	321
GERÓ GYULA: A továbbfejlesztés garanciái ...	323
GÖNCZI IMRE: Könyvtáros ankét Komádiban	325
<b>MEGYEI ÉS JÁRÁSI KÖNYVTÁRAK</b>	
ARATÓ FERENC: A 103 ezer pedagógus könyvigénye és a könyvtárak ...	66
KELLNER BELA: A megyei könyvtárak pedagógiai szolgáltatásai ...	135
NYITRAI LAJOS: Pillanatkép egy járási könyvtár olvasótáborának aktivitásáról és érdeklődéséről (A könyvtárak életéből) ...	284
PAPP GYULA: A letéti könyvellátás új formája a körmendi járásban (A könyvtárak életéből) ...	605
A Pedagógus Szakszervezet elnökségének határozatai a nevelők szakirodalmi ellátásáról ...	385
SCHANDL KATALIN: A természettudományos irodalom egy járási könyvtárban ...	13
SZITA FERENC: A korszerű járási könyvtár ...	257
TAKÁCS MIKLÓS: A pedagógusok szakirodalmi ellátásáról	265
ZAGYVA IMRE: Fejlesszük a könyvtárak pedagógiai szolgálatát! ...	265
A megyei könyvtárak a vezetők tájékoztatásáért	
KELLER ANTAL: Hogyan szerepel a könyvtárügy a falusi vezetők képzésében ...	524
BENYEI MIKLÓS: A Debreceni Megyei Könyvtár tájékoztató bibliográfiái sorozata ...	524
KARDOSNÉ BENKE IREN: A Szolnok Megyei Könyvtár kulturális folyóirat-szemléje ...	526
LAJOS LÁSZLÓ: Vezetőknek — vezetésről	526
<b>VÁROSI KÖNYVTÁRAK</b>	
BOZÓKY ÉVA: Kodály kívánsága szerint	658
BOZÓKY ÉVA: Még egyszer a XII. kerület könyvtárügyéről ...	475
LÁSZLÓ VALÉRIA — BABICZKY LÁSZLÓ: Tömörkény és Móra emlékek között (Könyvtáros hallgatók írják) ...	28
LÁZÁR IMRE: A járási, városi könyvtárak jelentőségének növekedése ...	709
OROSZ MIHÁLY: Városi könyvtárpolitika? (A könyvtárak életéből) ...	209
SIMAY NORBERT: Nyitvatartási problémák a budapesti kerületi könyvtárakban ...	645
SOTKÓ JÓZSEFNÉ: Tiszaszederkényi könyvtárügyének egy éve (A könyvtárak életéből) ...	671
SZABÓ ERNŐ: Szolnok könyvtárügye	706
<b>KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK</b>	
ALBERT ANTAL: Jól esik a törődés! (A könyvtárak életéből) ...	544
BALÁZS BELA: Lehet-e tanulni Somogytól? (Zalai Hírlap) ...	661
CSABA ORSÓLYA: Mit láttunk Veszprém megyében? ...	148
FELFÖLDI MAGDOLNA: Mit láttunk Szolnok és Bács megyében? ...	147
FOGARASY MIHÁLY: Milyen változást hozott az új könyvtár Pilisvörösvár életében? ...	398
HAJAS SÁNDOR: A könyvtár és a művelődési otthon együttműködése (A könyvtárak életéből) ...	209
KAMARÁS ISTVÁN — SÁRDY PÉTER: A községi könyvtáros — mint olvasó ...	547
KELLNER BELA: Könyvbarát-házak Somogy megyében ...	18
Kettőt egy csapásra (Kisalföld) ...	278
KONCZ ISTVÁN: Erdemes-e könyvből járdát csinálni? (Napló — Veszprém) ...	94
Könyvtárat épít Nyírcsászári (K. I. — Keletmagyarország) ...	160
A körzeti könyvtár szünetel (Észak-Magyarország) ...	480
MÓZSA ÖRKÉNY: Miért nem tolonganak az olvasók az új könyvtárban? (Falusi Könyvtáros. A kaposvári járás híradója)	413
PÁL ERNŐ: Az önálló könyvtárak nyitvatartási ideje ...	21
PÁLDY RÓBERT: Egy könyvtár szomorú sorsa ...	270
PÁSZTOR JÁNOSNÉ: Amit nem lehet számokkal mérni (A könyvtárak életéből) ...	205
SIMON ZOLTÁN: Könyvtárosok és könyvek ...	99
SZABÓ ERNŐ: Van könyvtár! ...	97
SZABÓ ISTVÁNNÉ: Új feladatok — új környezetben (A könyvtárak életéből) ...	734
Tanácselnökök — klubkönyvtárakról (Féjér megyei Könyvtári Híradó) ...	722

TOTH DEZSŐ: A könyvtárak fejlődése kis- és nagyobb községekben (A könyvtárak életéből) ... ..	92
TOTH DEZSŐ: Napirenden a körzeti könyvtárak ügye ... ..	604
TOTH DEZSŐ: Rangemelés vagy csupán névváltozás? ... ..	667
Unaloműző (—mekis— Fejér megyei Hírlap) ... ..	414
URBÁN LÁSZLÓ: A művelődési otthon jellegű intézmények besorolásának tapasztalatai a sárvári járásban ... ..	463

#### SAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK

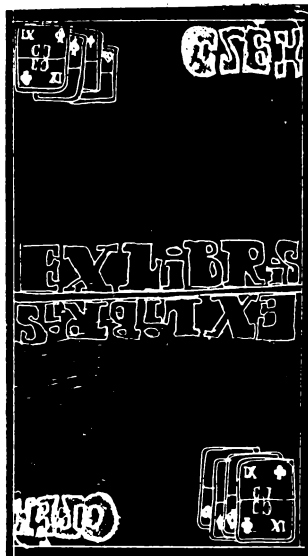
BICSKAI GABORNÉ: Egy üzem fiatal dolgozóinak művelődési viszonyai ... ..	76
KARÁCSONYI JÁNOSNÉ: Szakszervezeti könyvtárak a vasiparban ... ..	261
KISS JENŐ: A megyei szakmaközi könyvtárak tíz éve ... ..	128
Könyvtár a lépcső alatt ... (B. K. — Csepel) ... ..	349
Könyvtár épül a REMIX-ben. Vázlatos krónika (Bertalan — Vas Népe) ... ..	219
MAGYAR ANDRÁS: Szakszervezeti és műszaki könyvtárak összevonása Borsod megyei középüzemekben (A könyvtárak életéből) ... ..	346
Miért nincs, mikor lehetne szabadpolcos könyvtár!? (Bakos — Megafon) ... ..	220
Az olvasó népért mozgalom szakszervezeti feladatai ... ..	736
PACSAI LÁSZLÓ: Időszerű-e vitatkozni az egységes könyvtári rendszerről? ... ..	584
RIBICSKA RAYMOND: A Textilipari Dolgozók szakszervezeti könyvtárai ... ..	701
SALLAI ISTVÁN: Az egységes könyvtári rendszer és a szakszervezeti könyvtár ... ..	318
SCHUCH JÁNOS: Az üzemi könyvtáros egy napja ... ..	200
SIMAY NORBERT: Segítsen felolvasztani az igénytelenség jégpáncélját... (Üzemi vezetők a szakszervezeti könyvtárról) ... ..	195
SIPOS IMRE: A közlekedési szakszervezet könyvtárai ... ..	579
SZABÓ ERNŐ: A váci körzet ... ..	455
SZAKÁLY ÉVA: Kis üzem, kis kultúra? (Vas Népe) ... ..	412
VARGA LAJOS: Az élelmiszeripar szakszervezeti könyvtárai ... ..	392

#### ISKOLAI ÉS GYERMEKKÖNYVTÁRAK

BIKÁCSI LÁSZLÓNÉ: Olvasószolgálat a gyermekkönyvtárban ... ..	328
BOZÓKY ÉVA: A szolnoki kísérlet (Iskola és könyvtár) ... ..	405
CSASZÁR ANTALNÉ: A gyorsuló idő és a gyermek ... ..	533
KORDOS LÁSZLÓ: Közművelődési gyermekkönyvtárak a miskolci általános iskolában (Iskola és könyvtár) ... ..	539
MORA LÁSZLÓ: A felsőfokú ipari technikumok és szakiskolák könyvtárai ... ..	211
NADOR ISTVÁN: Iskola- és gyermekkönyvtár együttműködése Veszprémben (Iskola és könyvtár) ... ..	478
NEMESHÁZI ERZSÉBET: Gyermekfoglalkozások Bakonycseryén (A könyvtárak életéből) ... ..	207

### 3. KÖNYVTÁRSZERVEZÉS, KÖNYVTÁRIGAZGATÁS

Nyitvatartás, építkezés, állományellenőrzés (—ő—a) ... ..	143
PODONYI ANDRÁS: A könyvtárosok alap- és pótszabadsága ... ..	141
SZENDRŐ GEZÁNE: Idő- és teljesítménynormák a Műszaki Egvetem Könyvtárban (A könyvtárak életéből) ... ..	157



Mátyás I. Tamás ex libris

#### EGYÉB KÖNYVTÁRAK

Fejlődés és visszaesés a kórházi betegek könyvtári ellátásában ... ..	
FEJSZES JÁNOS: Szabadpolcos könyvtár a csákvári tbc gyógyintézetben ... ..	465
Ahol törölték a könyvbeszerzési keretet (—y—y) ... ..	466
DÁN MIHÁLYNE: A betegkönyvtárak létrehozása Tolna megyében ... ..	467

#### KÜLFÖLDI KÖNYVTÁRAK

BÁRÁNY ÉVA: Stockholmi könyvtárakban ... ..	275
BARANYAINÉ CSÓKE ANNA: Amerikai könyvtárakban ... ..	197
BERECZKY LÁSZLÓ: Budapesti beszélgetés M. I. Rudomino könyvtárigazgatóval, az IFLA alelnökével ... ..	191
A közművelődési könyvtárhálózatok átszervezése Romániában ... ..	452
MEZEI GYÖRGY: Falvak és iskolák mozgókönyvtári ellátása. Tanulmányúti tapasztalatok az NSZK-ból ... ..	711
N. RÁCZ ARANKA: A társadalomtudományi információ és a dokumentáció szervezete a Német Demokratikus Köztársaságban ... ..	254
OROSZ MIHÁLY: Húszeves a prágai bibliobusz ... ..	27
PODONYI ANDRÁS: Londoni és dublini könyvtártechnikai tapasztalatok ... ..	25
RÓZSA GYÖRGY: Könyvtár és dokumentáció Kubában ... ..	336
SALGA MÁRIA: A mongol nemzeti könyvtár (Könyvtáros hallgatók írják) ... ..	155

SZEPESI ZOLTÁNNÉ: Egy hálózat nyilvántartása — kézi válogatású lyukkártyán (A könyvtárak életéből) ... ..	733
A szülési szabadságról (Kérdezz—felelek) ... ..	86
URBÁN LÁSZLÓ: Az évvégi statisztikai jelentések elkészítése elé ... ..	668

#### 4. ÁLLOMÁNY, FELDOLGOZÁS

A Békés megyei könyvtárak állományellenőrzése (—k—l) ... ..	203	formája a körmendi járásban (A könyvtárak életéből) ... ..	605
BOZÓKY ÉVA: Kodály kívánsága szerint Gyűjtés — együttműködés — szakirodalmi ellátás ... ..	453	SCHANDL KATALIN: A természettudományos irodalom egy járási könyvtárban ...	13
<b>Dokumentáció</b>			
HARASZTHY GYULA: Katalógus-problémák a Nemzeti Könyvtárban ... ..	137	BALÁZS SÁNDOR: A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség tevékenysége ... ..	391
HUBAY LAJOS: Az alkalmi igények gyorsabb kielégítése (A könyvtárak életéből)	93	BUZA PÉTERNE—IMRE JÁNOS: A Belke-reskedelmi Kutatóintézet szakkönyvtári és dokumentációs tevékenysége ... ..	731
A matematikai és fizikai szakirodalmi kooperációs bizottságok törekvései (B. J.) ... ..	150	N. RÁCZ ARANKA: A társadalomtudományi információ és a dokumentáció szervezete a Német Demokratikus Köztársaságban ... ..	254
PÁLINKÁS GYÖRGYNE: A könyvsíkkerek az állománygyarapításban (A könyvtárak életéből) ... ..	207	ROZSA GYÖRGY: Könyvtár és dokumentáció Kubában ... ..	336
PÁLINKÁS GYÖRGYNE: Az ünnepi könyvhét és a Könyvtárellátó (A könyvtárak életéből) ... ..	481		
PAPP GYULA: A letéti könyvvellátás új			

#### 5. KÖNYVTÁRHASZNÁLAT, OLVASÓSZOLGÁLAT

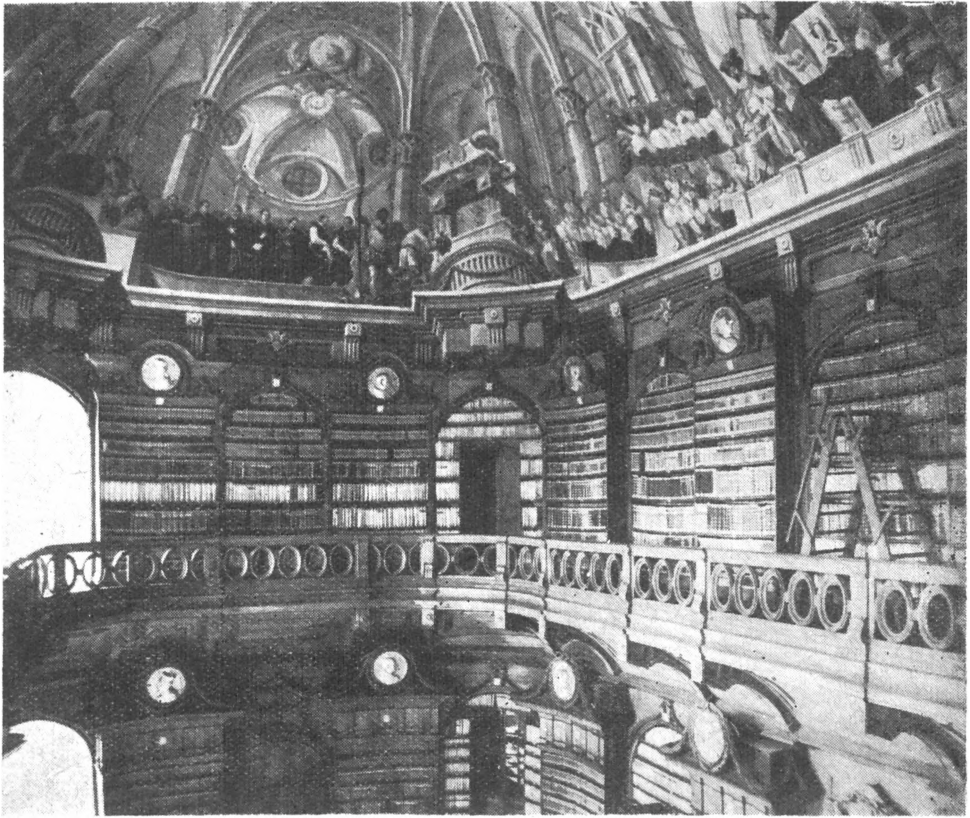
ARATÓ ANTAL: Vita a könyvtárak szórakoztató szerepéről ... ..	684	MÓNUS IMRE: Könyvek a szocialista brigádtagok kezében ... ..	388, 649
BICSKEI GÁBORNE: Egy üzem fiatal dolgozóinak művelődési viszonyai ... ..	76	NYITRAI LAJOS: Pillanatkép egy járási könyvtár olvasótórábanak aktivitásáról és érdeklődéséről (A könyvtárak életéből) ... ..	284
BIKÁCSI LÁSZLÓNE: Olvasószolgálat a gyermekkönyvtárban ... ..	328	Nyitvatartás, építkezés, állományellenőrzés (—ó—a) ... ..	143
BOZÓKY ÉVA: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár segítségével a fizikai dolgozók gyermekének ... ..	609	PÁL ERNŐ: Az önálló könyvtárak nyitvatartási ideje ... ..	21
FALUDI SÁNDOR: „Csendélet” a hatvani könyvtár ablak alatt ... ..	542	PÁLINKÁS GYÖRGYNE: Az ifjúsági olvasók olvasmányigényének alakulása (A könyvtárak életéből) ... ..	543
GÁLNE BALLAGI ÁGNES: Vita a könyvtár szórakoztató szerepéről ... ..	617	PECSY GYÖRGY: A gyógyító olvasás ...	490
GYURJÁN JOZSEFNE: Olvasószolgálat a kerületi könyvtárban (A könyvtárak életéből) ... ..	411	PECSY GYÖRGY: Könyvtárközi összerogást a tájékoztató adatok kiegészítésére! ... ..	29
HAMPONÉ GYÁRFÁS ÁGNES: Orvosi folyóiratok kölcsönzése postán (A könyvtárak életéből) ... ..	411	PECSY GYÖRGY: Az olvasók szellemi egészsége — és a könyvtáros ... ..	422
IMRE LAJOS: Elmaradt felszólalás ... ..	419	PORDÁN MIKLÓSNÉ — TOTH DEZSŐ: Az idő múlása és a szépirodalmi művek olvasottsága ... ..	528
KAMARÁS ISTVÁN—SÁRDY PÉTER: Mit olvas a könyvtáros? — Olvasmányélmények és könyvajánlás ... ..	233, 358	SIMAY NORBERT: Nyitvatartási problémák a budapesti kerületi könyvtárakban	645
KATSANYI SÁNDOR: Mikor hasznosak a könyvtári felmérések? ... ..	656	SIMAY NORBERT: Olvasó brigádtagok között ... ..	268
KÖNCZÖL IMRE: Bestsellerek, félponyvák, irodalmi giccek és a könyvtárak nevelőmunkája ... ..	293, 353	SZECSÓDI JÁNOS: A könyvtári beíratkozások alakulásának vizsgálata (A könyvtárak életéből) ... ..	469
LENGYEL GEZÁNE: A szovjet irodalom forgalma egy megyei könyvtárban ...	675	WINKELBAUER PÁL: Vita a könyvtárak szórakoztató szerepéről ... ..	725
MARUSZKI JOZSEFNE: Elégedettek-e az új olvasók a könyvtárral? (A könyvtárak életéből) ... ..	606	WEISZ GÁBOR — VARGA SÁNDOR: Vita a könyvtár szórakoztató szerepéről ...	557

#### 6. PROPAGANDA

A forradalmi évfordulók megünneplése ... ..	291, 590, 591, 660,	719	PELEJTEI TIBOR: Esztétikai követelmények a könyvtári propagandában ... ..	594
KATONA JENŐ: A Könyvhét elé		298	PELEJTEI TIBOR: A könyvtár- és irodalomnépszerűsítés lélektani feltételei ... ..	401
Könyvek a TV műsorához (Sy) ... ..		159	P. PLAGÁNYI EMŐKE: Levél a szerkesztőhöz a Sajtófigyelő és a könyvtárak kapcsolatáról ... ..	30
MAGYAR ANDRÁS: A könyvtári propagandaanyagok központi előállítás (A könyvtárak életéből) ... ..		158	RIBICSKA RAYMOND: Mit tesznek a Textil Szakszervezet könyvtárai az évfordulók népszerűsítéséért? ... ..	591
Az olvasó népert mozgalom szakszervezeti feladatai ... ..		736	SZOKE TIBORNE: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár készül az évfordulókra	590
ONÓDY MIKLÓS: A könyvtárak az 1918—19-es forradalmi évfordulók megünneplésében ... ..		291		

#### 7. KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS, FELSZERELÉS, TECHNIKA

Célszerű elrendezéssel a zsúfoltság enyhíthető (w.) ... ..	468	Felrobbant a diafilm (Petőfi Népe) ... ..	160
ELEK SÁNDORNE: A könyvtárak műszaki fejlesztése ... ..	326	FODOR PALNE: Újabb világcúcs ... ..	546
		KELLNER BELA: Könyvbarát-házak Somogy megyében ... ..	18



Az egi Főgyűjteményi Könyvtár (Bojár Sándor felv.)

Könyvtár épül a REMIX-ben. Vázlatos krónika (Bertalan — Vas Népe)	219	SZABADOS LÁSZLÓ: A Veszprémi Megyei Könyvtár új épülete	652
Könyvtár vagy télikert? (W)	726	SZABADOS LÁSZLÓ — TOMBOR TIBOR: A könyvtáráépítési szakértők szófiai konferenciája elé	718
Mi van a mérleg serpenyőjében? [A Győri Megyei Könyvtár elhelyezéséről]	655	TAKÁCS JÓZSEF: Bővítik a Pécsi Tanárképző Főiskola Könyvtárát (A könyvtárak életéből)	481
OROSZ MIHÁLY: Húsz éves a prágai bibliobusz	27	VARGA LÁSZLÓNE: A fénylukkártyarendszer kis szakkönyvállomány feltáráására (A könyvtárak életéből)	347
PÁTZAY VILMA: Épülő művelődési intézményeink (Falusi könyvtáros. A kaposvári járás ... h iradója)	214	WALLESHAUSEN GYULA: Új módszerek a kiadványcserék nyilvántartására és anyaggyűjtési kartotékok rendezésére (A könyvtárak életéből)	283
PODONYI ANDRÁS: Londoni és dublini könyvtártechnikai tapasztalatok	25	Könyvtáráépítési hírek	32, 95, 161, 221, 286, 415, 544, 609, 737
SALLAI ISTVÁN — SZABADOS LÁSZLÓ: Békéscsaba	81		
SAS LÁSZLÓNE: A Pylorys xerox-másológép alkalmazási területének bővítése	673		
SVIENTEK SÁNDOR: Szortiment kótések háttábla szabása nagy tömegben	462		

## 8. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

BÉNYEI MIKLÓS: Értekezés a könyv olvasásról — 1832-ben	493	VERTESY MIKLÓS: Gutenberg. Halálának 500. évfordulójára	35
KULCSÁR PÉTER: „Milyen legyen a munkás könyvtár?”	210	VITKOVICS MIHÁLY a magyar könyvek terjesztéséről	212
D. SZEMZŐ PIROSKA: Egy könyvtáros emlékeiből	106	<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>	
SZÍJ REZSŐ: A könyvformátum szerepe az olvasásban	680	Emlékezés HALASZ GÁBORRA, a könyvtárosra (Batári Gyula)	236
TOLDY FERENC a könyvtárosi hivatásról (V. M.)	674	N. A. RUBAKIN (1862—1946). (Karsai Károly)	83

50 éve halt meg SZABÓ ERVIN  
 KOVÁCS MÁTÉ: Szabó Ervin a magyar  
 szocialista művelődéspolitikában és a  
 könyvtári kultúrában. 1877—1918 ... .. 507

REMETE LÁSZLÓ: Szabó Ervin és a de-  
 címális rendszer ... .. 515  
 CSENDES KATALIN: Szabó Ervin a kép-  
 viselőház könyvtárában ... .. 520

## 9. ÁLLANDÓ ROVATOK

Hírek ... .. 30, 34, 98, 136, 222, 290, 351, 352,  
 418, 482, 593, 659, 661, 670, 720, 738  
 Iskola és könyvtár ... .. 405, 478, 539  
 Kérdezz — felelek ... .. 86  
 A könyvtárak életéből ... .. 28, 92, 93, 157, 158,  
 205, 206, 207, 209, 283, 284, 346, 347, 411, 469, 481,  
 543, 544, 605, 606, 671, 733, 734  
 Könyvtáros hallgatók írják ... .. 28, 155

Könyvtárépítési hírek ... .. 32, 95, 161, 221, 286,  
 415, 544, 609, 737  
 Könyvtári görbe tükör ... .. 277  
 A lapokban olvastuk ... .. 94, 160, 214, 219,  
 278, 349, 412, 480, 661, 722  
 Margó ... .. 97, 288, 350, 351, 417, 546, 674, 736  
 Szerkesztői üzenetek ... .. 470

## II. TÁJÉKOZTATÓ

### 1. ARCKÉPEK, TÖRTÉNETI ÉLETRAJZOK, ÉVFORDULÓK

[Százötven] 150 éve született MARX KÁ-  
 ROLY. Mit írtak róla magyar kortársai?  
 (Vértessy Miklós) ... .. 223

MARX KÁROLY és SZEMERE BERTA-  
 LAN (Katona Jenő) ... .. 225

### 2. INTERJÚK

BOLDIZSÁR IVÁN könyvtárában (Ko-  
 czogh Ákos) ... .. 40  
 Beszélgetés BUGA LÁSZLÓVAL (Vértessy  
 Miklós) ... .. 677  
 Az irodalom ígéhírdetője. Beszélgetés  
 CZINE MIHÁLY-lyal (Gönczi Imre) ... .. 552

Beszélgetés FEKETE GYULÁ-val (Bozóky  
 Éva) ... .. 102  
 Beszélgetés LŐRINCZE LAJOS-sal (Vértes-  
 sy Miklós) ... .. 487  
 Beszélgetés a 75 éves SZABÓ PÁL-lal (Bo-  
 zóky Éva) ... .. 227

### 3. IRODALOMISMERET

BORSOS MIKLÓS illusztrációi. A Petőfi  
 Irodalmi Múzeum kiállítása (B. E.) ... .. 745  
 BÖLCS ISTVÁN: A krimi hőse és olvasója 300  
 BÖLCS ISTVÁN: Az irodalom, a bűnügyi  
 regény és a krimi határai ... .. 230  
 IMRE LAJOS: Olvasás és olvasói igényes-  
 ség ... .. 37  
 KAMARÁS ISTVÁN — SÁRDY PÉTER: El-  
 avulnak-e a szépirodalmi művek? ... .. 166  
 POMOGÁTS BÉLA: Magyar irodalom  
 Csehszlovákiában ... .. 483

POMOGÁTS BÉLA: Magyar irodalom Ro-  
 mániában ... .. 740  
 Szép könyvek múzeuma (Sándor László) 174  
 VARGA LAJOS: Jegyzetek a SZOT jubi-  
 leumi pályázatáról ... .. 38  
 ZOLNAY VILMOS: Az ismétlés művésze-  
 te. Vladimír Páral Vihar a lombikban c.  
 regényéről ... .. 43  
 ZOLNAY VILMOS: Miért olvassuk Gor-  
 kijt? ... .. 163

### 4. KÖNYVEKRŐL

#### TEMATIKUS KÖNYVISMERTETÉSEK

Az emberi közösségek törvényszerűségei.  
 Szociológiai kiadványok (Zolnay Vilmos) 618  
 Emlékiratok a Tanácsköztársaságról  
 (Bölcs István) ... .. 611  
 „Az építészet ígázatában” (Vértessy Mik-  
 lós) ... .. 620  
 Festők, szobrászok emlékeznek (Zolnay  
 Vilmos) ... .. 427  
 Három könyv az operáról (Szilágyi Tibor) 175  
 Idegen földrészek művészete (Zolnay Vil-  
 mos) ... .. 111  
 Ifjúsági antológiák (Seres József) ... .. 748  
 Korunk tükré önéletírásokban. Írók em-  
 lékeznek (Pomogáts Béla) ... .. 362  
 Korunk tükré önéletírásokban. Politikusok  
 emlékeznek (Katona Jenő) ... .. 746  
 Könyvek a filmről (Zolnay Vilmos) ... .. 303  
 Könyvek a két forradalomról (Szalai  
 György) ... .. 685  
 Könyvek a Nagy Októbertől (Ónódy Mik-  
 lós) ... .. 47  
 Könyvek a Párt megalakulásának 50. év-  
 fordulójára (Ónódy Miklós) ... .. 739  
 Könyvek a regionális tervezésről (Vértessy  
 Miklós) ... .. 424

Könyvek az olimpiákról (Iszai Zoltán) ... 688  
 Sopron könyvekben (Kolozár József —  
 Perneszy Gyula) ... .. 170  
 Új pszichológiai művek (Zolnay Vilmos) 367  
 Újabb regények a Nagy Honvédő Háború-  
 ról (Szalai György) ... .. 237  
 Vác könyvekben, képekben (Katona Jenő) 613  
 Versantológiák a kézikönyvtárban (Bölcs  
 István) ... .. 429

#### SOROZATOK

A Minerva zsebkönyvek (Pécsey György) 305  
 Miniatűr könyvek (Galántai Béla) ... .. 240  
 Panoráma — külföldi útkönyvek (Tóthpál  
 József) ... .. 560

#### KÉZIKÖNYVTÁR

Az atomkor enciklopédiája (Vértessy Mik-  
 lós) ... .. 241  
 Családvédelmi kézikönyv (Takács József) 500  
 CSAPO KÁROLY — HALÁSZ FERENC:  
 Polittechnikai kézikönyv (G. Hangyál Er-  
 zsébet) ... .. 563  
 CSATO TAMÁS GUNST PÉTER — MÁR-  
 KUS LÁSZLÓ: Egyetemes történelmi  
 kronológia (G. Gy.) ... .. 53

A demográfiai tényezők hatása a művelődésre (B. E.) ... ..	119
Érettségizők, felvételizők zsebkönyve (Tüskés Tibor) ... ..	501
Etikai kislexikon (Z. V.) ... ..	498
FAZEKAS BELA: Mezőgazdaságunk a fel-szabadulás után (Donáth Ferenc) ... ..	499
Idegen tulajdonnevek elválasztása (V. M.)	426
Jubileumi ünnepségek 1918—1919. (Pál Ernő) ... ..	749
Két földrajzi kézikönyv [RADÓ SÁN-DOR: A világgazdaság földrajza — ENYEDI GYÖRGY: Lengyelország földrajza] (Vértesy Miklós) ... ..	51
Két kézikönyv a XX. századi Olaszor-szágról [CHABOD, FEDERICO: Olaszor-szág története 1918—1948 — SZABO GYÖRGY: Az olasz irodalom a husza-diki században] (Katona Jenő) ... ..	115
Kislexikon (Lukácsy Sándor) ... ..	691
Látogatóban. Kortárs magyar írók vallo-másai (Bozóky Éva) ... ..	690
MADZSAR JÓZSEF válogatott írásai (Ka-tona Jenő) ... ..	496
Magyar életrajzi lexikon I. (Pálvölgyi Endre) ... ..	117
A magyar nyelv történeti-etimológiai szó-tára (Vértesy Miklós) ... ..	177
Mulattató olvasmány és gyakorlati kézi-könyv [VARGHA BALÁZS: Játékkoktél c. könyvéről] (Mikó Zoltán) ... ..	434
Művelődési tapasztalatok munkásfiatalok köréből (Kiss Jenő) ... ..	752
Művészeti lexikon (Lukácsy Sándor) ... ..	622
B. NAGY ERNŐ — ZIRCZ PÉTER: Beveze-tés a szakirodalmi alkotómunka techni-kájába (Tóth András) ... ..	54
ORMOS IMRE: A kerttervezés története és gyakorlata (Schármár Iváné) ... ..	118
ORSZÁGH LÁSZLÓ: Az amerikai iroda-lom története (Pomogáts Béla) ... ..	242
H. SAS JUDIT: Emberek és könyvek (Ka-marás István) ... ..	750
SEBESTYÉN SÁNDOR: Egri hagyomá-nyok (Iszlai Zoltán) ... ..	561
SZÁNTÓ MIKLÓS: Életmód, művelődés, szabadió (Szentirmai László) ... ..	52
A szocializmus politikai gazdaságtana (D. F.) ... ..	370
Társadalombiztosítási kézikönyv (Takács József) ... ..	624
Televízió és népművelés (Iszlai Zoltán) ... ..	753
Televízió falun [Harangi László — Vitar Zoltán] (B. E.) ... ..	119
Az új szovjet irodalom [Kardos László — Elbert János] (Pomogáts Béla) ... ..	50
UNGVÁRI TAMÁS: Poétika (Katona Jenő)	176
Választon a civilizáció (Z. V.) ... ..	432
Veszprém megye irodalmi hagyományai (pr) ... ..	307
Vita az ifjúsági irodalomról (Bozóky Éva)	453
ZSIDAI JÓZSEF: A tudományos kutatás és a szakirodalmi tevékenység néhány szervezeti és jogi kérdése (Takács Jó-zsef) ... ..	179

### KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

BERECZKY LÁSZLÓNÉ — SURJÁN MIK-LÓS: Szakkatalógus szerkesztés csoport-képzés alapján (Tóth Ilona) ... ..	757
[Bibliothek und Wissenschaft 4.] A ma-gyar könyvtárügy — egy német év-könyvben (Somkúti Gabriella) ... ..	372
A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei I. 1967. (Som-kúti Gabriella) ... ..	179
A Fejér megyei könyvtári híradó (Takács Miklós) ... ..	565
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XIII. 1966—67. (Futala Tibor) ... ..	625
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Híradó-ja (Onódy Miklós) ... ..	435
Ház- olvasmányok elemzése (Katsányi Sándor) ... ..	372
HORVÁTH MAGDA: A katalogizálás alap-jai (Bényei Józsefné) ... ..	308

HOVÁNYI GÁBOR—GYÖRE PÁL: Könyv-tári osztályozás (Iszlai Zoltán) ... ..	373
A Komárom Megyei Könyvtáros (Szente Ferenc) ... ..	692
KÓHALMI BELA: A tudományos tájékoz-tatás fejlődése hazánkban 1945—1965 (Csúry István) ... ..	108
Könyv és Könyvtár [A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyveinek 6. kötete] (Futala Tibor) ... ..	245
A könyvtárügy helyzete a Szovjetunióban és Csehszlovákiában — Bibliotecsnoe delo v SzSzsZr i CsSzsZr ... ..	309
A munkások és a könyv. Egy művelődési vizsgálat tanulságai (Gönczi Imre) ... ..	333
NÉMETH BELA—SZEPESI ZOLTÁNNE: A magyar orvosok szakirodalmi és tájé-koztatási igényeinek vizsgálata (Szent-irmai László) ... ..	502
Az Országos Széchényi Könyvtár évköny-ve 1965—66 (Kiss Jenő) ... ..	754
Az Orvosi Könyvtáros hét éve (Faragó Lászlóné) ... ..	756
A Pest megyei Könyvtáros (Papp István)	436
PÉTERVÁRI LÁSZLÓ: Magyar könyvtá-ruk és dokumentációs intézmények re-prográfiai szolgáltatásai (Horváth Tibor)	246
SALLAI ISTVÁN — SEBESTYEN GEZA: Könyvtartan (Kertész Gyula) ... ..	563
H. SAS JUDIT: Emberek és könyvek (Ka-marás István) ... ..	750
TAKÁCS MIKLÓS: Útmutató a helyisme-reti gyűjtemények kezeléséhez és a hely-ismereti bibliográfiai munkához (Varga Béla) ... ..	693
A tárgyszó és a tárgyszó-katalógus (Szem-le) (N. Rác Aranka) ... ..	629
Tízéves az OSZK Híradó (Papp István)	243
TÓTH BELA: Irodalmi érdeklődés az ol-vasástanulás kezdetén (Szentirmai László)	371

### BIBLIOGRÁFIÁK

Ajánló tantárgyi bibliográfiák az 5—8. osz-tályos tanulók számára (Virágos Péterné)	180
A borsodi orvosok bio-bibliográfiája (Fe-hérvári Tiborné) ... ..	439
FENYVESI ISTVÁN: Az orosz és szovjet kultúra a szegedi lapokban 1890—1944. (Szilágyi Tibor) ... ..	311
Két bibliográfia Afrikáról [Afrika + Fe-kete Afrika] (Szilágyi Tibor) ... ..	630
Latin-Amerika irodalma (Szappanos Ba-lázs) ... ..	374
Magyar Könyvészet 1965. (Pálvölgyi Endre)	307
Magyar Könyvészet 1966. (Pálvölgyi Endre)	569
Magyar pszichológiai irodalom 1945—1966. (Kisfaludi Sándor) ... ..	183
A magyarországi nyelvtudomány biblio-gráfiája 1964. (Somkúti Gabriella) ... ..	310
A Magyarországon megjelent grafikai pla-kátok és metszetek címjegyzéke 1963—1964. (Iszlai Zoltán) ... ..	503
Műszaki tárgyszó katalógus (Pálvölgyi Endre) ... ..	437
Nyolc magyar mártírköltő (Iszlai Zoltán)	247
A őszirózsa forradalom és a Tanácsköz-társaság Szegeden (Onódy Miklós) ... ..	630
Pedagógiai könyvtári alapjegyzék az ál-talános iskolák számára (Vargha Ba-lázs) ... ..	758
Periodica Hungarica (Pálvölgyi Endre)	695
Régi és új folyóiratok Borsod-Abaúj-Zemplén megye orvosi könyvtáraiban (Fehérvári Tiborné) ... ..	567
A Szabó Ervin könyvtár recenziókataló-gusa (Iszlai Zoltán) ... ..	145
SZILÁGYI TIBOR: A Fővárosi Könyvtár régi ajánló bibliográfiái (Forradalmi örökségünk) ... ..	576
A Szovjetunió története (Onódy Miklós)	246

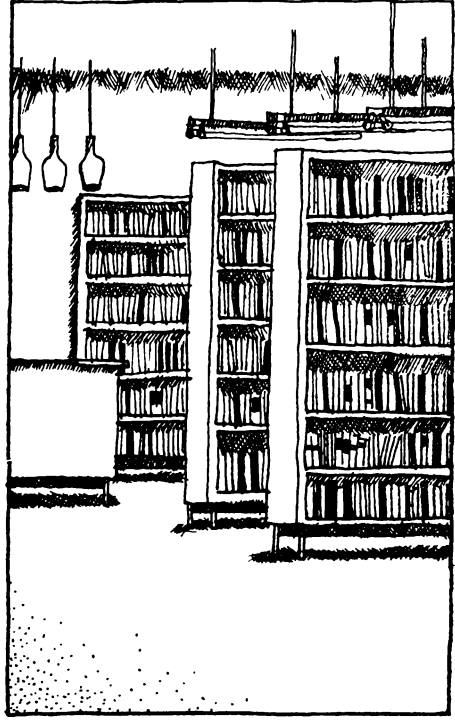
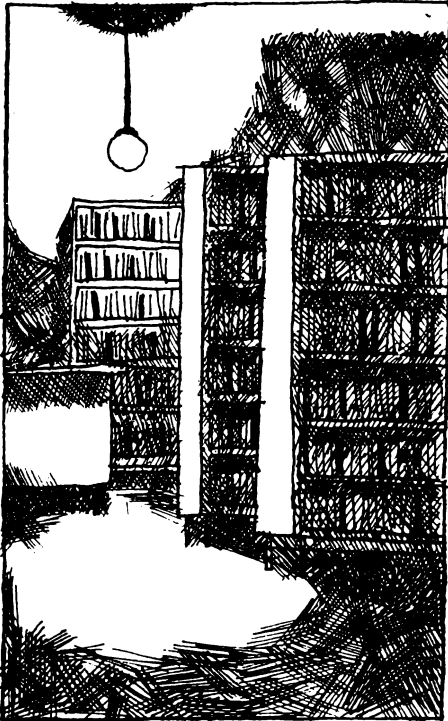
### KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

55. 120, 184, 248, 312, 376, 440, 504, 568, 632, 695, 759
---

5. KIS BIBLIOGRÁFIÁK

Autósok, motorosok, figyelem! (Csomor Tibor) ... ..	282	Könyvek az építőművészetről (Vértess Miklós) ... ..	602
A csehszlovákiai magyar irodalom alkotásai (Pomogáts Béla) ... ..	471	Könyvek méhészeknek (Barna Béláné) ... ..	535
Ferenczy Béni 1890—1967. (Szilágyi Ferencné) ... ..	152	A romániai magyar irodalom alkotásai (Pomogáts Béla) ... ..	727
Forradalmak kora. A magyar polgári demokratikus forradalom, a KMP megalakulása és a Tanácsköztársaság irodalmának válogatott jegyzéke (Ecsedy Andorné—Gáliczky Éva) ... ..	599. 663	Semmelweis Ignác (Csomor Tibor) ... ..	473
Az 1968. évi JÓZSEF ATTILA-DÍJAS írók és költők munkássága (Somkuti Gabriella) ... ..	279	A TV színházi műsorához ajánljuk (Körtés Júlia) ... ..	90
Kezdetben volt Sumér ... Válogatás a régészet irodalmából (Csomor Tibor) ... ..	215	Január—március ... ..	407
		Április—június ... ..	409
		Július—szeptember ... ..	665
		Október—december ... ..	151
		Válogatás a Gorkij-irodalomból (Somkuti Gabriella) ... ..	87
		Vegyszerek az állattenyésztésben (Barna Béláné) ... ..	

Több fényt!



Gyakran jártam egy jól berendezett, kellemes hangulatú könyvtárban, de mindig csak délelőtt. Egy alkalommal késő délután látogattam el oda, és elképedve láttam, hogy a gyenge világítás valósággal siralomházzá tette ezt az egyébként nagyon szép könyvtárat! Piszkosnak látszott a fal és a parkett, kopottnak az új berendezés, s a félhomályban felismerhetlenné váltak a könyvek. Mindezt a rossz világítás tette.

Ráadásul a könyvtári órák jórésze arra az időre esik, amikor már nem elegendő a természetes világítás. Nem kell különösebben bizonygatni, milyen rossz hatást vált ki az olvasókból ez a helyzet. Elszo-

morító az is, hogy ebben a könyvtárban, melyet a közelmúltban korszerűsítették, a világításról teljesen elfeledkeztek. Pedig az állványok között felszerelt egyszerű fénycsövek megoldották volna a problémát, és a kölcsönzópultot ki lehetett volna emelni néhány más formájú világítótesttel.

A világítási problémákkal küszködő könyvtárosok jó segítséget kaphatnak Tombor Tibor: Könyvtári világítástechnika (NPI 1966.) című könyvéből, és jól teszik, ha a könyvtár átalakítása során a tervezők figyelmébe ajánlják ezt a könyvet.

(w.)

## Olvasó parasztok

*Kisláng* három és félezer lakosú nagyközség a székesfehérvári járásban. Viszonylag távol esik az ipari településektől. A lakosság nagy része mezőgazdasági termelőszövetkezetben, kisebb hányada kisipari termelőszövetkezetben dolgozik, a bejáró munkások száma alacsony.

Mi az, ami egy ilyen körülmények között működő falusi könyvtárnak rangot adhat? Elsősorban az, ha az olvasók összetételében is kifejezésre jut a lakosság foglalkozás szerinti összetétele. Más szóval, nálunk a könyvtár akkor töltheti be jól a hivatását, ha *minél több a parasztolvasója*. Ez nemcsak mai igény, hanem a könyvtárnak kezdetétől fogva törekvése, hogy egész tevékenységét erre az osztályra, olvasói igényeinek és szükségleteinek kielégítésére alapozza.

Kezembem az olvasók névsora 1952-ből, ettől kezdve vannak írásos dokumentumaink könyvtárunk működéséről. Vajon hányan és kik fordultak meg itt az elmúlt tizenhat év leforgása alatt? Kik maradtak el, és hányan járnak el ma is esténként a könyvek kislángi hajlékába, hogy megszerezzék maguknak a szellemi táplálékukat, a napi, a heti olvasnivalót? Egyszer megvizsgálom majd ezt is. A számadatok helyett most felsorolok néhány nevet. Régi jó olvasókat, hogy el ne felejtjük őket. Földi József, Polgár Ferenc, a Zöld-család már a könyvtár bölcsőjénél ott álltak. Polgár Józsi bácsi ma már nem keresi fel a könyvtárat, mert az idő múltán megromlott a látása, nem tud olvasni szemüveggel sem. De a többiek maradtak, és újabbak, fiatalabbak jöttek, s jönnek azóta is egyre többen.

A fiatalabb generációnak a kisgyermekek vitték haza az első könyvtári könyveket. Azok a kisiskolások, akik hamarabb váltak olvasókká, mint szüleik, azóta is megszakítás nélkül járnak a könyvtárba. Májer Ilona, Szabó Erzszi, Kalmár Magdi arca mind előttem van: mint általános iskolás tanulók jöttek először könyvért. Most már asszonynevükön írom be őket évről évre. Pergetem tovább az olvasók nyilván tartását. Szebek Mihály és Sajtó József még mint magánkertészük kísérletező szakemberei olvasták nálam az első mezőgazdasági műveket, s hogy múlik az idő! Sajtó később a tsz pénztárosa lett, mindketten olvasóim továbbra is. Okos Erzszi második osztályos kora óta könyvtári tag, közben kertészeti szakmunkás lett, mezőgazdasági technikumba jár. Most is szereti a verseket, a kötelező olvasmányok, a tanulás és a munkája mellett jut ideje erre is.

Nem egyedülálló történet: a parasztfiatal bevonul katonának. A honvédségnél megszerette a gépeket, de *ott szoktatták rá az olvasásra is!* Itthon traktorra kerül, majd jó kombájnos lesz belőle. Ahhoz, hogy tovább fejlődhessen, könyvekre van szüksége. Jó szakkönyvekre, meg szépirodalomra. Így történt ez Kovács Jancsival is, aki ma már János. S nem véletlen, hogy a harmadik általánosba járó kislánya is könyvszerető ember lesz. Ő maga pedig azt magyarázza, hogy főleg a novella az, amit a munkája mellett, pihenésképpen olvasni képes. Megszerette mint Földi Józsi bácsi. Ők ketten a mai írók műveit részesítik előnyben, s közülük is a novellákat. Édesapja, a kombájnos Kovács János egyébként akarva-akaratlanul is egyik propagálójára lett könyvtárunknak, amikor arra kért, hogy szerezzen be neki egy, az SZK 3-as kombájn karbantartásáról szóló könyvet magyar fordításban, mivel ez feltétlenül szükséges a munkájához. Mint községi könyvtáros többször is írtam az AGROKER-hez, ez a budapesti AGROTROSZT-höz utasított. Többször is jártam az ügyben Pesten; ígérték mindig, de nem küldték meg, míg egy újságnak nem írtam. Öt nappal később már Kovácsnál volt a kért könyv. Megkapta.

Ha az olvasó régi jó ismerős, a könyvtáros még a *családi* életébe is „beleszólhat” — az ügy, az olvasás érdekében. Kérdés, hogyan? M. Mariska még mint általános iskolai tanuló iratkozott be a könyvtárba, 1952-ben. Férjhezmenetele után panaszkodott, hogy a férje nem zivenes látja, ha könyvet visz haza olvasni. Mitévő legyen? — kérdezte. Azt tanácsoltam: olvasson fel neki egy jó könyvből, és a legérdekesebb résznél akadjon más dolga, de a könyvet hagyja a férje keze ügyében. Majd felveszi ő maga is, ha kíváncsi rá. Nos, ha lassacskán is, de sikerült eredményt elérnie... Ma már a férj nemcsak rendszeres olvasó, de ötödik-hatodik osztályos fiú is szorgalmasan bújjá a könyveket. És folytathatnám tovább.

Mit tett a könyvtár parasztolvasóiért? Mindenekelőtt gondosan, körültekintően, igényeiket figyelembe véve kellett és kell gyarapítanom az állományt. A régi olvasók igénye is megnőtt, nagy gonddal, aprólékosan válogatnak. Hogy a gyermekeket átmeneti összekötő-kapocsként könyvtár és szülő között megtarthassuk, körüket

bővítsük, foglalkozásokat rendezünk nekik a könyvtárban, s ezeken a szülők olvasásával kapcsolatos kérdésekre is kitérünk. Az iskolai osztályok rendszeres könyvtárlátogatásain felhívjuk a gyermekek figyelmét arra, hogy a könyvtárban mely művek állnak elsősorban szüleik rendelkezésére stb.

Ma már a fiatalok közül egyre többen látják értelmét a tsz-ben végzett munkának. A tovább nem tanuló fiatalokkal a *Béke Tsz* klubjában találkozom, s ha fokozatosan is, de eredményekről számolhatok be. A KISZ-tagság 80 százaléka könyvtári tag, főleg a parasztfiatalok köréből.

Az olvasók egy része tavasszal elköszön a könyvtártól, mert megkezdődnek a nagy munkák. Velük megegyezem, hogy találkozunk az ősszel. Tapasztalatom szerint kevesen maradnak el, de az elmaradók találkozásunk alkalmával emlékeztetem ígéretükre, vagy iskolás segítőttem végzik el ezt a munkát. Nyári időszakban általában a parasztolvasók 30 százaléka nem, vagy nagyon keveset olvas. Viszont az év egyéb hónapjaiban forgalmunk jelentős hányadát az ő kölcsönzésük adja.

A parasztolvasók száma évről évre emelkedik. Része van ebben annak is, hogy a község állami és társadalmi fórumain, összejöveteleken, gyűléseken, ahol erre lehetőség nyílik, megjelenek és szólnak a könyvtárról, könyvekről, olvasásról. Az olvasókkal elbeszélgetek, nemcsak olvasmányaikról, hanem személyes, ügyes-bajos dolgaik iránt is érdeklődöm; ha tudok, tanácsokat adok, segítek. Olykor még el is járok egyik-másik ügyében, főleg, ha ezáltal közelebb hozhatom a könyvhez.

Vadócz Pál  
községi könyvtáros, Kisliáng (Fejér m.)

## A művelődési házak könyvtárainak külön szolgáltatásai

A Bulgáriát megjárt népművelők körében ismeretes az ottani mondás: „A könyvtár a művelődési ház szíve-lelke!” Azt jelenti ez, hogy a könyvtár igen nagymértékben befolyásolja a művelődési ház egész működését. Mágnesként gyűjti magához az embereket, kialakítva maga körül az érdeklődők, művelődni, szórakozni, szerepelni vágyók különböző csoportjait. Természetes is ez, hiszen a művelődési otthonok könyvtáraiban kínálják magukat a kéznél levő szellemi kincsek. Minden vonatkozásban érvényes ez, akár irodalomról, művészetekről vagy tudományos ismeretanyagról legyen is szó.

A művelődési ház működési mechanizmusából következik és a házban kifejtett sokrétű népművelői munka az indítéka annak, hogy a könyvtár, a könyvtárosok szükségyszerűen együtt mozognak a ház eseményeinek pergő egymásutánjával; láncszemként illeszkedve be a munkaközösségbe. Ennek érdekében a könyvtárosoknak is ismerniük kell a népművelői munka sokféle ága-bogát, meg a művelődési eszközök mechanizmusát is. (Rádió, televízió, magnetofon, hangosító berendezések, filmvetítők stb.) Azt jelenti ez, hogy a könyvtárosok nemcsak a könyvtárban népművelők, hanem a művelődési ház többi munkaterületén is.

A könyvtár végül is mindig olyan, amilyen a művelődési ház. Amilyen mértékben igényt tartanak a ház népművelői a könyvtár különböző szolgáltatásaira, olyan mértékben válnak népművelőkké a könyvtárosok. A művelődési házak működési jellegében is lehetnek különböző változatok, egyik ház ilyen, másik amolyan területen mutat fel jó eredményeket. Egyik helyen például a rádiós-televíziós szakkör aktív, másik házban a kémia, biológia iránt mutatkozik nagy érdeklődés. Természetes, hogy ennek hatására a könyvtár mindegyik esetben nagyobb mértékben gyűjti ezt vagy azt a szakirodalmat. A művelődési ház aktivitása szerint számos más változat lehetséges még, s e változatok hatása a könyvtár állományának minőségi összetételére mindenkor megállapítható.

A művelődési házak könyvtárainak jellegzetessége az is, hogy ezekben a könyvtárakban rendszeresen gyűjtik a hazai és a külföldi népművelési sajtótermékeket. A hazaiakat a teljesség igényével, a külföldieket pedig a lehetőségek szerint. Kisebb művelődési házak könyvtárai csak a fontosabb kiadványokat szerzik be, egyéb népművelési irodalom-igényeikkel a nagyobb művelődési házak könyvtárához fordulhatnak, ezekben rendelkezésükre áll a népművelési sajtótermékek, kiadványok gyűjteménye.

Abban az esetben, ha erre munkaerő van, és a könyvtár is rendelkezik megfelelő helyiséggel, a művelődési házak könyvtáraiban gyűjthető a népművelői tevékeny-

seget dokumentáló egyéb anyag is. (Hirdetmények, plakátok, műsorfüzetek, meghívók, folyóirat-újságcikkek, fényképek, filmek stb.) Ha a dokumentációs anyag gyűjtése rendszeresen folyik, s az anyag célszerű csoportosítása és feldolgozása megtörténik, értékes *információs szolgálatokat* végezhetnek a könyvtárosok.

Az elmondottakból látható, hogy a művelődési házak könyvtáraiban nagy gondot kell fordítani a ház belső és külső munkatársainak nyújtandó szolgáltatások megszervezésére is.

*Jankovich József*  
a Fővárosi Művelődési Ház könyvtárának munkatársa

## Új olvasók-e az új beiratkozók?

Ismert könyvtári probléma, hogy a beiratkozott olvasók tekintélyes hányada évről évre elmarad a könyvtárból, átlag 25—30%-uk nem hosszabbítja meg tagságát. Ennek ellenére a beiratkozottak száma évről évre nő. Sokat vitattuk már ezt a kérdést, de nem vetettünk még számot azzal, hogy honnan kerül a könyvtárakba a „lemorzsolódókat” pótoló nagyszámú új beiratkozó. Először járnak-e könyvtárban, vagy voltak már előzőleg más könyvtár olvasói? Könyvtárunk, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 27. sz. kerületi könyvtára az olvasók elmaradásának okait vizsgálta először (Könyvtáros, 1965. 3. sz.), majd ennek kiegészítéséül kérdőíves felmérést végzett az új olvasókról.

1966-ban 903 új olvasóval gyarapodott könyvtárunk olvasótábor. Közülük 525 (58%) már előzőleg is tagja volt más könyvtárnak. (Ide számítottuk a mi gyermekkönyvtárunkból átiratkozott 89 ifjú olvasót is.)

Új olvasóink többségének — 565, 62% — életkora a 26 év alatt van. Örvedetesen fiatalodik tehát könyvtárunk olvasóközönsége.

Könyvtárunk két évnél régebbi olvasója volt 129 „új” beiratkozó. Ezek az olvasók az ifjúsági könyvtárból átiratkozottakkal együtt az új beiratkozók csaknem egynegyedét adják. Más Szabó Ervin kerületi könyvtárnak volt olvasója 97 (11%) beiratkozó, 88-an (9%) szakszervezeti könyvtárnak, 59-en (7%) tudományos könyvtárnak, 43-an (5%) vidéki könyvtárnak, 20-an (2%) pedig iskolai könyvtáraknak voltak olvasói előzőleg.

A beiratkozás idején már tagja volt másik könyvtárnak 47 beiratkozó (5%), közülük 11-en a Szabó Ervin könyvtáraknak.

A foglalkozás szerinti megoszlást vizsgálva örvedetes, hogy új munkásolvasóink milyen nagy számmal voltak már előzőleg is könyvtári tagok. Érdekes, hogy a nyugdíjasok között is akad csaknem 50 olyan olvasó, aki előzőleg sohasem járt könyvtárba. A középiskolások és az ipari tanulók legnagyobb része az ifjúsági könyvtárból került hozzánk.

Arra a kérdésre, hogy az új beiratkozók honnan értesültek könyvtárunkról, nem kaptunk egyértelmű válaszokat. Hallott róla 152 (17%), érdeklődött 88 (10%), plakát hívta fel a figyelmét 6 olvasónak. E plakátokat mozikban, orvosi rendelőkben helyezték el. A többiek nagyrészt „tudtam”, „ismertem”, „erre jártam” stb. válasszal feleltek kérdésünkre.

Nem okozott meglepetést, hogy az új beiratkozók közül 111 (12%) egy évnél nem régebben lakik a környéken. Ez is mutatja, hogy a lakásváltozás milyen lényegesen befolyásolja a könyvtárhasználatot. Ezeknek az olvasóknak a nagy része még a lakásváltozás évében jelentkezik a könyvtárban: két éve lakik a környéken 41, három éve 18 új beiratkozó. Érdekes, hogy az egy évnél nem régebb óta a környéken élő 111 beiratkozó közül 52 munkás volt.

Nagyon lényeges számunkra annak megismerése, hogy az új beiratkozók milyen igényekkel keresik fel a könyvtárakat. Kértük, hogy a beiratkozó említsen meg néhány könyvet, amely a legjobban tetszett neki eddigi olvasmányai között, és amelyhez hasonlókat szeretne látni könyvtárunkban. Összesen 880 művet elemeztünk. A felsorolt könyvek közül klasszikus 30%, történeti 26%, mai 14%, régi giccs 2%, ismeretterjesztő 14%. Statisztikánkról nem állíthatjuk, hogy híven tükrözi a valódi igényeket, mert jó néhány esetben tapasztaltuk, hogy olvasóink egy része például klasszikus műveket sorolt fel, de beiratkozása után csak lektűrök iránt érdeklődött. Megemlítjük még, hogy mind a klasszikus művek (44) felsorolásában, mind a lektűrök (26) említésében a középiskolás lányok vezetnek. A legtöbbet említett szerzők Jókai 81, Berkesi 54, Hugo 36, Verne 33, Dumas 31, Hemingway 24, Zola 22, Tolsztoj 20, Rejtő 18, Shaw 13, Móricz 12, Passuth 12, Szilvási 12 stb.

Nem megnyugtató az új beiratkozók körében legnépszerűbb szerzőknek ez a listája. Úgy tűnik, hogy nekünk, pesterzsébeti könyvtárosoknak az átlagnál kevésbé

kialakult olvasói ízlést kell figyelembe vennünk a könyvajánlások során. És biztosítanunk kell az ehhez megfelelő olvasmányos, de értékes könyvanyagot, ami éppen a legnagyobb hiány könyvtárainkban.

*Arató Antal*

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 27. sz.  
kerületi könyvtárának munkatársa

## Egyesített szakszervezeti és betegkönyvtár a tatai Városi Kórházban

A kórházi tartózkodás kényszerű pihenőideje alatt a jól megválasztott irodalom olvasása eltereli a beteg figyelmét betegségéről, ezzel mintegy a gyógyító munkát is elősegíti. A kórházat elhagyó gyógyult beteg — aki esetleg ott került kapcsolatba először a könyvekkel, és szerette meg azokat — sok esetben a közművelődési könyvtárak olvasójává válik.

A tatai Városi Kórház vezetősége felismerte a kérdés fontosságát, s úgy próbálta megoldani, hogy személyemben egy napi négy órán át foglalkoztatott könyvtárosra bízta mind az orvosi szakkönyvtár, mind a betegek könyvtárának kezelését. Utóbbi egyben szakszervezeti könyvtár is, mivel állományából a kórház dolgozói is kölcsönözhetnek. Az induláshoz az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének központi könyvtára révén 20 000 Ft-os könyvajándékot kaptunk, ezenkívül a kórház költségvetéséből évi 2000 Ft jut a betegek könyvtárának állománygyarapítására.

A betegkönyvtárat az orvosi szakkönyvtár melletti helyiségben külön helyezték el. Azokon az osztályokon pedig, melyek távol esnek a központi könyvtártól, különálló zárt szekrényben tartják a könyveket. A könyvtár propagálására plakátok készültek, ezeket a tatai I. sz. általános iskola rajzsakköre készítette. Minden osztály kapott plakátot, mely a kölcsönzési időt is feltünteti. A plakátok felirata például a sebészetén: „Gyors gyógyulás = orvosság + nyugalom + könyv”. Az osztályokon elhelyezett könyvekről külön füzetkatalogusokat sokszorosítottunk, melyeket minden kórteremben kifüggesztettünk. A kölcsönzésnél figyelembe kellett venni a betegek mozgási lehetőségeit is, így például a sebészeti osztályon hetenként kétszer minden kórtermet végiglátogatunk. Az idegosztály betegei sétálhatnak, külön szórakozást jelent számukra a megfelelő olvasmány kiválasztása, az olvasott könyv megbeszélése. Itt tehát ők maguk keresik fel az idehelyezett kis „fiókkönyvtárat”. A gyermekosztály könyvanyagában minden ifjúsági műfaj megtalálható a leprelőktől a mesés könyveken át az ifjúsági regényekig.

Az állománygyarapítást, a feldolgozást, a kölcsönzést magam végzem. Az olvasók személyi lapjára ráírom a kivitt könyvek adatait. A kölcsönzések után e személyi lapokat az osztály adminisztrátorának adom le, aki a kórházi elbocsátókat állítja ki, és így ellenőrizni is tudja, kinél maradt könyvtári könyv.

A dolgozók is örömmel fogadták a betegek könyvtárának és a szakszervezeti könyvtárnak az egyesítését, mivel ezáltal lényegesen megnőtt a nyitvatartási idő is. Eddig a szakszervezeti könyvtárt a társadalmi munkás könyvtáros mindössze heti egy-két órán át működtette.

Véleményem szerint kisebb kórházakban hasznos a könyvtárakat egyesíteni. Így a kölcsönzési rendszeressé tehető, ami alapfeltétele a jó könyvtári munkának.

*Dr. Tóma Istvánné*

a tatai Városi Kórház könyvtárosa

## Mezőgazdasági szakkönyvek postai kölcsönzése Borsodban

A Miskolci Megyei Könyvtár 1966-ban megvizsgálta a megye tíz termelőszövetkezetének mezőgazdasági szakkönyv-ellátottságát. A vizsgálat kiderítette, hogy az állomány a legtöbb helyen meglehetősen szegényes, elavult és nem is használják azok, akiknek használniuk kellene, egyrészt, mert nem hozzáférhetően vannak elhelyezve, másrészt, mert az érdekeltek nem is nagyon tudják, hogy milyen állománnyal rendelkeznek. Ugyanakkor a megyei könyvtár statisztikai adataiból kitűnt, hogy a mezőgazdasági szakkönyvek kölcsönzése minimális. Ezért a megyei könyvtár elhatározta, hogy a mintegy 3000 kötetes — egyébként igen nivós — mezőgazdasági könyvállományát vidéken, különösen a szakemberek között propagálni fogja.

A munka azzal kezdődött, hogy a megyei tanács mezőgazdasági és élelmiszerügyi osztályának nyilvántartásából a személyzeti előadó segítségével összeállítottuk mindazon egyetemet, főiskolát, felsőfokú és középfokú technikumot végzett szakemberek névsorát, akik termelőszövetkezetekben vezető állásban dolgoznak. A jegyzék 173 községből 437 nevet tartalmazott. Ezután lyukkártyán feltüntettük az általunk kiválasztott személyek adatait, kódszámmal láttuk el (név, munkahely, járás), majd körlevelet írtunk a termelőszövetkezeti elnökök részére. Ebben felhívtuk a figyelmüket arra, hogy intézményünk évek óta rendszeresen beszerzi a mezőgazdaság valamennyi szakterületére vonatkozó szakkönyveket. Levelünkhöz mezőgazdasági folyóirataink jegyzékét is mellékeljük, valamint válogatást a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár nálunk megtalálható témadokumentációiból. A lyukkártyákat az említett körlevéllel és folyóiratjegyzékkel együtt megküldtük a termelőszövetkezeteknek azzal, hogy az érdekeltek pótolják a hiányzó adatokat. Milyen nyelven beszél, fordít, mi a telefonszáma stb. és mi az érdeklődési köre.

Kértük az érdekelteket arra is, hogy a lyukkártyákat kitöltés után juttassák vissza könyvtárunknak. Azoknak, akik a kártyákat visszaküldik, a könyvtár postán eljuttat bármely, általuk kért művet, folyóiratot, vagy összeállítja számukra bármely témakör irodalmát.

Minden szolgáltatás *ingyenes*. Itt kell megjegyeznem, hogy a postai kölcsönzési rendszer csak a társadalomtudományi, a műszaki, a mezőgazdasági és a természettudományi művekre terjed ki.

A visszaérkezett lyukkártyákból megállapíthattuk, hogy ügyfeleink érdeklődési köre szorosan kapcsolódik a szakmához. Az érdeklődés tehát megvan! Most már rajtuk a sor, hogy éljenek a lehetőséggel.

*Antal Álmos*  
a miskolci II. Rákóczi Ferenc  
Megyei Könyvtár munkatársa

## Köttetési gondok

A könyvek köttetési ára egyre emelkedik. Az elmúlt évi tapasztalatunk szerint Miskolcon egy könyv kötése átlagosan 35—40 forintba került. A könyvek átlagértéke 25 forint. Melyek legyenek hát azok a könyvek, amelyek „megérdemlik” a magas áron történő köttetést?

Vannak úgynevezett „futó” könyvek, melyek olvasottsági időtartama néhány hónap csupán. Ezeket nem köttetjük. Viszont éppen a könyvkiadók némes versenye folytán több olyan, igen értékes sorozattal gazdagodtak az olvasók, a könyvtárak, melyek hosszabb érdeklődésre számíthatnak. (Európa zsebkönyvek, a Modern könyvtár, a Sikerkönyvek.)

Az említett sorozatok darabjai 18—20 kölcsönzésnél többre értékelhetők, mégis felmerül a kérdés: elhasználódásuk után érdemes-e újraköttetni őket 35—40 forintért? Akkor az eddig 12—14 forintos könyv ára egyszeriben 50—60 forint lesz. Természetesen vannak olyan művek, melyek még ezt a felemelt összeget is „megérdemlik”.

A gyermekkönyvek nagy részének aggasztó a helyzete. Példaként említeném a színes, ügyes rajzokkal illusztrált Fifi kalandjai c. könyvet, melyet igen keresnek a gyerekek. Olcsó áron került forgalomba, de a gyerekeknel 5—6 kölcsönzés után használhatatlanná vált. A Sikerkönyvek valóban sikerkönyvek, érthetetlen tehát, hogy legnagyobb részük fűzött formában látott napvilágot, s emiatt könyvtári használhatóságuk minimális. Sajnos, ugyanezt mondhatjuk el a Minerva zsebkönyvek és a Kosmosz-sorozat darabjairól is. Ezeket a könyveket be kellene köttetni, de a könyvtárnak nincs rá elegendő anyagi fedezete. Ugyanez mondható el a Diák-könyvtár sorozat darabjairól is, melyeket évről évre keresnek a tanulók. E könyvek átlagára 5 forint, és bizony 30—40-en is elolvassák, bár az első kézbevételek után esztétikailag már nem is lehet könyvnek nevezni őket.

A megrendelt könyvek szállításánál gyakori, hogy a fűzött formában megjelent könyveket felemelt összeggel kapják a könyvtárak, mert a Könyvtárellátó könyvtári kötéssel hozza forgalomba azokat. Így az eredeti összeg 5—6 forinttal emelkedik, viszont ezzel a kismértékben megemelt összeggel értékes könyveink kölcsönzési idejét alaposan meg tudjuk hosszabbítani.

Felmerül a kérdés: nem lehetne-e a köttetési gondokon a kollektori könyvtári kötések számának emelésével segíteni? Azt hiszem, nagyon sok könyvtár vállalna többet kiadást a 40—50 forintos köttetés helyett.

*dr. Pálincás Györgyné*  
a miskolci Városi Szabó Lőrinc Könyvtár vezetője

## Könyvtárépítési hírek

Budapesten több szakszervezeti könyvtár korszerűsítése fejeződött be. A *Magyar Gyapjűszövőgyár* 2. sz. gyárának művelődési házában levő, 40 m<sup>2</sup>-es könyvtárat a vállalat 32 000 Ft-os költséggel felújította, és szabadpolcosá alakította át. A berendezést 42 000 Ft-ért a szakszervezet vásárolta a Tanért-től. — Az *Egyesült Vilamosgépgyár* új, 16 férőhelyes olvasószobával gyarapodott, melyben a kézikönyvtár és a könyvtárnak járó 34 periodika is megtalálható. A munkálatokat a vállalat végezte el, illetve fizette a berendezés költségeit. Ugyancsak a vállalat fedezte a *Duna Csapógyár* művelődési otthonának galériáján elhelyezett gyermekkönyvtár létesítésének költségeit. Az új könyvtár az üzemi könyvtár fiókja, amely az üzemi dolgozók gyermekein kívül a lakóterületi gyermekeknek is nyitva áll. — A *Budapesti Közlekedési Vállalat* villamos üzemágának szépilonai egységében új elhelyezést kapott az eddig oktatóteremben, szükségshelyiségben levő könyvtár.

A Bács megyei *Szalkszentmártonban* Petőfi édesapjának egykori házába költözött a községi könyvtár. A könyvtártermet 20 000 Ft-os költséggel hozatta rendbe a tanács. — 6000 kötetes könyvtárat rendeztek be a Ganz Villamossági Készülékek Gyárának *bajai* üzemegységében.

*Pécsett* a Pollack Mihály Építőipari Technikum ifjúsági klubjának részeként ifjúsági könyvtárat avattak. E könyvtár összeköttetésben áll a klubbal, melyet olvasóteremnek is használhatnak. Ugyancsak iskolai ifjúsági könyvtár létesítéséről érkezett hír *Mohácsról*, ahol az 502. sz. Ipari Szakmunkásképző Iskola épületének 3,5 milliós felújításakor és bővítésekor nem feledkeztek meg a könyvtár elhelyezéséről sem. *Pécsett* a Vasas I. városrészben újjáépített Kosuth Klubban új könyvtárat is berendeztek a városi könyvtár segítségével. — Baranya megye községei közül *Ibafán* új klubkönyvtárat avattak, melynek berendezéséhez a helyi termelőszövetkezet is hozzájárult.

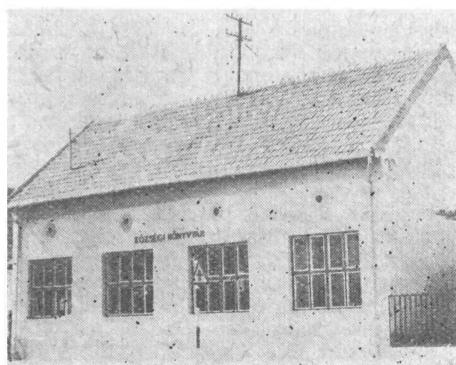
Békésben *Szabadkigyóson* 1,5 milliós költséggel új művelődési otthont építettek, amely a könyvtárnak is helyet ad. — *Miskolcon* a 7. sz. Általános Iskolában 2500 kötetes, szabadpolcos új iskolai könyvtárat avattak a KMP megalapításának 50. évfordulója alkalmából. *Borsod megye* községei közül *Sajónémetiben* és *Sátán* folyik könyvtári építkezés.

A *Hódmezővásárhelyen* működő Csongrád megyei Mezőgazdasági Gépja-

vító Vállalat 3000 kötetes letéti könyvtárat kapott az SZMT könyvtártól. Az új könyvtárhelyiséget a SZOT ajándékbútoraival rendezték be. A jövő évre rendelt 20 periodikát a könyvtárral szemben levő klubszobában helyezik el. Új helyiségbe költöztették a *csongrádi Tisza Bútoripari Vállalat* letéti könyvtárat is.

A Fejér megyei *Mezőkomáromban* 870 000 Ft költséggel klubkönyvtárat építettek. — A Győr megyei *Bezenyén* a pártalapítási évforduló alkalmából felavatott klubkönyvtár kialakítása 100 000 Ft-ba került.

*Debrecenben* egymás után nyílnak az új könyvtárhelyiségek: legutóbb a *városi könyvtár* 250 000 Ft-os költséggel kialakított központjának és a József Attila telepi klubkönyvtárnak a felavatására került sor szép ünnepség keretében. A központi könyvtár avatóbeszédét *Kondor Istvánné*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának vezetője mondta. A József Attila telep klubkönyvtárának avatásán a költő húga, *József Eta* is résztvett. A városi könyvtár központjában az adminisztrációs, feldolgozó és raktári helyiségeken kívül a megyei könyvtárral közös könyvkötészetet és a *városi központi gyermekkönyvtárat* helyezték el. A szépen berendezett gyermekkönyvtár kb. 110 m<sup>2</sup>-t foglal el a rendelkezésre álló 420 m<sup>2</sup> alapterületből. A 2000 lakosú József Attila telepen 1 000 000 Ft-ból épített és berendezett klubkönyvtár létrejöttét elsősorban az I. kerületi tanács áldozatkészségének köszönheti. A kerületi tanács elnöke, *Hüse Péter* avatóbeszédében elmondotta, hogy az építést elrendelő VB határozat megszületése és az átadás között alig több mint két év telt el. A tanács döntésében



Az Albertirsai Községi Könyvtár új épülete

a közelben épülő konzervgyár szomszéd-sága is közrejátszott. Az emeletes épületben, melynek képét borítónk 2. oldalán közöljük, 150 m<sup>2</sup> jutott a földszinten levő gyermek- illetve felnőtt könyvtárnak és a hírlapolvasónak. Az emeletre került a televízióval ellátott klubterem és a nyári használatra szánt nagy terasz. A klubkönyvtár — mint a Debrecenben működő valamennyi tanácsi klubkönyvtár — a városi könyvtár hálózatába tartozik. Az új létesítmény iránti nagy érdeklődésre jellemző, hogy két nap alatt 110 olvasó iratkozott be és az első napok után alig maradt benn könyv az elég csekély, 1200 kötetes induló állományból.

Pest megye legnagyobb szabású könyvtári építkezése az elmúlt félévben az *Albertirsai Községi Könyvtár* új otthonának kialakítása volt. Az egykori ipar-testületi székházat 1 000 000 Ft költséggel építették át két nagytermes, gyermek- és felnőtt részlegből álló, szabadpolcos könyvtárrá. (Ld. a borítónk 3. ol-



A Csongrád megyei Mezőgazdasági Gépjavitó Vállalat letéti könyvtára

dalán levő képeket.) Az ízlésesen berendezett könyvtár bútorait a Ceglédi Faipari Ktsz készítette. — A megye falusi könyvtárai közül önálló helyiséghez jutott a *csemői*, és a *vecsesi* könyvtár helyzete is lényegesen javult. A Szabad Föld által többször szóvá tett, igen rossz elhelyezésén úgy segített a községi tanács, hogy a művelődési házzal szembeni, volt üzlethelyiséget adta át a könyvtárnak, és új bútorzatot csináltatott számára.



A debreceni Benedek Elek Városi Gyermekkönyvtár (Papp Gábor felv.)

A mindössze 453 lakosú *Somogybabod* olyan rangos új középületet emelt a Kaposvár—balatonlellei műút mentén, amelyben a tanácsirodán, a postán, a párhelyiségen és a tűzoltószertáron kívül a klubkönyvtár is helyet kapott. Ezáltal olyan új faluközpont jött létre, ahol egyetlen épülettömbben megtalálható a legtöbb közintézmény. — Az 1100 lelkes *Magyaratád* község csaknem 1 000 000 Ft-ot érő új művelődési házában elhelyezett 1200 kötetes könyvtárat a megyei könyvtár rendezte be.

Tolna megyében az elmúlt év második nagy könyvtárvatási eseménye a *bonyhádi* Perczel-kastélyban 1 000 000 Ft összegből kialakított *járásai művelődési központ* átadása volt. Az épületben a zeneiskola és a járási könyvtár is ott-hont kapott, mégpedig igen jó beosztású helyiségeket: a két raktáron és az irodán kívül a gyermek- és a felnőtt részlegnek kb. 165 m<sup>2</sup> alapterület jutott. A könyvtárnak több irányból van bejárata, a kb. 120 m<sup>2</sup>-es közös klub-előadó-televíziós terem pedig szerencsésen csatlakozik az épület művelődési otthoni részéhez. A későbbiekben a könyvtár nyáron olvasónak, télen kiállítási helyiségnek használható zárt előtérrel bővíthető. Az avatóünnepségen *Gyugyi János*, a megyei tanács elnökhelyettese és *Baróti Dezső* irodalomtörténész idézte fel Vörösmarty emlékéét, aki ebben az épületben nevelésközdött. A megye szép ünnepén részt vett *Biró Vera*, a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési főosztályának vezetője is.

## Pályázat

A káli — füzesabonyi járás — községi tanács végrehajtó bizottsága pályázatot hirdet községi könyvtárosi állásra, népművelő-könyvtárosi végzettséggel rendelkezők számára. Illetmény: 1600 Ft. Lakást adni nem tudnak, csak al-berleti szobát.

**HALÁLOZÁSOK.** Dr. Bassola Zoltán, aki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tájékoztatói osztályának alapítója óta munkatársa volt, 66 éves korában, hosszas betegség után elhunyt. A KMK kitűnő munkatársát vesztett a nagy műveltségű, sok nyelvet beszélő tudományos szakember elhunytával. — 62 éves korában meghalt Dr. Molnár Pál, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának tudományos főmunkatársa. Mivel az elhunyt maradandó érdemeit szerzett a nemzetközi cserekapcsolatok szervezésében és intézésében, a könyvtár három nyelvű gyászjelentésben tudatta a társintézményekkel a szomorú hírt.



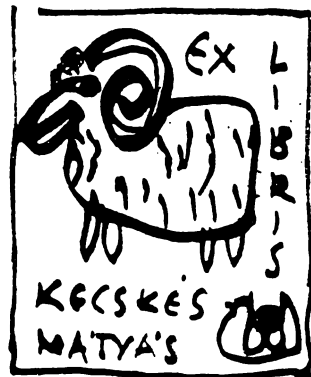
## Hírek

**A SZAKSZERVEZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK** társadalmi vezetőségének működését szabályozó irányelveket adott ki a SZOT. Eszerint: fontos feladatuk a szakszervezeti bizottságoknak és a művelődési intézmények igazgatóinak, hogy a társadalmi vezetőségek munkáját, amely már korábban is nagy mértékben hozzájárult az intézmények eredményes működéséhez, segítsék szervezetesebbé tenni; kérjék ki tanácsaikat és számsítanak tevékeny közreműködésükre. Ennek feltétele: a társadalmi vezetőség egész tevékenységi körére kiterjedő szoros kapcsolat az szb-k és a társadalmi vezetőségek között. Az irányelvek a továbbiakban részletesen ismertetik a társadalmi vezetőség hatás- és jogkörét, valamint működésük formáit.

**A SZAKSZERVEZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK** vendéglátóipari ellátásáról intézkedett a SZOT. A közelmúltban megjelent ide vágó irányelvek részletesen felsorolják, milyen feltételek mellett köthetnek a művelődési intézmények haszonbérleti szerződést arról, hogy helyiségeikben vendéglátóipari egységek működjenek.

**HAVONTA MINTEGY 100—150 FORINTTAL** emelik a komáromi járásban működő, arra érdemes községi könyvtárak tisztelődíját 1969-ben. A járási tanács erre vonatkozó határozatát az indokolja, hogy a könyvtárak az olvasók igényeinek növekedése következtében eddig is átlagon felüli munkát végeztek. Egyidejűleg a kölcsönzési idők módosítására is sor kerül.

**NÖVELTÉK A NYITVATARTÁSI IDŐT** a Váci Járási—Városi Könyvtárban. A múlt év novembere óta hétfőn 13—20 óráig, a többi hétköznapon — szombaton is — 9—20 óráig vehetik igénybe az olvasók a könyvtár szolgáltatásait. A nyitvatartási rend módosítását az tette szükségessé, hogy a dolgozók szélesebb rétegeit érinti a szabad szombatos munkahétre való áttérés.



### Szerkesztői üzenet

**BARANYA MEGYEI KÖZSÉGI KÖNYVTÁROS** — Reméljük, hogy állománygyarapítási gondjai megszűnnek, és 1969-ben ismét lesz könyvbeszerezési kerete. Ertesüléseink szerint ugyanis a Művelődésügyi Minisztérium felkérte a megyei és a megyei jogú városi tanácsok vb. elnökhelyetteseit, hogy kísérik figyelemmel a közművelődési könyvtárak 1969. évi könyvbeszerezési előirányzatainak alakulását, és hassanak oda, hogy valamennyi tanácsi közművelődési könyvtárban legalább az árváltozásokkal korrigált, 1967. évi szinten irányozzák elő a könyv- és folyóirat-beszerezési kereteket. Erre annál inkább lehetőség nyílik, mivel a Pénzügyminisztérium — azon felül, hogy a beszerzési keretek csökkentésekor a könyvbeszerezési kereteket nem vonta el — 1969-re visszaadta az egyéb beszerzési keretek 40%-át is. Ilyen körülmények között lehetőség nyílt az 1967. évi könyvbeszerezési keretek visszaállítására azokban a megyékben is, amelyek az elmúlt évben lényegesen csökkentették az állománygyarapításra fordított összegeket.

## A MAI ADY-KÉP

*Szabad, hú tenger volt a lelkem,  
Nem érdemeltem,  
Hogy most legyen fáradt, hullámtalan, holt,  
Mert igazam volt, igazam volt.*

1967 novemberében a költő 90. születésnapját ünnepeltük. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság — Veszprémben — vándorgyűléssel is áldozott emlékének. Nem pusztán kegyeletes aktus volt ez, hanem felmérés, tisztázás, feladatkielölés is. Kiderült ugyanis, hogy Ady életműve körül ma is problémák kavarognak. Visszaesett — különösen az ifjúság körében — az iránta való érdeklődés, kevesebben olvassák, mint a korábbi évtizedekben. Talán valóban „klasszikussá” jegecesedett volna — a szó rosszabbik értelmében? Napjaink fiatal olvasója inkább József Attila alakját, költészetét és gondolatvilágát érzi magához közelebb álló modellnek? Olyan kérdések ezek, amelyeket jogosan tehetünk fel. Ám a kérdezés kevés, gondolkodnunk kell a megoldáson is. Annál is inkább, mert a vándorgyűlés még egy tanulsággal szolgált. Azzal, hogy a valóban tengernyi Ady-irodalom megközelítően sem fejtette meg még a költő „minden Titkait”: várat magára a tudományos életrajz elkészülése. Olyan tudományos életrajz, amely kritika alá venné az eddigieket, s kitölné az eddigi ismeretek hézagait. Ez utóbbiakból itt csak *a világirodalomhoz fűződő viszonyát*, író-költő mintáit — tehát a pontos irodalmi hatásvizsgálat hiányát — emelnék ki, valamint a költő pontosabban nem tisztázott *kapcsolatait a kor egyéb szellemi áramlataival*: filozófiával, képzőművészettel, zenével stb. Mindez azt mutatja, hogy Ady népszerűsége korábban inkább érzelmi alapozású volt, emberi alakját legendák burkolták körül. Legendák, amelyek egy nemzedékkel előbb még hozzájárultak ahhoz, hogy az életmű vonzásán túl is növeljék az iránta való szeretetet — hiszen a kor ízléséből pattantak ki —, de amelyek ma már inkább akadályai lehetnek az érzelmi megközelítésnek.

Most, amikor halálának 50. évfordulójára emlékezünk, ezekkel kell szembevetnünk, egy olyan Ady-kép kialakítása érdekében, amely nemcsak érdemes, hanem alkalmas is az ifjúság szeretetére. Ady, „a forradalom vihar-madara” megérdemli ezt. Nála senki sürgetőbben és fájdalmasabb szeretettel nem vetette fel, hogy a kor Magyarországon minden változás után kiált. Senki élesebb szemmel nem figyelt fel arra, mit jelent az 1905-ös orosz forradalom; mennyire különbözik a korábbi polgári forradalmaktól. Benne élt, benne lélegzett kora szellemi-társadalmi áramaiban. **Költészete pontosan tükrözi a forradalmi hullám dagályát és apályát. Gyűjtő hangú versei, amelyek „frigyládát” küldtek a magyar proletariátusnak, s amelyek pellengérré állították a „vad geszti bolondot”, az „új, kan Báthory Erzsébetet” — az 1912-es megmozdulásokat vérbefojtató Tisza Istvánt —, nem költészetének „egyik” ágát jelentik. Istenes vagy magyarság-versei ugyanígy ebben a gondolatkörben élnek: azok a kétségei szó-**



Czigány Dezső szénrajza

lálnak meg bennük, amelyeket az események lecsillapulása, a reakció felülkerekedése okoz. *Nincs tehát két Ady Endre*: egy forradalmas és egy dekadens. Egy Ady van: *egy ellentmondásokban gazdag, vajúdo kor lelkét kifejező bonyolult egyéniség*, amely a sokféle és sokszor tévutakra is csábító hatások között összhangot, szintézist teremt: *öntörvényű költői világot*.

Írásai valóban különleges tisztánlátásról tanúskodnak. Tovább tekint, mint a kor legjava politikásai, és „jóslatai” rendszerint beválnak. II. Vilmosról már a század első éveiben megírja, hogy „a németek kacsakézű császára a végzet embere”: előbb-utóbb tragédiába, világháborúba viszi a világot. Amikor a háború első napjaiban hazug mámorban úszik az ország, és „után megszedülnek” a „lámpás szép fejek” is — a szellemi élet számos, a társadalmi haladást képviselő kiválósága —, ő azonnal nemzeti tragédiáról beszél, s az eseményeket apokaliptikus látomásokkal, végpusztulást sejtetően érzékelteti. Később pedig gyémánttisza értékelést ad arról, ami bekövetkezett:

*Baljóslatú, bús nép a magyar,  
Forradalomban élt, s ránk hozták  
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet  
Sírjukban is megátkozott gazok.*

De ugyancsak az elsők között van, akinek a kétségbeesés mélységeiből is felábrándul a hite a háború vége felé, s felfedi, hogy a „prédák, szegények, jók” áldozata talán mégsem lesz hiábavaló, s a vértengerből mégiscsak a forradalom bontakozik ki. Az új világ még csak „Mag hó alatt”, még csak készülődik, de Ady soraiból már sürgetes hangzik ki: „Oh, forradalmak, miért késtek?” — írja az *Elégedetlen-íjjú panaszában*. A „fáradt félelem s a hetyke utálat” így vált át a jövőndő látomásává, amelyet még rohamosan hanyatló egészsége, testi fájdalmai sem halványíthatnak el benne.

Csak az őszirózsás forradalmat érte meg, azt is siralmas gyöngeségben. Szélütötten, dadogó szavakkal válaszol a Nemzeti Tanács üdvözetére, de meghatottan s a magyarság és a forradalom sorsáért aggódva. Üdvözlő táviratot küld Károlyi Mihálynak, s a Vörösmarty Akadémia elnökeként — noha már felolvadni sincs ereje papírra rótt sorait — arról ír, hogy „ennek az elkockázott országnak és szerencsétlen magyarságnak még minden joga megvan az élethez... nem búsmagyarkodást akarunk, hanem protestációt, föllebbezést és bátor kiáltást a népek hazája nagyvilágához.”

„A forradalom viharhadara” már nem üdvözölhette a „vörös Nap” felkeltét, 1919. március 21-ét. De szellemi előkészítésében kivételes szerepe volt. Nemzedéke legjobbjai az ő példáján épülve jutottak közel ahhoz, hogy a proletárdiktatúrában az új világ hajnalát lássák, s a munkásosztály ügyében az egész meggyőrt emberiség ügyét. Az évforduló ezért arra kötelez bennünket, hogy necsak tiszteletünket rójuk le a költői életmű nagysága előtt, hanem lássuk összefüggését a történelemmel is, s 1919 jubileumáról szólva Ady diadalát is ünnepeljük benne.

Kérdéseink éppen ezzel kapcsolatosak. Felmerül ugyanis, hogy vajon helyesen, minden összetevőt figyelembe véve láttatjuk-e Adyt, ha megnyugszunk abban, miszerint „vatesz” volt, aki egyszerűen a zseni intuitív erejével jutott el olyan felismerésekig, amelyek másoknál szorgalmas analízissel sem kerekedtek egészé. Nem rejtjük-e a költőt olyan misztikus ködökbe, amelyeket részben kora, részben saját maga vont arca elé? Hiszen a századforduló a miszticizmus újjáéledésének ideje is volt, a jövőndő hite kódös messianizmussal párosult benne. Adyra is hatott ez az atmoszféra. Jobban, mint korábban hittük, vagy ahogy megfogalmazni mertük. Költői eszköztára, látomásos kepei innen fogantak. De csakugyan innen eredeztethek felismerései is? Csakugyan gordiuszi csomóként vágta át az ellentmondások burkait, hogy mélyükre hatoljon?

Nagy írók körül nagy legendák szoktak keletkezni. Különösen, ha egy-egy gesztusuk utólag beigazolódik. Petőfi is így nőtt jóssá az utókor szemében. *Jövőndőlését* önnön költői hírneve, a *Szeptember végént* felesége „hütlensége”, az *Egy gondolat bánt engemet* című versét pedig hősi halála előrelátásaként fogták fel. Népiességében pedig ösztönösséget láttak. Így született meg a bor mellett vigadó s „hevenyészve” alkotó költő mítosza, akit a révület istenültté tett. Ma már tudjuk, hogy a képzelet parafrázisait nem szabad a valóság nyelvére fordítanunk, mivel egy pillanatnyi lelkiállapot kifejezése nem azonos a költő teljes tudatával. Mint ahogy vannak adataink arról is, hogy Petőfi nem akart meghalni: élni akart, menekülésre gondolt, mert éppen így használhatott volna többet nemzetének, a szabadság ügyének. De — nagyon távoli példákat sorakoztatva egymás mellé — van ön-mitológia is. Ilyen Füst Milán esete, aki maga burkolta legendákba életét, költői indulását,

önmagát azonosítva a művel, hozzáigazítva élete esetlegességeit is az írásaiból kibontakozó világkép egységéhez.

Ady — utaltunk már rá — *kettős legenda-teremtés áldozata*. Politikai-világnezeti ellenségeiről már felesleges beszélnünk. Őket elsöpörte a történelem, Adyt pedig igazolta. Szerepük valójában nemcsak mai szemmel jelentéktelen, de — mint Illyés Gyula Babitscsal kapcsolatban megfogalmazta — már a maguk korában is az volt. Mert „*Írótkétféle útés érhet. Az egyik voltaképpen csak izmát erősíti, mert lepattan róla. Ezt adják a céhen kívül állók, a lényeg orvosolhatatlan nemértői: akiknek igazánból a helyeslésük volna sértő. Tisza István bármily hatalmasság volt, irodalmi útésre gyenge volt, vitézkedése már a kortárs beavatottak szemében a paprikajancsié. Az volt Rákosi Jenőé is.*” Szuggesztív Illyés elmefuttatása, s ez az idézett rész valóban ide illő igazságot fejez ki. Tovább azonban nem folytathatjuk, mert Adyt — legalábbis életében — az értők, a céhen belüliek részéről nem érte költői becsületébe vágó támadás (Kosztolányi cikke az 1929-es Toll-vitában későbbi fejlemény). De — mai szemmel nézve — az olvasóban már ellenérzést támaszthat magának a költőnek titáni gőgje, szuverén egyéniség-tudata. Csakugyan távolabb került tőlünk az az Ady, aki „Észak-fok, titok, idegenség”. Valamelyes távolságot valóban érzékelt ez a magatartás. Ám, ha a maga teremtette mítoszt lebontjuk róla, mindjárt emberközelibb. Ez a magányosság ugyanis Adynál sohasem tetszelgés, hanem kényszerű állapot. Olyan, amiből kitörni igyekszik, mert bénítónak érzi. Megint Illyést hívjuk segítségül: „*Van csak egy humoros sora Baudelaire-nek, Ady-nak? Rajtuk, a nagyokon látszik, milyen fagyasztó ereje van az alanyiságnak.*” Az „Illés-nép”, a jobbak elkötelezettsége ez, a „muszáj Herkules”-eké, akik a jövődó kényszerű előőrsei.

Ady önmagáról alkotott mitológiája azonban mégis elidegenítheti a mai olvasót. Hiszen napjaink embere csakugyan inkább József Attilához érzi közel magát, aki a „születtem, elvegyültem és kiváltam” elvét hirdette, olyan költői hitvallást tehát, amely az azonosulást — a közösségben való feloldódást — is magában foglalta. Adyt maga a költészete valóban nem fejt meg teljesen. Még akkor sem, ha — elfogadva Földessy Gyula hipotézisét — *motivumköltészetnek* fogjuk fel, olyan összhangnak tehát, amelynek egyes elemei kiegészítik egymást.

A kortársak — ezúttal a barátokról, a hozzáértőkről beszélünk — ebből építették fel pedig a maguk máig élő Ady-legendáját. Eszerint a költő olyan kivételes egyéniség volt, aki nem rendelkezett ugyan organikus műveltséggel, de hiperérzékenysége, probléma-látása, ösztönös intelligenciája révén mégis megsejtette a legvalóságosabb korkérdések lényegét s génusza segítségével megfejtésük is adta. Valóban így volna ez? Ha versein kívül minden egyebet kizárólag melléktermékként tekintünk, a költői pálya jelentéktelen forgácsainak, akkor hajolhatunk ilyen feltételezés felé is. Ám az 1955-ben elindult kritikai kiadás felmérő munkái új távlatokat nyitnak. A szerkesztők — jó érzékkel — először az Ady-publicisztika felmérésétől kezdték a nyomozást. S hol tartunk ma? Az első kötet (1897-től) a kezdő újságíró első újjgyakorlatainak bemutatásával is meglepő felfedezéseket tett. Az idén megjelent a nyolcadik kötet is, s „Újságcikkek, tanulmányok” címszó alatt még mindig 1907. szeptember 21-ével zárul. Hátra van tehát az alkotói periódus mintegy fele. Az így összegyűlt anyag mennyiségileg is több, mint számottevő: méretei lenyűgöznek és elgondolkodtatnak. Olyan súlyt képviselnek így is, amit nem lehet egyszerűen újságírói robotnak, kényszerű kenyérkeresetnek betudni. Beléjük tekintve még fokozódik meglepetésünk. Ady cikkei ugyanis nemcsak a kor legjobb zurnalisztikai szintjét képviselik, hanem többségükben *időtálló alkotások is*. Szilárd szerkezetű, jól kihegyezett csattanójú, ragyogó stílusú, eleven írások, amelyek nem kifejezetten az akkori mának szólnak, de van mondanivalójuk az utókor számára is. Mindenekelőtt magáról a költőről. Arról árulkodnak, hogy Ady — korszakteremtő költői életműve mellett — a századelő egyik legjobb, legkorszerűbb prózaírója is volt.

Novellái még nem jutottak el a kritikai feldolgozásig, de 1961-ben tisztességes gyűjtemény jelent meg belőlük. Csaknem negyedfélszáz elbeszélést tartalmaz ez a kötet, s elsőként ismét mennyiségeivel ragad meg. Közelebb jutva hozzá azonban tartalma is figyelemre méltó. Talán valóban van a novellák között számos olyan, amelyet egyszerűen a gyors pénzkeresés ingere hívott életre (de nem így született-e meg — ha csak életrajzi motívumok alapján ítélkezünk — Balzac *Emberi színjátéka* is?), ám a költő maga nagyobb szerepet szánt nekik: „*Néha nemcsak durva muszájból vagy szükséges pénzért történt ugyanis meg, hogy verseim elégedetlenkedtek, kíváncsiak a líra fegyházából s távoli mezőket akartak látni, a mások szeméin át vagy legalább is ebben a hitben... ezúttal más formájú versekkel állók azok elé, akik olvasnak, szeretnek, utálnak vagy megszóltak... Szóval szeretettel nézzék az ilyen Ady-verseket is kissé ködszerű történés-kosztümjeikben.*” Ady novellisztikája

is több tehát, mint melléktermék: a költő maga is egyenrangú alkotásoknak tekintette elbeszéléseit.

A cikkek, tanulmányok, novellák összegyűjtése, feltárása nem egyszerűen annyit jelent, hogy Ady-képünk átrajzolódik, s alkotói munkásságát többretűnek, árnyaltabbnak látjuk, mint korábban. A költő már 1910-ben maga is rendezett sajtó alá elbeszélés-gyűjteményt, s újságírói munkásságának körvonalait sejtettük eddig is, ha méreteivel, gondolati súlyával, eszközeinek gazdagságával talán nem is számoltunk. A feltáró munka igazi jelentősége abban rejlik, hogy Ady alkotóműhelyének titkai is egyértelműbben tárulnak fel. Kiderül belőle, hogy — amint Bóka László könyve megfogalmazta — a nagy tanító előbb *nagy tanuló volt*. Szenvedélyes olvasó, aki Nietzsche messianizmusától Tolsztoj új-keresztény hitvallásáig, a naturalista Zola vagy Hauptmann gondolatrendszerétől Ibsen világfelfogásáig mindent magába szívott. Kiderül, hogy szenvedélyesen érdekelte a filozófia is. Fiatal debreceni újságíróként Gobineau-t emlegeti, Párizsban pedig — a pozitivista filozófus, Auguste Comte szobrát látva — így ujjong fel: „*Olyan ez, mintha mese volna... Sorsom kezembe adta tizennégy éves koromban Comte könyveit.*” Nagyváradon — szerkesztője elmondása szerint — buzgógn olvassa Spencert, Lassallet, Marxot. S a filozófia és az irodalom újdonságai mellett — hiszen már Debrecenben vall a francia szimbolisták iránti rokonszenvéről — érdeklődik a képzőművészet iránt is: Gauguinról máig helytálló ismertetést írt. De a zene sem idegen tőle. Zilahon szerzett barátja, Papp Viktor elmondja, hogy különösen szereti a borongós hangulatú északi zeneszerzőket, Svendsent és Sibelius, ismeri Csajkovszkijt, de Debussyt és Ravelt is, akik ekkortájt vívják harcaikat az új zenéért.

Mindez csupa olyan adat, amit az utolsó tíz-tizenöt év Ady-irodalma ismer már. Am jó részük szintén a költő publicisztikájának utalásaiból szivárgott át az irodalomtörténetek tudatába. Mint ahogy az is újságírói tevékenységének nyomozása során került napvilágra, hogy a költő kibontakozása sem misztikus csoda. Az „új versek” Adyja nem előzmények nélkül szólal meg: Párizs valóban csak az utolsó, felszabadító sugalmat adta. A kifejezendő gondolatok preformációi ott élnek már a nagyváradi esztendő újságírói természetében, gondolatai már ott messze távolodnak attól a reviczky századvégtől, amit korai lírájában — nem találva még a méltó formát — megszóllaltat.

Így tekintve, átalakul Ady-képünk. A költő műveltségét valóban nem mérhetjük a filológusok igényeivel. Kosztolányi kivételes nyelvismeretéhez viszonyítva csakugyan „műveletlen” (sokszori és összességében hosszantartó párizsi tartózkodása alatt sem tanul meg például szabatos franciasággal beszélni), s kultúrájának mélységét nem hasonlíthatjuk a hosszú ideig tanári gyakorlatot folytató — s később világirodalomtörténetet író — Babitséhoz vagy Juhász Gyulához sem. A képzőművészethez sem ért úgy, mint Bölöni, aki rendszeres kritikai gyakorlatot folytat, s hiányzik belőle Hatvany rafinált esztétikai ízlése is. Az alkotót azonban sohasem szabad ilyen mércével mérni. Ady szellemi profilját „életes” esztétikája határozza meg: az „irodalmi író” másodlagos életélménye idegen számára, s nem hajlandó „koncentrálódni” a formateremtésre sem. Hatvanyval lezajlott híres vitáját így örökíti versbe a *Hunn, új legendában*:

*A tolakodó Gráciát ellöktem,  
Én nem bűvésznék, de mindennek jöttem...*

A költő azonban rendelkezik azzal a szükséges olvasottsággal, tájékozottsággal, amely eligazítja kora eszmei áramlataiban, társadalmi mozgásában. Nem tagadhatjuk meg tehát tőle a lényeglátás kivételes képességét — ha úgy tetszik: a zsenialitást —, de nem maradhatunk a jószándékúan elfogult kortársak megállapításainál sem: a költő „váteszi” tehetsége abból fakad, hogy tudatában korszerű ismeretanyagot raktározott föl, s ezt intellektusa erejével és képteremtő fantáziája segítségével kamatoztatta. „Jóslatai” tehát inkább *felismerések*, előrelátások, az ész és az érzelem együtthatásának sugárzó teljesítményei.

Szappanos Balázs

#### BIBLIOGRÁFIA

- ADY Endre összes novellái. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Bustya Endre. Szépirodalmi, 1961.  
ADY Endre összes prózai művei. 1. köt. Összeállította: Földessy Gyula. Akadémiai, 1955.  
ADY Endre összes prózai művei 2. köt. Összeállította: Földessy Gyula. Akadémiai, 1956.  
ADY Endre összes művei 3. köt. Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok. Sajtó alá rendezte: Koczkás Sándor és Vezér Erzsébet. Akadémiai, 1964.  
ADY Endre összes művei 4. köt. Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok. Sajtó alá rendezte: Vezér Erzsébet. Akadémiai, 1964.  
ADY Endre összes művei 5. köt. Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok. Sajtó alá rendezte: Vezér Erzsébet. Akadémiai, 1965.

ADY Endre összes művei 6. köt. Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok. Sajtó alá rendezte: Varga József. Akadémiai, 1966.  
 ADY Endre összes művei 7. köt. Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok. Sajtó alá rendezte: Kispéter András és Varga József. Akadémiai, 1968.  
 ADY Endre összes művei 8. köt. Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok. Sajtó alá rendezte: Vezér Erzsébet. Akadémiai, 1968.

## A CSILLAGÁSZATI ISMERETTERJESZTÉS

*Beszélgetés Kulin Györggyel*



Az *Alföld* 1964-es évfolyamának egyik cikke az ismeretterjesztést a „*leghumánusabb szolgálat*”-nak nevezi, és megállapítja, hogy „*az igazi népművelő mindig hivatásból dolgozik, még éjjel az álmából is felriad, hogy feljegyezze másnap megvalósítandó ötletét*”. E sorokat dr. Kulin György csillagász írta, és valójában önmagát jellemezte bennük.

Kulin pályáját a szabadsághegyi csillagvizsgálóban kezdte. 13 évig dolgozott itt, szűkebb munkaterülete az égi mechanika volt. Egyebek közt kiszámította az általa felfedezett 84 kisbolygó pályaelemeit; a nevét két üstökös is viseli. A népműveléssel, rendszeres ismeretterjesztéssel kb. három évtizede foglalkozik. Jelenleg az Uránia bemutató csillagvizsgáló igazgatója, a *Föld és Ég* szerkesztője, az *Élet és Tudomány* szerkesztőbizottsági tagja. 1968 augusztusában a Művelődésügyi Minisztérium a *ki-váló népművelő* címmel tüntette ki.

Telefonja reggeltől estig cseng, különösen olyankor, ha — mondjuk — Szófiában, Horgoson, Nizzában vagy másutt valami érdekesebb égi jelenség

tűnik fel, valami rendkívülit észlelnek. Az amatőr csillagászok állandóan leveleznek vele, tanácsokat kérnek a távcsőkészítésről, megfigyelési módokról, néha még pályaválasztásról is, és leveleik sohasem maradnak válasz nélkül. Lencséket, teleszkóptükröket visznek hozzá csiszolásra, bemérésre, s ő ezekre is készséggel vállalkozik. A Távirati Iroda egyik rovatvezetője hetenként legalább egyszer felkeresi, és a közönséget érdeklő csillagászati anyagot kér tőle. Egyéb elfoglaltságából egy kis izelítő: én október 10-én látogattam meg, akkor érkezett haza Hajdúböszörményből, ahol két előadást tartott. Rá következő két napját a TIT küldöttgyűlése foglalta el. Az okt. 14-én kezdődő héten Ráckevére várták, és a rádió stúdiójába felvételre. További programja: 23-án Kecskeméten, 24-én a Szabó Ervin Könyvtárban, 28—30-án Pécsen, Kaposvárott és Szekszárdon előadások... Emellett tud időt szakítani magának könyvek, cikkek, sőt még regények írására is.

Hogyan vállalhat valaki ennyi munkát!? Ez volt az első kérdésem, amikor felkerestem Kulin Györgyöt a budai Uránia csillagvizsgálóban.

— *Hajszol a sok megoldandó feladat. A természettudományos nevelés elengedhetetlen része a tudatformálásnak, s mi e téren — különösen a csillagászat vonaján — évszázadokkal lemaradtunk. A tudomány legújabbkori fejlődése döbbenetes nagy. A relativitás elméletének megismerése gyökeresen átformálta a fizikát, kémiát. Az atomrombolás és atomegyesítés sohasem sejtett energiákat nyújt számunkra. A csillagászok ma a szó legszorosabb értelmében milliószor messzebb látnak, mint egy századdal ezelőtt. Ezek az új felfedezések az emberiség szempontjából legalább olyan fontosak, mint Galileié és Newtoné voltak, akiknek tanításai felborították a dogmák merevsége által megkötött statikus világgépet, és megindították a felszabadult gondolkodás dinamikus fejlődését.*

— *Régen az írók és művészek adták az eszméket, és mutattak utat a jövő felé, ma ők sem találják a helyüket. Formabontással és stíluskereséssel kísérleteznek. Az emberiség legsúlyosabb problémáiban, előremutató tennivalóiban határozatlanok, s a kor természettudósainak kell tollat ragadniuk, hogy a fantasztikus regényekben mutassanak utat. Nobel-díjas természettudósok, a kor nagy csillagásza, fizikusai (Snow, Russel, Szentgyörgyi, Wiegand, Szilárd, Hoyle) a legkülönbözőbb megnyilvánulásaikban, nyilatkozataikban, fantasztikus írásaikban igyekeznek felrázni a képzeletet. A mi íróink közül is kevesen vállalkoznak a tudatában, tennivalóiban megnövekedett*

ember ábrázolására. Kevesen vannak, akik felveszik a harcot a múltból ittmaradt téves eszmék és hamis tudat ellen; a közvéleményben háborítatlanul virulhat az okkultizmus, spiritizmus, csillagjósolás és a repülő csészealj hiedelmek.

— Ezen a helyzeten sürgősen javítani kell! En nem akarom támadni, bántani az emberek hitét, meggyőződését, csak fel akarom tárni előttük a világegyetem törvényeit, meg akarom mutatni a tényeket, hogy ezek ismeretében építhessék ki tudatukat, hogy a tapasztalatok alapján alkossanak maguknak igaz képet a világról.

— Az űrkutatás, űrhajózás is ezért fontos?

— Ezért is, de nemcsak ezért. A tudomány és a technika különböző ágai a leg-szorosabban összefüggnek. Most ne nézzük a kulturális részt, csak a technikai és a gazdaságát! Az óceánok kimaradtak a meteorológiai megfigyelő szolgálatból, mert elképzelhetetlenül nagy összeget emésztene fel, ha teletüzdelnék őket bójákhoz horgonyzott állomásokkal, és a megfigyelés még így sem lenne tökéletes, hiszen az óceán felületéről nem lehet figyelni a magas légrétegeket, ahol a ciklonok keletkeznek. Ugyanekkor egyetlen meteorológiai műhold fel tudja fedezni a kialakuló ciklonokat. Az Egyesült Államok évi ötmilliárd (!) dollár haszonnal számol a meteorológiai mesterséges holdak adataiból következő jobb előrejelzésekéből! A mesterséges geológiai holdak pontos, jól használható és az eddigi módszereknél sokkal olcsóbb tájékoztatást tudnak adni a Föld mélyében rejlő szén- és olajkincsről is. Három szinkron műhold segítségével az egész Földet be lehet sugározni televíziós képekkel, és hogy ez milyen hasznot hoz, különösen most, az olimpia idején, talán nem kell külön hangsúlyoznom.

— Híradástechnikánk miniatürizálása elsősorban az űrhajózásnak köszönhető, mert a magasba juttatott műszereknek könnyűeknek kell lenniük, hiszen minden gramm súlytöbblet százszázalékkal emeli a költségeket. Az űrhajózás újfajta, rozsdamentes acélt igényelt, és ma már Amerikában ilyen ötvözetből készítik az olcsó háztartási eszközöket is. Hogy ez mit jelent, arra csak egy adat: Magyarországon — ha jól emlékezem az összegre — a korrozio évente másfél milliárd forint kárt okoz!

— De ez csak a jelen! Bizzuk most kicsit magunkat a fantáziánkra, és nézzük a jövő lehetőségeit! Meg vagyok győződve, hogy a tudomány igazi fejlődése ezután fog bekövetkezni. Ismereteink eddig nem terjedtek túl a földi fizikán, kémian, biológián. A Földön nem tudunk olyan magas hőmérsékletet, olyan nagy nyomást, olyan sűrű anyagokat előállítani, amilyenek a világegyetemben igen gyakoriak. Tudásunk csak úgy tökéletesíthető, ha kijutunk a Földről, és ott végezhetünk megfigyeléseket. A biológiában egészen hihetetlen lehetőségeket hozhatna, ha a Marson, Venuson tanulmányozhatnánk és a Földdel összevethetnénk az élet ottani feltételeit. Korunk orvosi szempontból a gyógyszerek százada, csak a betegségeket tudjuk gyógyítani és nem a szervezet egészét, mert nem ismerjük az élet egyetemes, mindenütt érvényes törvényeit...

— Az előbb említette, hogy a csillagászati ismeretterjesztés terén nagyon elmaradtunk. Be lehet ezt hozni?

— Feltétlenül! Az emberek és különösen a fiatalok meg akarják ismerni a világmindenséget. Tegnap például Hajdúböszörményben tartottam két előadást, és ezen négyszázan vettek részt! A különböző szakkörök, üzemi csoportok, művelődési házak évente 2500—3000 csillagászati előadást szerveznek, és a termek mindig megtelnek érdeklődőkkel.

— Hogy tudnak elegendő számú előadóról gondoskodni? A hazai tucatnyi szakcsillagász ezt nyilvánvalóan nem vállalhatja — és a népművelés nem is az ő feladatuk.

— A mi szakmánkban egészen különleges a helyzet. Egyedül valóban nem győznék ezt a munkát, ezért az ismeretterjesztés tekintélyes hányada az amatőrök kezébe került. Külön tanfolyamokat végeztek, és végeznek el, hogy előadók és munkatársak lehessenek. Az is az ő lelkes fáradozásuknak köszönhető, hogy Budapesten kívül Győr, Székesfehérvár, Dunaújváros, Szolnok, Miskolc, Szeged, Várpalota, Tapolca, Ózd, Tiszaszerdahely rendelkezik nagyobb, és több vidéki város pedig kisebb bemutató csillagvizsgálóval. Valamennyi az utolsó két évtizedben létesült, és valamennyi magán kezdeményezésre, állami támogatás nélkül, társadalmi munkával, vállalatok, üzemek közreműködésével. Emellett legalább tízezer távcsövet állítottak össze az amatőrök saját használatukra. Soraikban igen sok az általános iskolás.

— A fiatalok nem riadnak vissza semmi nehézségtől. Régebben 8 és 12 forintért lehetett kapni tükrökészítésre alkalmas üveget. Ma üvegyáraink vagy megtagadják a segítséget, vagy megfizethetetlen áron hajlandók csak a távcsőtükör nyers üvegyanyagát elkészíteni. A gyerekeknek persze nincs erre pénzük, így más módon segítenek magukon, például szódásüvegek fenekéből csinálnak tükröt. Egy lelkes amatőr saját öntésű üveggel próbálkozott; kezdetleges, maga-szerkesztette „üveghámorá”-nak a fényképét is elküldte nekem. Vagy nézze csak meg ezt a másik fényképét! Egy 25

cm-es távcsövet láthat rajta, melyet gémeskúthoz hasonló állványzatra szerelt egy tiszaujfalusi birkapásztor. A képen a birkák a távcső mellett tudomelésznek.

— Azt látom, hogy a lelkesedés megvan, de elég ez? Nem tudom elképzelni, hogy ezekkel a laikusok által összeállított kezdetleges műszerekkel csillagászati megfigyeléseket lehessen végezni.

— Téved. A 12—13 éves gyerekek, ha van bennük ügyesség és kitartás, bonyolultabb segédeszközök nélkül is olyan tükrös teleszkópokat tudnak előállítani, amelyekkel többszázszoros nagyítás érhető el. Ezekkel a műszerekkel nemcsak a Hold felszínének részleteit, a Venus fényváltozásait, a Saturnus gyűrűjét lehet megfigyelni, hanem egyébre, például üstökös kutatásra is felhasználhatók. Természetesen szerelés közben a fiatal amatőrök gyakran szorulnak tanácsadásra, de ezt mindig megkapják. Nem egy tükrös teleszkóp objektívjét magam csiszoltam nekik, vagy legalább a bemérésben segítettem. Egy most is van nálam, a kiskőrösi honvédek alakítottak egy csillagász szakkört; az ő tükrüket mértem be... Maguknak, könyvtárosoknak nincs összeköttesük a Könyvterjesztő Vállalattal és a kiadókkal?

— Annyi van, hogy az új könyvek jó részét a Könyvterjesztő révén szerezzük be, a kiadóknak pedig időnként javasoljuk bizonyos művek utánnyomását.

— Akkor próbálják elérni, hogy a rendkívüli mértékben megnövekedett távcső-építési igény kielégítését szolgáló irodalom helyet kapjon kiadóink tervében. Tapasztalásból tudom, hogy az ilyen természetű könyvek számos vidéki könyvtárból eltűntek. Kikölcsönözték, azután nem adták őket vissza — mondván, hogy elvesztek — és inkább megfizették értük a könyvtáraknak az ár kétszeresét. Az is jó lenne, ha felmernék, hogy milyen tárgyú csillagászati könyvek iránt érdeklődnek az olvasók. Az igénykutatás eredményeként a Gondolatot könnyebb lenne rávenni a kívánt könyvek megírására vagy lefordítására.

— Mi lesz a csillagászati ismeretterjesztés következő állomása?

— A meglévő Uránia csillagvizsgálók révén évente legfeljebb százezer embernek tudjuk bemutatni az égboltot, lakosságunk egy százalékának. Ez kevés. Nem lehet belenyugodni abba, hogy a XX. századi iskolákból kikerült tanulók kevesebbet lássanak az égből, mint Galilei a maga kezdetleges, szemüvegből készített távcsövével. A legsürgősebb teendő egy nagy planetárium építése, s erre a közeljövőben talán sor kerül.

— Nincs már egy planetáriumunk a pesti Vidám Parkban?

— Az egészen kicsi, úgynevezett iskolai planetárium. Helyiségének átmérője mindössze 6 méter, tömegmértetű ismeretterjesztésre nem alkalmas. A nagy planetárium 23,5 méteres, 500 néző foglalhat benne helyet. Feledhetetlen élményt nyújt a látogatóknak: közvetlen bepillantást a csillagok világába. Néhány perc alatt utazni lehet itt egy nap, egy év vagy akár kétezer év történetét. Pillanatok alatt be tudja mutatni a különböző szélességekről, a sarkokról, az egyenlítőről, a déli félgömbről látható csillagok eget, valamennyi érdekes jelenségével együtt.

— Az utóbbi időben mind több tudományos-fantasztikus regény jelenik meg, többségük űrutazásról szól. A televízió az Orion űrhajó kalandjaival igen nagy sikert aratott. Elősegítik ezek a művek az új, korszerű világkép kialakítását, vagy helytelen utakra terelik?

— Meg kell különböztetni két fajtáját. Az egyik félrerúgja a tudomány megállapításait, és csak írójának fantáziáját tükrözi vissza. Ezek a művek csupán fantasztikusak, de a tudományhoz semmi közük. Ifjúkoromban nagyon élveztem Münchhausen báró kalandjait, és később igen szellemesnek tartottam azt a hatféle módot, amellyel Rostand hősnének, Cyranónak az elbeszélése szerint fel lehet jutni a Holdba. De mindkettőről az első pillanattól kezdve tudjuk, hogy a valósághoz semmi közük, nem történtek és nem történhetnek meg, a jókedvű hazudozó és a szellemes költő kitalálásai. Ha valaki így, és nem a jövő lehetőségeként nézi, akkor az Orion űrhajó kalandjai is elfogadhatók. A tudományos jelzőt azonban csak azok a fantasztikus írások érdemlik meg, amelyek a tudományos lehetőség határait nem lépik túl, és csak ezek szolgálhatják a modern természettudományos felfogás kialakítását.

— Nemrégien megjelent A nyolcadik bolygó üzen című regény, amelyet valami Q. G. Lyn és A. F. Bian nevű szerzőpár írt. A titokzatos Q. Lyn név ugyanúgy hangzik, mint a Kulin.

— Valóban én írtam ezt a könyvet, és úgy gondoltam, hogy ne jelenjék meg azon a néven, amely ismeretterjesztő munkáim címlapján olvasható. Alnevemmel egyébként sikerem volt. Saját fülemmel hallottam, amikor egy fiú a következőképp dicsérte „A nyolcadik bolygó”-t: „Irtó izgalmas, látszik rajta, hogy külföldi írta.”

— És ki rejtőzik a Bian név mögött?

— A fantasztikus regények egyik csoportját tudósok írják. Ezekből rendszerint hiányzik a művésziesség, alakjaik sablonosak, papírizúek, stílusuk pedig száraz. A

másik csoport írók munkája, ennek megfelelően érdekesek, színesek, ám a tudománnyal hadilábon állanak. Ezt a két felől fenyegető veszélyt szerettem volna elkerülni, ezért vettem társul Biant, aki nem más, mint íróbarátom, Fábian Zoltán. Ő dolgozta ki a szereplők jellemét, ő szerkesztett az általam megfogalmazott gondolatokból párbeszédeteket.

— Még egy utolsó kérdés. Csak egyszeri kirándulás volt ez a regényírás terére?

— Nagyon megkedveltem ezt a műfajt, két további regényem vár megjelenésre, az egyiknek „Az ellentmondások bolygója” lesz a címe, a másiknak pedig „Az Aster titka”.

— Kíváncsian várjuk a megjelenésüket. Remélem, hogy az olvasók ugyanúgy meg fogják szeretni, mint *A nyolcadik bolygót* vagy a távcső világával, a csillagászat problémáival és a világegyetemmel foglalkozó értékes ismeretterjesztő könyveit.

Vértesy Miklós

#### Kulin György 1945 után megjelent könyvei

- Csillagászat az atom korszakában. (Kolbenheyer Tiborral.) [1946.] Fővárosi Kiadó, 96 l.  
A csillagászat problémái. 1947. Szerző, 58 l.  
Az élet csillagászati feltételei. 1947. Szerző, 32 l.  
A távcsőoptika elemei. — Bozsidár Géza: 80–100 mm-es tükrös távcső házi készítése. 1956.  
Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társ., 83 l.  
Optikai eszközök házi készítése. 1957. Kossuth, 34 l. [Soksz.]  
A távcső világa. (Zerinváry Szilárdal.) 1958. Gondolat, 538 l.  
A nagy világmindenség. (Róka Gedeonnal.) 1961. Kossuth, 511 l.  
A kis csillagász távcsöve. 1961. Táncsics, 115 l.  
Hogyan készítsünk távcsövet, mikroszkópot? 1962. Móra, 160 l.  
Az ember és a világmindenség. 1963. Gondolat, 119 l.  
Űrhajós szakpróba. (Ponori Thewrewk Auréllal.) 1964. Ifjúsági Lapkiadó, 127 l.  
Színes világegyetem. (Kolozsváry Györggyel.) 1965. Gondolat, 183 l. Új Könyvek 650 972.  
A világegyetem. (Róka Gedeonnal.) 1965. Gondolat, 354 l. Új Könyvek 650 646.  
Üzen a nyolcadik bolygó. (Q. G. Lyn álnéven, Fábian Zoltánnal.) 1966. Magvető, 298 l. Új Könyvek 660 874.

*A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ* 1968. évi 2—3. száma tájékoztatást nyújt a szovjet általános könyvtárak fejlesztésére hozott alapvető intézkedésekről, helyzetképet fest a vajdasági könyvtárak életéről, bemutatja Rubakinnak, a nagy szovjet bibliográfusnak gondolatait az olvasóról és az olvasmányról, tájékoztat a fotokromatikus mikromásoló eljárásról, fordításban közli *A könyvtártudományi munka eredményei és gondjai a szovjet akadémiai könyvtárakban* című beszámolót. A referenz-munka külföldi irányzatairól Walleshausen Gyula állított össze szakirodalmi szemlét. *A Figyelő* ismerteti a lengyel könyvtárosok VI. kongresszusának — melyről lapunk 7. számában Gombocz István számolt be — javaslatait is.

DAYKA GÁBOR KÖLTŐI PÁLYÁJÁRÓL Kabdebó Lóránt tanulmányát közli a *Borsod—Miskolci Irodalomtörténeti Füzetek* 6. száma. A magyar felvilágosodás miskolci származású, fiatalon elhunyt költőjének, Kazinczy barátjának és követőjének pályaképét eredetileg doktori disszertációként alkotta meg a szerző, ennek rövidített változata került közlésre a Miskolci Városi Könyvtárnak ebben a helyi irodalmi hagyományokat feltáró sorozatában.

KOSZTÜMTÖRTÉNETI KÖNYVKIÁLLÍTÁST rendezett székházában a Divattervező Vállalat, amely öltözködéstörténeti anyagát művészeti könyvekkel együtt bocsátotta közszemlére. A bemutatón az eredeti, illetve másolatban kiállított öltözködési cikkek mellett kaptak helyet a nyitott könyvek, képekkel szemléltetve a régi korok divatját, öltözködési kultúráját. A kiállítás célja nemcsak a történeti áttekintés volt, hanem annak érzékeltetése, hogy milyen régi vonalak, formák, stílushatások érvényesülnek mai öltözködésünkben. Az iparművészeti jellegű kiállítás ezzel a párosítással kettős hatást ért el: a könyveket iránt is érdeklődést keltett, s az esztétikai nevelést is szolgálta.

## EURÓPA NAGY KORSZAKAI

Az Európa nagy korszakai c. sorozat az Európai antológiákkal kiegészülve — helyesebben: egymást kiegészítve — a Gondolat Kiadónak talán legnagyobb szabású és legpompásabb sorozata. Kötetei, igaz, nem túl sűrűn látnak napvilágot, az elsők 1965-ben jelentek meg, s azóta mindössze négyre szaporodott számuk. A lassan megvalósuló terv szerint a művek Periklész Athénjétől, az augustusi Rómán, a mind világosabban előttünk álló s mind kevésbé sötétnek tűnő középkor egyetemeinek és városainak bemutatásán keresztül az olasz reneszánszba, a barokk Németalföldre, az újkort megnyitó angol forradalmon és a francia felvilágosodás századán át vezetnek el a német idealizmusba és az orosz kritikai realizmusba, hogy végül a szocializmus műveltségét mutassák be. Röviden: az európai műveltség csúcseit tárják elének, azokat a hosszabb-rövidebb időszakokat, melyekben kultúránk kiteljesedett, s ezen belül azokat az országokat, melyek ebben az időben átvették, majd egy dicsőséges szakasz után újabb sajtóságokkal gazdagítva továbbadták utódjuknak az emberi szellem fátylóját, úgy is mondhatjuk: az európaiságot.

A sorozatból eddig *A görög kultúra aranykora*, *A régi Róma aranykora*, *Németalföld aranykora* és *Anglia az újkor küszöbén* c. kötetek jelentek meg. Közös érelynük, hogy — nyilvánvalóan a szerkesztői elgondolás szerint — egyikük sem csupán a címében megadott korszakot, magát a csúcst tárja elének, hanem minden esetben a hozzája vezető utat is felvázolja, s kikutatja a történelmi, gazdasági, társadalmi okokat, melyek a felvirágzást egy adott időpontban lehetővé tették, illetve létrehozták. A csúcson sem állnak meg, hanem a virágzást követő hanyatlásnak, mindig már magában az 'aranykorban' rejtőző okait szintén megmutatják.

Lényegükben kultúrtörténetek, de — ezt hangsúlyoznunk kell — nem művészet-történetek. A műveltséget, a művelődést — nagyon helyesen — igen tág értelemben kezelik. Ezen nem csupán azt értjük, amit említettünk már, hogy a történelmi eseményekkel, a gazdasági-társadalmi fejlődéssel, politikai viszonyokkal és a többivel való összefüggésükben mutatják be a művelődés eredményeit, hanem azt is, hogy ezeket korántsem korlátozzák a kiemelkedő művészi-irodalmi alkotásokra, de még általában a művészi alkotásokra sem, hanem az adott társadalom minden tárgyi és szellemi javát a műveltség részének tekintik — mint ahogy az is. Példának okáért a hadsereg szervezete, a földművelés módja és eszközei, a családjogi törvények, a hétköznapi időtöltések, szórakozások, az udvarlás formái, az öltözködési szokások, vagy akár egy új szövesi mód éppúgy a műveltség alkotórésze, mint a vallási megnyilvánulások, a filozófiai eszmék, az irodalmi művek, építészeti alkotások, festmények, szobrok. Ez a széles látókörű szemléletmód minden egyes munka sajátja.

Közérthetőségre és olvashatósságra törekvésükben is egységesek a művek. (Sajnos, csupán a törekvésben.) Az effajta jellegű írásokat ismeretterjesztőknek szokás nevezni, ami azt a képzetet kelti, hogy olyan művekről van szó, melyek már máshelyütt 'tudományos módon kifejtett', általánosan elfogadott és szentesített eredményeket tesznek közzé a szélesebb közönség számára is élvezhetővé és megemészthetővé higitva. Nos, ez esetben, kivált a sorozat legjobb darabjainál — hála istennek — nincs így. A szerzők nem három vagy huszonöt 'tudományos munkából' kompiláltak össze művüket; az igen gazdag bibliográfiákban felsorolt munkákra csupán támaszkodtak, eredményeiket figyelembe vették és felhasználták, de — ha másban nem is mindig — koncepcióban mindnyájan újat és önállót nyújtottak.

Sok részletkérdésben azonban többnyire saját eredményeiket közlik, bárha ennek kiemelését, az egyetlen *Wittman Tibor* kivételével, mellőzték is. Ám a tudományos apparátust, a különböző lapalji és könyv-végi jegyzeteket, hivatkozásokat — ezt a nagyközönség számára valóban elkedvetlenítő ballasztot — és a szakzsargont mellőzték.

Mint említettük, közérthetőségre törekedtek, amin nem elsősorban a stílus élvezhetősége, a szakkifejezések lehető kerülése illetve megmagyarázása értendő, hanem sok olyasminnek a műbe szövése, amitől a kép olyanok számára is egésszé válik, akik kézbevétele előtt nem foglalkoztak-ismerkedtek a kérdéssel. Például *Makkai István* az angol kötetben részletesen és szemléletesen leírja, hogy mit neveztek a

középkorban posztónak, milyen munkafolyamatokon mentek keresztül az anyagok és így tovább. Az effajta részletek adják meg — mondhatnók — a mű zamatát. Ezek a részletek — melyekben kivált *Makkai László*, *Hankiss Elemér*, *Szilágyi János György* és *Ritoók Zsigmond* írásai bővelkednek — nemcsak az érdekességet növelik, nemcsak tapintható közelbe hoznak távoli korokat és így valóban felfoghatóvá és érthetővé teszik számunkra őket s a letűnt idők emberi életeit, hanem — ami ennél is fontosabb — magát a történelem menetét, alakulását teszik érthetővé.

Maradjunk a Makkaitól vett lábitós szövőszék példájánál. Egy XII. századvégi angol író találó hasonlattal érzékeltette az újfajta szövőszéken folyó munkát: „a takács a földön ülő lovas, lábait a két kengyelbe feszítve, szüntelenül hajtja lovát”. Valóban „a láb munkájának bekapcsolása megsokszorozta a szövőszék termelékenységét, viszont nagyobb erőfeszítést kívánt a csupán kézi munkánál... a széles lábitós szövőszékkal való szövés ezért hovatovább asszonyok mellékfoglalkozásából férfitakácsok főfoglalkozásává, városi kézműparrá vált...’ Íme, előttünk annak a folyamatnak a forrása, mely — természetesen még számos más körülmény közrejátszása mellett — megváltoztatta egy ország és egy társadalom arculatát, sokkal mélyrehatóbban, mint egy győztes vagy vesztes csata, mely mindig maga is inkább következmény, mint ok.

Időrendben az első kötet *A görög kultúra aranykora*, alcíme szerint: *Periklész százada*. Szilágyi János György szerkesztette, a gazdasági-politikai-történeti jellegű fejezeteit *Sarkady János*, a tudományok fejlődését, a filozófiákat és irodalmat tárgyalókat *Ritoók Zsigmond*, a művészetekre vonatkozókat *Szilágyi János György* írta, a Hétköznapok-ünnepnapok címűt ketten: *Ritoók* és *Szilágyi* jegyezték. A görög kultuszokkal, mitoszokkal, vallástörténettel nem foglalkozik a könyv, a kultuszokra némi utalás ez utóbb említett fejezetben történik. Ettől a hiánytól eltekintve — ha nem is egyenletesen és nem mindenütt egyformán élvezetesen —, teljes és érzékletes képet ad a görögsegről, Homérosz korától a hellenizmus idejéig. Ezen belül természetesen erősen kiemelve a nagy századot, *Periklész* korát.

Fokozottan áll rá, amit bevezetőben a sorozat erényeiként említettünk: eredeti, önálló koncepció, saját kutatáson alapuló részleteredmények, a művelődés jelenségeinek a történelmi, gazdasági és társadalmi alapa ágyazása, fejlődésük folyamatában való szemléltetése, a jellegzetes és fontos részletek, az el nem hanyagolható „apróságok” kiemelése. A stílus olvosmányosságát elsősorban a *Szilágyi* és *Ritoók* által írt fejezeteknél dicsérhetjük; kár, hogy *Ritoók* a görög filozófusok elméleteit nem volt képes ugyanolyan vonzóan és érdeklődést keltően ismertetni, mint a dráma-irodalmat. Ez utóbbinál érzékeltetni tudta a drámáknak — a mitikus tárgyú tragédiáknak is — az aktuális történelemmel, az uralkodó gondolkodásmóddal illetve a születőben levő, az egész társadalom életére kiható eszmékkel és a mindenkit érintő gondokkal való szoros kapcsolatát, s megértette velünk, miért maradhatott a „színház” azután is közügy, hogy kultikus eredete és jelentősége már-már feledésbe merült.

*Szilágyi* műelemzéseinek — talán még fokozottabban — ugyanez a főerősségük. A görög képzőművészet — építészet, szobrászat, festészet — idegenből (a nem-görög múltból és más tájakról) jött stíluslemeinél és motívumainál megmutatja, hogy miért éppen ezeket és nem másokat vettek át, önálló fejlődésüknél pedig hasonlóképp, nem csupán az ábrázolások tárgyában, hanem elsősorban mikéntjében mutatja ki a történelmi-társadalmi változásoknak, a világ szemléletének és a korérésnek tükröződését, kifejeződését. Közérthetőbben: az archaikus szobrok „merevsége” valójában nem abból származik, hogy ennek a kornak a művészei még nem voltak képesek a mozgás kifejezésére, hanem abból ered, hogy így, állandóságában érzékelték a valóságot.

A könyv illusztrációi szorosan simulnak a tartalomhoz. Időrendi táblázat, mely a társadalom- és politikai történet eseményeit veti össze az irodalom, színművészet, tudomány, valamint a régészet és képzőművészet eseményeivel, továbbá névmutató és bibliográfia egészíti ki a művet, ami ezáltal *kézikönyvként is használható*.

*A régi Róma aranykorát*, mely Augustus százada, mint központi mag köré sűríti Róma társadalmi és művelődéstörténetét, hárman írták. A két politikai-történelmi részt a korai köztársasági időktől a Caesar halálát követő évekig és Augustus korát — *Maróti Egon*, az irodalom és filozófia történetét a kezdetektől Augustus korának második nemzedékéig *Horváth István Károly*. Ugyancsak ő írt a mindennapok műveltségéről. Az utolsó rész, az Augustus kori építészetről, festészetről és szobrászatról szóló, *Castiglione László* munkája. A képanyagot szintén ő válogatta össze. Szerkesztőt — a görög kötettel ellentétben — nem nevez meg a könyv, s ez bizony megérződik rajta: meglehetősen összehangolatlan. A műveltség-történeti részek nem kapcsolódnak eléggé szervesen a politikai-társadalmihoz, helyenként ismétlések fordulnak elő, sőt kisebb belső ellentmondások is.



vészi alkotások, s csak az i. e. első század fordulójától kezdve formálták át saját igényeiknek megfelelően a birtokba vett görög művészetet. Csakhogy ezeket az igényeket nyilvánvalóan a rómaiak múltja és saját hagyományaik alakították ki. Az Augustus kori művészet sajátosságai az egykorú társadalmi valóságból ugyanis csak részben érthetők meg. Ettől eltekintve a tárgyalt korszaknak, a mintegy félévszázados aranykornak a művészetét — mind az általános, a társadalom létében gyökerező jellegzetességeit, mind a kimagasló alkotások egyedi vonásait — Castiglione kitűnően és érzékletesen ismerteti. A történeti fejezetek mellett ez a rész a könyv fő erőssége.

A görög kötethez hasonlóan a római is bibliográfia, időrendi és névmutató teszi használhatóbbá és utánlapozásra alkalmassá.

Az *Anglia az újkor küszöbén* c. kötettel már bevezetőben foglalkoztunk, megszerkesztésének és megírásának módját mintegy példaképp állítottuk a hasonló jellegű vállalkozások elé. A könyv középpontjában a XVI—XVII. század fordulója körüli korszak áll, az az idő, melyben Anglia minden tekintetben naggyá lett. De — mint említettük — mind a gazdasági-társadalmi-politikai történetét megíró *Makkai László*, mind az ezekre az alapokra építő, a nagy század irodalmát és művészetét ismertető *Hankiss Elemér* mélyebbre nyúl, s a szerzők szélesen fogva feladatukat Anglia hatalmi, anyagi és művelődéstörténetét az általános európaiba illeszkedik. Ezáltal átfogó és egyúttal részletgazdag képet kapunk... Miről is?... Mindenről, ami egy nép, ország és állam életéhez hozzátartozik: a posztóiparról, a földek elkerítéséről, a bérleti rendszerrel, a városok kialakulásáról, az angol reformációról, a király jövedelméről, a népvilágnézetéről, a bölcselőkről és természettudósokról, az iskolai életéről, a szórakoztató irodalomról, a színházak közönségéről és a játszott darabokról, a közérkölesről és még sok minden másról; de ami a leglényegesebb, ezeknek a jelenségeknek az összefüggéseiről, egymásra gyakorolt hatásáról és egymásra gyakorolt hatásáról és egymásból következő voltáról is.

Az időrendi táblák az angliai eseményeket az európaiakkal vetik össze. A névmutató és bibliográfia a többi kötethez hasonlóan segít az eligazodásban.

A *Németalföld aranykorát* *Wittman Tibor* írta. Nagyjából-egészéből ugyanaz az időszak, a XVI—XVII. század áll munkájának középpontjában. A szerkesztés elvei szintén hasonlóak, de az, hogy egyedül írhatta meg mind a gazdasági-hatalmi, mind a művelődéstörténetet, még szorosabb kapcsolatot hozott létre a könyv anyagi illetve szellemi vonatkozású részei között.

A nem túl hosszú, jól összefogott 'előtörténet' felvázolása után, mely megérteti velünk, miért válhatott éppen Németalföld Európa 'kísérleti telepévé', ahol a történelem mintegy 'kikísérletezte' a polgári állam és társadalom legfontosabb összetevőit, hamarosan rátér az 'aranykort' ideológiailag előkészítő művelődéstörténeti jelensé-

Különösen áll ez *A mindennapok kultúrája* c. fejezetre, mely a vallás, a társadalmi élet jelenségeit, a látványosságokat, szórakozásokat és játékokat ismerteti — a legszínesebb anyagot —, de a történeti fejlődés folyamatába mind-azt csupán igen lazán illeszti bele. Itt-ott utal ugyan bizonyos látványosságok és szórakozások kultikus eredetére, például a cirkuszi játékoknál, állat- és gladiátorviadaloknál; de sem eredeti kultikus tartalmukat, sem a pusztá szórakozássá válás folyamatát nem vázolja, miáltal — tekintve, hogy a művelődéstörténeti jelenségek a könyvbene amúgy is elszakadtak a történetiektől és gazdaságiaktól —, a szerzők érezhető szándéka ellenére az olvasónak statikus képzete támadhat a római életről; úgy vélheti, mintha minden jelensége egyidőben, egyszerre létezett volna.

A római művészet kialakulását, sajnos, kissé kurtán intézi el a kötet azzal, hogy az i. e. II. század előttig Itália fejlettebb kultúrájú népei elégitették ki a rómaiak ezirányú igen szerény igényeit, majd ezek meghódítása után a görög városokból áramlottak a rómaiakhoz a mű-

gekre, a polgári gondolat első tudományos, irodalmi és művészi megnyilvánulásaira, a németalföldi reformációt, okait, kihatásait és az ellene fellépő erőket vizsgálja, állandóan szoros kapcsolatban a külső hatalmak németalföldi szerepével, s az ellenük folytatott forradalmi szabadságharccal. Ellenforradalom, a nemzet kettészakadása, a déli területek spanyol hatalomba esése, az északi tartományok önállósodása, a Wittman által „holland csodának” nevezett belső gazdasági fellendülés és tengeri világalalom kivívása, majd a további belső hatalmi harcok alkotják a háttérét, sőt, adják meg az alapját annak a magas és igen széles körű polgári műveltségnek, melynek csúcseit a nagy festők — Rembrandt, Rubens, Frans Hals — nevei jelzik, s akik mellett hatásban a nagy könyvkiadók és a tudományos gondolkodást terjesztő egyetemek sem maradtak el. Mindezt, igen sok, a hétköznapi világát feltáró részlettel együtt, Wittman Tibor könyve érzékletesen tárja elénk. Hibájául csupán kissé nehézkes stílusát róhatjuk fel. Kézírókönyvvé a többi kötethez hasonló apparátus teszi.

Zolnay Vilmos

## LÍRIKUS ESSZÉISTÁK ÉS ESSZÉK A LÍRÁRÓL

Öt könyvet szeretnénk bemutatni, részben lírikusaink esszéit, részben tanulmányokat a líráról.

*Füst Milán: Emlékezések és tanulmányok* című kötetében lírai arcképeket fest a számára kedves kortársokról: Osztó, Kosztolányi, Babits, Somlyó, Kaffka Margit, Krúdy, Gelléri Andor Endre jelennek meg az olvasó előtt. Lírai víziók, amelyek igazolják a szerző állítását, hogy szerelmek és barátságok dolgában az emberismeret ritkán szokott jóra vezetni. Szegény szívünket az emberekről formált illúzióink jobban szokták boldogítani, mint tapasztalataink.



SZABÓ LŐRINC

A költészet dicsérete

Füst Milán emlékezéseiben a távlat különben mindig inkább szépít, mert az ő távlatait két gyöngéd nemtó varázsolja a szerző elé: a szeretet és az emlékezés fájdalma. Véleményeivel is így van. A végtelen gondolat sor egyik pontján, mint ő mondja, szíve megállítja eszét és így szól hozzá: Márpedig ez legyen a véleményed, te ostoba! Ami nem éppen a legbiztosabb „igazságra vezérő kalauz”

Füst Milán magányos ember volt, és a magány a pesszimizmus melegágya. A kis bajok benne óriásira nőnek, régi sérelmek megújulnak, minden elmúlt szenvedés újból fölsajog: az egész magányos élet csupa fájdalom. S mindezért nem jut más kárpótlás, mint az alkotás egy-egy rövid, múltó pillanata. Füst Milán melankóliája mély, az emberi sors reménytelenségéről való fölfogása rendíthetetlen, lelke át van járva a halál, az elmúlás tragikumával. Mert mit ér, úgymond, minden haladás és tudás, ha meg kell halnod!

A továbbiakban azokat a művészeitel foglalkozó esszéit és bírálatait találjuk, melyek hivatva vannak megmutatni, hogy a gyakorlatban mint válik be a szerző esztétikájának elméleti tanítása. Egyéb dolgozataiból, észrevételeiből és interjúiból pedig azok sorakoznak föl, amelyek — így véli — általános érdeklődésre tarthatnak számot. Meglepő, hogy a magyar szabadversnek, Kassák Lajos mellett, legkiválóbb mestere a líra műhelyitkairól alig szól prózájában.

Füst Milánál hiányoznak a líra műhelytanulmányai, *Szabó Lőrinc A költészet dicsérete* című objektív hangú esszékötetében viszont a magyar és idegen költők portréi mellett nyolc írás is szól „a líra műhelyéről”. A költő, Szabó Lőrinc szerint, tulajdonképpen keresés közben találja meg verse tartalmát, célját, a zseni tulajdonképpen csak munka előtt zseniális, magában a versírás

munkájában már inkább csak hűséges önmagához, a leleplezés elől szökni akaró élményéhez. Igazán nem csoda, ha a gyenge költő alul marad ebben a bonyolult munkában, amelynél az élmény kitisztítása mellett még egész sereg stílárius, zenei, ritmikai és szerkezeti törvényt is ki kell elégítenie.

A külső munka, a szorosabban vett verstechnikai rész szintén nehéz és bonyolult munka a költészet anyagával, a nyelvvel. Ez az anyag éppúgy ellenáll a költőnek, mint a márvány a vésőnek. De talán helytelen is külsőnek nevezni a „megcsinálást”: a jó versben a külső és belső munka egybefolyik.

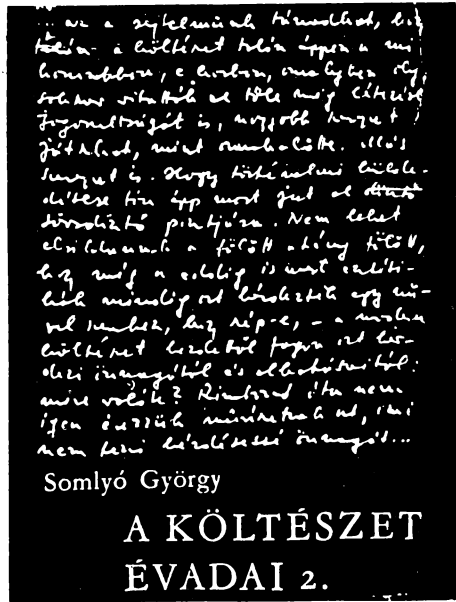
Fölveti a kérdést, milyen szerepe van vagy lehet a költészetben az intellektualizmusnak. Minden művészi tehetség szerinte speciális formaalkotó képesség. A költőnek nem ésszel, szakismerettel, filozófiával, hanem elsősorban formaiudással kell rendelkeznie. Ha pedig ért a formához és ért az érzéki megjelenítéshez, akkor nem árt neki az intellektualizmus sem, sőt csak gazdagítja számára a feldolgozásra váró nyersanyagot.

Míntha ezeket a kérdéseket visszhangozná *Török Gábor A líra: logika* című művében, mely nem más, mint József Attila költői nyelvének analízise. Török leszögezi sarkétételt: a műértés teljesítmény. A közérthetőség művészi követelménye nem lehet tanulatlanok, lusták, ostobák mentsvára. A költő okosabb az olvasónál, tudatosabban ír, mint ahogy ez olvas. Továbbá nemcsak „érzi”, hanem „tudja” is anyanyelvét. A teljes költői üzenet örökségeért a nyelv- és az irodalomtudománynak össze kell házasodnia.

A művészi alkotások megismerése, úgy hisszük, különösen két főirányban halad. A külterjes megismerés mindegyre új és újabb, eddig teljesen ismeretlen jelenségeket hódít meg, a belterjes, a részlegesen már ismert jelenségekről szerzett tudásunkat mélyíti el, teszi gazdagabbá. Nem állíthatjuk tehát, hogy ennek vagy annak a költőnek a teljes művészi, lírai üzenetét egy meghatározott időpontban már sikerült teljesen megragadnunk és befogadnunk.

*Somlyó György: A költészet évadai* című művében úgy véli, hogy az itt szétszórtan kifejtett gondolatai alapját képezhetnék egy, a modern költészet problémáit tárgyaló egységes könyvnek. De lehet, hogy a gondolatoknak mégis ez volt a megfelelő formájuk. Hátha valóban a Goncourt-fivérek híres naplójának van igaza, mely szerint soha senki sem azt a könyvet írta meg, amelyiket akarta.

A harmincas évek derekán, amikor a szerző és a vele egyivásúak először hal-



lották meg a költészet titkos kürtszavát, nem hősi induló, hanem gyászkar fogadta őket. A franciáknak a dadaizmus és a szürrealizmus dobban fülükbe, a magyaroknak Babits gondonkasóhaja: A líra meghal...

Am a költészet nem halt meg. Kiderült, hogy még a költészet halálának hírüladására sincs az embernek alkalmasabb eszköze, mint a költészet. Az emberi társadalomnak semmilyen formája sem lehet el a költészet valamilyen formája nélkül. A műfajok viszont a szükséglet és lehetőség gyermekei. Minden társadalomban és minden korban az irodalomnak azok a műfajai jönnek létre és válnak életképesse, amelyeket benső szükség fogan, s az adott lehetőségek engednek kihordani. Ez a műfajok objektivitásnak nem aristotelesi, nem abszolút, hanem történelmi—dialektikus fölfogása, az általános és különös, a tipikus és egyedi dialektikus egyesítése. a tartalom és forma dialektikájának és a tartalom elsődleges voltának elismerése.

Somlyó érdekes áttekintést ad mai költészetünkről. Költőink közül Illyés Gyulát, Benjámint Lászlót, Zelk Zoltánt — különösen annak Sirály című nagy siratóénekét, mint az utóbbi évek egyik legkiválóbb magyar költeményét —, továbbá Vas Istvánt, Pilinszky Jánost, Juhász Ferencet és Nagy Lászlót emeli ki.

*Szabolcsi Miklós A verselemzés kérdéseire* című műve kísérlet annak megállapítására, mi az, amit a nyelvészeti,

statisztikai, stilisztikai, irodalomtörténeti és irodalomelemző módszerekből egy vers vizsgálatánál hasznosítani lehet. József Attila egyik legnehezebb versét, az *Eszméletet* elemzi Szabolcsi ezzel az összetett módszerrel.

Vizsgálatát a szöveg legkisebb elemeinél, a hangoknál kezdi, majd a szótagok és szavak vizsgálata útján jut el a vers felépítésének elemzéséig. Azután következik a költemény tartalmi mondaniva-

lójának, világnézeti rétegződésének, belső szerkezetének feltárása. A vers értelmezése és a költő egész művébe való beillesztése zárja Szabolcsi fejtegetését, melynek során a szerző hangoztatja, hogy az irodalomtörténész, a szövegelemző feladata sohasem csupán a leírás, elemzés, de hozzátartozik az értékelés, és ítélet is.

Katona Jenő

#### KÖNYVEK A LIRÁRÓL

Füst Milán: Emlékezések és tanulmányok. Magvető, 1967.

Szabó Lőrinc: A költészet dicsérete. Szépirodalmi, 1967.

Török Gábor: A líra: logika. Magvető, 1968.

Somlyó György: A költészet évadai. Magvető, 1968.

Szabolcsi Miklós: A verselemzés kérdéseiről. Akadémiai, 1968.

Miért szép? Gondolat, 1966. (Ismeretét lásd a Könyvtáros 1966. 6. sz. — Szappanos Balázs: Antológiák a költészet napjára)

### kézikönyvtár

#### MÁNDI PÉTER: A KÖNYV ÉS KÖZÖNSÉGE

„A szociológusok az öngyilkosságok okairól összehasonlíthatatlanul több tanulmányt készítettek, mint az olvasás jelentőségének törvényeiről; a közgazdászok a tartós fogyasztási cikkek keresletének tengernyi részletét elemezték, de a könyvek cseppet sem megvetendő piaca iránt alig mutatnak érdeklődést” — állapítja meg találóan könyvének bevezetőjében a szerző, aki a Könyvkiadók és Terjesztők Tájékoztató Központjában a piackutató csoport vezetője. A könyv és az olvasó sokrétű kapcsolatából a könyvvásárló olvasóval és a megvásárolt könyvek olvasásával kapcsolatos kérdéseket, mint összetett közgazdasági—társadalmi—kulturális jelenségeket emeli ki, s ezekről ad átfogó képet. Könyve bizonyító és illusztráló anyaga a saját maga szervezte felmérésekre épül.

Mándi Péter két kamerával dolgozik: egy közgazdasági—művelődésszociológiai nézőpontú, s egy kisebb, „hordozható kamerával”, a könyves-szakma nézőpontjával. Ez a néha talán szubjektívebbnek tűnő megközelítés új és érdekes „beállításokat” tár az olvasó elé, s így a „könyvek iránti kereslet” fogalomkör tulajdonképpen az olvasói igény megközelítése. A könyvtárosok, bár nagybani könyvvásárlók, olykor megfedkeznek arról, hogy az olvasó számára a könyv áru formájában is megjelenik, s arról is, hogy a nehezebben megragadható olvasói igény mellett a könnyebben megközelíthető és mérhető könyvvásárlói ke-

reslet is létezik, továbbá, hogy a könyvkereskedelmi piackutatás az igénykutatás könyvtári célra is jól felhasználható válfaja.

A könyv iránti kereslet elemzésekor legelőször is az tűnik fel, hogy a magasabb igényű műfajok még korántsem váltak szellemi közkinccsé. A további megállapítások közül igen érdekes, hogy az olvasási és a vásárlási igény közötti eltérés az anyagi okok mellett az ajándékozó „kínálata” és a megajándékozott „kereslete” közti különbséggel is magyarázható. Az olvasó magatartásának a könyvvásárlói magatartás fontos tényezője. Az olvasás forrásai között tehát a könyvesbolt közvetlenül és közvetve is fontos szerepet tölt be, hiszen — a könyv megállapításai szerint — 100 legutoljára olvasott könyv közül 25-öt boltban vásároltak, de közvetett úton — ismerősök, barátok által vásárolt kölcsönkönyvek formájában — további 45 szintén a könyvesboltból került az olvasókhoz.

A KTTK vizsgálata szerint Magyarországon a könyv olvasók aránya 60%, a rendszeres olvasóké 24%. Az *Olvasók és nem olvasók* című fejezet legérdekesebb megállapítása az, hogy az olvasás intenzitásának mértéke elsősorban az *iskolázottságtól* függ, s hogy az életkor és foglalkozás, de bizonyos értelemben a lakóhely kategóriái is helyettesíthetők az iskolai végzettség egyes fokozataival. Tehát a nők, az idősebbek és a vidékiek

nem elsősorban azért olvasnak kevesebbet, mert nők, idősebbek és vidékiek, hanem mert általában alacsonyabb iskolai végzettségűek. A könyvtárosok előtt jól ismert KSH (*Mit olvasunk?*) és KMK (*Ezer falusi lakos és a könyv*) vizsgálat a KTTK vizsgálatától némiképp eltérően állapítja meg az olvasók és a nem olvasók arányát.

A szerző, összehasonlítva a három vizsgálat adatait és kategóriáit, úgy véli, hogy a három vizsgálat a már jelzett tendenciát erősíti meg, s a látszólagos különbségek oka a kategóriák eltérő felállítása.

A szerző nagy fontosságot tulajdonít a sajtóolvasásnak. Az olvasóvá válás útján mérföldköveknek tartja a sajtóolvasás fokozatait, s az olvasáskultúra gyakorlati szempontú, jól használható öt fokozatát a sajtó- és könyvolvasás arányai alapján állítja fel, a napi sajtót sem olvasóktól a mindhárom fajta sajtóterméket és könyvet is olvasókig. A nem olvasókkal foglalkozó oldalak ismét az iskolai végzettség szerepét hangsúlyozzák, a nem olvasás okai közül azonban csak a „szabad szemmel láthatókat” sorolják fel.

A vásárlók és nem vásárlók arányának összehasonlításából szemléletesen mutatkozik meg, mennyire koncentrált a vásárlás; a könyvek 25%-át a lakosság 6,4%-át kitevő értelmiség vásárolja meg. A családi könyvtárak esetében még ennél is nagyobb fokú a koncentrátság: a házikönyvtárban levő könyvek 55%-a az értelmiség birtokában van.

Az olvasmányok műfaji összetételének megállapításánál, mivel anyagi és technikai okokból ez csak az utolsó olvasmányok alapján történt, a szerzőnek kisebb arányeltolódásokkal kellett számolnia: például a sokat olvasók ízlése ily módon véletlenszerűen érvényesült, s a szak- és ismeretterjesztő irodalom aránya a valóságosnál kisebb lett. Nemcsak módszertani szempontból tanulságos azonban ez a fejezet, hanem megállapításai is értékesek: rendkívül alacsony az ismeretterjesztő és a szakirodalom részesedése, fele annyi, mint például az NSZK-ban. Ez elsősorban avval magyarázható, hogy nálunk még kevésbé terjedt el a „Sachbuch”, a szak- és tudományos műveknek a nem szakemberekhez szóló változata. A klasszikusoknak az olvasmányokban a kívántnál jóval nagyobb arányáért már nem hibáztatható a könyvkiadás, állapítja meg a szerző, amikor az utolsó olvasmányok és a legutolsó év könyvkiadásának összetételét állítja párhuzamba.

A könyv iparcikk is, méghozzá egyike a legtöbb újdonsággal rendelkező iparcikkeknek — állapítja meg Mándi

Péter, amikor a vásárló olvasóközönség tájékoztatásának fontosságát hangsúlyozza. Akkor tartja hatékonyaknak a tájékoztatást, ha az olvasóhoz mindaz az információ mennyiség eljut, amennyit megemészteni képes. Nagyon érdekesek és további kutatásokra ösztönöznek a tájékoztatás sajátos forrásával, az olvasók egymás közötti könyvajánlásával kapcsolatos észrevételek. Meglepő és figyelmeztető az az észrevétel, hogy a könyvekről nem értesülők között szerepel minden hatodik olvasó is.

*A munkások és a könyv* című fejezet, melyet a könyvtárosok a hasonló című, a Ganz—MÁVAG-ban végzett felmérés eredményeit összefoglaló KTTK-kiadványból ismerhetnek (ld. Gönczi Imre cikkét a *Könyvtáros* 1968. 6. számában), kissé szertetlenül ékelődik be a tájékoztatással kapcsolatos kérdésekkel foglalkozó és *A könyvkiadás és könyvterjesztés eredményei* című fejezetek közé.

*A könyvtárakról* című fejezetből megtudják a könyvtárosok, miként vélekednek tevékenységükről s a művelődésügyben betöltött helyükről a rokonszakma dolgozói. Nézőpontjuk, az említett „hordozható kamera” elfogulatlan, friss szempontokat ad, s nem egy megállapításával most kívülről erősíti meg a könyvtárosok által már hangoztatott felismeréseket; nevezetesen, hogy a könyvkiadás tempóját már csak a 10—15 000 kötetes könyvtárak képesek követni; hogy a két közművelődési könyvtári hálózat létjogosultsága továbbra is fennáll, a szakszervezeti könyvtáraknak igen szép lehetőségeik és eredményeik vannak, közülük mégis csak a főváros és a nagyobb vidéki városok SZMT-könyvtárai igazán hatékonyak; hogy nem a hálózatok sokasodása jelzi a fejlődés irányát, hanem a hatékonyság állandó növelése, s végül, hogy a könyvtár és könyvkereskedelem egymást szervesen kiegészíti.

A rendkívül érdekes zárófejezet összehasonlítja a világ különböző könyvkiadási és könyvolvasási adatait, s ezek után már a korábbiaknál jóval meggyőzőbb tények alapján mondhatjuk, hogy ezeken a területeken Magyarország a nemzetközi élvonalban van. A könyvkiadásban Magyarország évi 4800 címmel a világ legfejlettebb kis országaival áll egy sorban. A könyvolvasásban még előkelőbb helyet foglalunk el, hiszen a felnőtt lakosság nálunk említett 60%-a mellett Hollandiában 70%, az NSZK-ban 54%, Franciaországban 42% az olvasók aránya. (Ez azonban csak az olvasók, s nem a rendszeres olvasók aránya!) Az NSZK-ban az emberek 68%-a, Hollandiában 89%-a, nálunk 67%-a rendelkezik ki-

sebb-nagyobb családi könyvtárral. A könyvvásárlásban pedig a kétszerte több könyvet kiadó Hollandiával állunk egy szinten, s igen hízelgő ránk nézve a kép az olvasmányok összetételét illetően is.

A körkép így tehát váratlanul kitágul, s a „fejből összegező” fejezet helyett továbbra is a fegyvelmezett tények világában maradunk. „Szakkönyv, de nem a

szakma ügyeit tárgyalja, hanem a nemzeti művelődés egy fontos területéről igyekszik képet rajzolni” — leplezi le könyve szándékát a szerző a bevezetőben, tegyük még hozzá: a szándék sikeresen valósult meg. (Közgazdasági és Jogi, 295 l. 20,50 Ft. Új Könyvek 681 667.)

Kamarás István

## LEGYŐZHETETLEN ERŐ

*A magyar kommunista mozgalom szervezeti fejlődésének 50 éve*

A Párttörténeti Intézet irányítása alatt nyolc szerző vállalkozott arra, hogy a pártalakulás 50. évfordulójára több tanulmányban feldolgozza a párt szervezeti fejlődésének történetét. A kötetben közölt tanulmányok meggyőzően bizonyítják, hogy a KMP 1918. november 24-i megalakítása történelmi szükségszerűség volt. A század első két évtizedének története, s különösen az I. világháború megmutatta, hogy a szociáldemokrácia elméleti, politikai és szervezeti módszerei az imperialista korszakban már nem felelnek meg az osztályharc követelményeinek. A pártról szóló lenini tanításokból kiinduló szervező munka a hazai sajátosságok szem előtt tartásával kezdődött. A kommunista szervezők szakítottak a korábbi szociáldemokrata pártszervezési gyakorlattal és olyan forradalmi élcsapat kialakítására törekedtek, amely valóban alkalmas lehet a munkásosztály hatalomért folytatott harcának vezetésére. A KMP vezetőinek szervező munkája teljes összhangban volt az 1919-ben megalakuló Kommunista Internacionálé alapelveivel, az Internacionálé tevékenységében viszont érvényesültek az alapító pártok közé tartozó KMP addig szerzett tapasztalatai.

A KMP nemcsak a legkorábban megalakult kommunista pártok egyike volt, hanem a cári Oroszország határain kívül működő kommunista pártok közül elsőnek vezette győzelemre a munkásosztálynak a szocialista társadalmi rend megteremtésére törekvő forradalmi mozgalmát. Ez a nemzetközi munkásosztály szempontjából történelmi jelentőségű esemény számos fontos tanulsággal szolgált az egész világ munkásmozgalmának, az összes kommunista pártnak.

A Tanácsköztársaság leverése után, a két világháború közötti időszakban a KMP illegálisan folytatta a harcot. Ez a helyzet alapján meghatározta a kommunista szervező munkát. A viszonylag stabil — lényegét tekintve fasiszta — államhatalom elég erős volt egy illegá-

lis tömegpárt létrehozásának megakadályozására. Ebben a helyzetben a párt erőfeszítései arra irányultak, hogy megteremtse az illegális és legális munka összehangolásának, párhuzamos folytatásának feltételeit.

A húszas-harmincas évek fordulóján lezajlott világgazdasági válság viszonyai között a KMP növelni tudta befolyását. A párt szervezeti fejlődése 1941 júniusában, a szovjetellenes háború megindítása után gyorsult meg. Eredményeket ért el az antifasiszta ellenállási mozgalom kifejlesztésében, s 1944 márciusa után a párt szervezeti egyben a fegyveres ellenállás bázisaivá alakultak át.

A felszabadulás után az illegális szervezet viszonylag rövid idő alatt legális tömegpárttá fejlődött, amely a háborúban lerombolt ország újjáépítésének motorjává vált. Az ezt követő időszakra a személyi kultusz, a párt politikájának torzulása nyomta rá bélyegét. Az 1956-os ellenforradalom leverését követően új korszak kezdődött a Magyar Szocialista Munkáspárt tevékenységével a párt történetében és szervezeti fejlődésében.

A tanulmánykötet nagyrészt újonnan feltárt forrásanyagok alapján ismerteti a párt szervezeti fejlődésének történetét. Az első részben Gábor Sándorné a KMP megalakulását, majd az egyesült munkáspárt létrejöttét; Szabó Ágnes a KMP-nek illegálisan történt újjászervezését és a kommunista szervezetek kiépülését mutatja be. Borsányi György az 1929—1935 közötti időszak kommunista szervezkedésével foglalkozik a gazdasági világválság és a fasiszmus előretörésének viszonyai között. A negyedik tanulmányban Pintér István a KMP 1936—1944 közötti szervezeti helyzetét és fejlődését tárgyalja a népfrentpolitika kialakításától a fegyveres, ellenállásig.

A kötet második részében Szabó Éva az MKP, Rákosi Sándor az MDP szervezeti fejlődését ismerteti. Szenes Iván tanulmánya a Magyar Szocialista Mun-

káspárt létrehozásától a VIII. kongresszusig tartó korszakot tekinti át. A befejező tanulmányt Lajtai Vera írta a párt szervezeti fejlődéséről a VIII. kongresszust követő időkből.

A tanulmánykötet eddig kevésbé ismertett oldaláról mutatja be a párt ötven esztendő harcait és munkásságát,

s ezzel nagymértékben segíti e fél évszázad eseményeinek történelemhű megismerését s a párt történetének tanulmányozását.

(Kossuth, 295 l. 28 Ft. U. K. 681 893.)

Ónódy Miklós

## ÉN

### Szovjet írók önéletrajzai

A 34 kiváló szovjet író önvallomásaának gyűjteménye nem csupán jól használható kézikönyv és adatforrás, hanem lebilincselően izgalmas olvasmány is, műfaji változékonysága és színvonalbeli egyenletlensége ellenére. Mi több, ami ennél a műfajnál ritka: egyvégtében olvasható kötet, mert nem ismétlődő gondolatok és reflexiók halmaza, hanem egymást kiegészítő, egymás tükrözésében érthetővé váló, összefonódott életsorsok krónikája.

A gyűjtemény műfaji változékonysága abból ered, hogy sok, a kötetben szereplő írónak nem volt a szó hagyományos értelmében vett emlékirata, ezt helyenként interjú pótolja; másoknál töredékes jegyzetanyag, néhány levél maradt fenn csupán, s ezeket a családtagok, barátok szavai egészítik ki; végül előfordult, hogy egyesek után csak hivatalos célokra készült önéletrajz maradt. A szerkesztő elsődleges forrása egy háromkötetes szovjet önéletrajzi antológia volt, de gondos kutatással más, föllelhető dokumentumokat és összeszedett; viszont a hatalmas anyagot terjedelmi okokból kénytelen volt rövidebbre fogni. Sajnos, épp a legszebb részeknél kényszerült erre, mert a cél inkább a kézikönyv adatgazdagsága volt, semmint a szépirodalmi értékű szövegek bősége. Így jött létre a műfaji kevertség: lírai emlékezések és lexikális adatfelsorolások hullámváza.



Turcsányi Antal ex librise

Érdekes módon a kötet feszültségét épp ellentéteinek kontrasztthatása adja. Bár jellemző a szófukar tényközlés és a zárkózottság, gyermekkoráról a legtöbb író költőien, árnyalt kor- és lélekrajz keretében vall. Később mindinkább elhalakul a személyesség, a Rousseau-i önvallomás kitárulkozó hagyományának nyomát sem leljük. Ezek az írók belső tépelődéseiket — amiktől egyetlen ember sem mentes —, nem a nyílt színen küzdik végig. A magánélet felnőtt éveinek részletei helyett azonban megismerjük az írói körök működését, az írók egymásra gyakorolt hatását; választ kapunk pl. arra, milyen volt a tudatunkban összefonódott szerzői ikerpár, Ilf és Petrov munkamódszere; megtudjuk, milyen fontos szerepet töltött be Gorkij a fiatalok fölfedezésében, nevelésében, s milyen tiszteletre méltó szerénységgel viselte az „írók apjának” rangját, milyen végtelen tapintattal tudott bírálni és önbizalmat teremtő erővel dicsérni; tőle magától kapunk önkritikus beszámolót Leninnel való vitáiról; Paszternak elemzése nyomán látjuk meg az ószláv himnuszok továbbélését Majakovszkij merőben újnak látszó prozódiajában; dinamikus, dübörgő verselményként őrzi meg emlékeztünk Majakovszkij szellemes-lendületes „ÉN” című írását, ámbár prózában készült; és végül a Majakovszkij-hagyományt még az önéletírásban is eredetien folytató Jevtusenko Sietős önéletrajzát, mely szűkszavúságában is teljes korrajzot nyújt.

Megragadó ezekben az emlékezésekben az írók egymás iránti tapintata: szólnak az élők vitáiról, de sohasem bántják a holtakat, irjanak bár barátokról vagy ellenfélről, mindig meghajtják fejüket az említett tehetsége és szenvedése előtt. És imponáló Sziponov őszintesége is, amikor a személyi kultuszról szólva közli: „Mély meggyőződésem, hogy a társadalmunk történetét ábrázoló művek a teljes igazságot fogják elmondani életünk minden korszakának minden területéről... Nem hiszem azonban, hogy nekünk íróknak ezenközben úgy kellene

tennünk, mintha már akkor, azokban az esztendőkből előre tudtunk volna mindent. Mindenesetre részemről nem tartoztam ezeknek a prófétáknak a sorába. Hozzátehetem: sajnós. Dehát ez nem változtat a dolog lényegén."

Gerencsér Zsigmond, a kötet szerkesztője igényesen és gondosan válogatta anyagát. Teljességre nem törekedhetett, mert többen is akadtak, akiknél semmilyen önéletrajzi nyomot nem talált, így nem mondhatjuk, hogy a legkiválóbbak

mind megszólalnak, de senkit sem szóltat meg, aki ne képviselne valóságos értéket. A pontos születési és halálozási adatok és jegyzetek a tájékoztató munkában értékes kézikönyvvé teszik e művet. Sajnós, az írók magyar nyelven megjelent munkáinak bibliográfiája hiányzik és fényképüket sem közli a kötet: az ilyen szerepet betöltő könyv csak ezekkel együtt teljes. (Gondolat, 335 l. 32 Ft. Új Könyvek 681 230.)

*Bozókya Éva*

## könyvtári szakirodalom

### DÉRI MIKLÓSNÉ — MARÓT MIKLÓS: IGÉNYVIZSGÁLATOK MÓDSZERTANA

A kis terjedelmű kötet két önálló tanulmányon kívül egy rövid, de tartalmas előszót (Pataky Ernő tollából) és egy meglehetősen esetleges bibliográfiát is tartalmaz (40 tétel).

Déri Miklósné „A szakirodalmi igényvizsgálat módszertana” c. írása felvet néhány érdekes gondolatot. Többre nincs helye. A vizsgálatok tárgyáról szólva egy 1958-ban Washingtonban tartott konferencia előadásaira és néhány más forrásra hivatkozva az eddigi felmérési célokat ismerteti, majd röviden igyekszik választ adni arra a kérdésre, hogy „mit lehet megkérdezni”. Természetes, hogy felsorolása kiegészíthető, egészében véve azonban jó. A kérdések a tájékozódási források megoszlására, az olvasási és tájékozódási szokásokra, a könyvtári és dokumentációs szolgáltatásokra (az ezek iránti igényekre ill. hatékonyságukra), valamint személyi jellegű ismérvekre vonatkoznak.

A vizsgálati módszerek közül csupán megemlíti az ún. referenz-számolásos eljárást, mely már valóban csekély értékű. Valamivel részletesebben tárgyalja a kérdőív, az interjú és az olvasási napló alkalmazását, továbbá a megfigyelést, amely — sajnós — ma még a gyakorlatban alig fordul elő.

„A kiértékelés feltételei” című fejezet néhány helyes, de talán már többször is elhangzott gyakorlati tanácsot foglal össze. Ki kell emelnünk ezek közül a kérdések pontos megfogalmazásának problémakörét, amelyben néhány, valóban könnyen félreértést okozható terminológiai hibától óv a szerző. Hogy a rangsorolással szemben az értékelés („osztályozás”) célszerűbb volna, ez még el nem döntött vitakérdés.

A feldolgozás módjára vonatkozó két oldal nagyon keveset ad. Úgy véljük,

ennyivel el sem lehet kezdeni a vizsgálatok feldolgozását.

Hasonlóan rövid — még az egész terjedelemhez képest is — a különböző szakterületek speciális igénykutatási problémáira, ill. az igényvizsgálat szervezésére vonatkozó rész. Utóbbinál sajnálattal olvastuk a következőket: „Igen fontos, hogy a reprezentáció legalább 10 százalékos legyen.” (38—39. old.) Mivel ez a vélemény nem egyedülálló, kénytelenek vagyunk felhívni a figyelmet arra, hogy a 10% ilyen, szinte kabalisztikus szerepét semmi sem indokolja. A helyes mintaarány meghatározása igen sok tényezőtől függő bonyolult kérdés.

Déri Miklósné tanulmányát kérdőív-minta és egy 14 napos olvasási napló terve zárja. Ezek egy adott vizsgálat végrehajtásakor hasznosak lehetnek, sok esetben azonban olyan fokú átalakítást igényelnének, ami az ilyen minta közlésének értékét kérdéssé teszi.

Némileg több hely jutott Marót Miklós „Az olvasás- és igényvizsgálatok módszertani kérdései” című tanulmányának, amely azonban többet is kíván felölelni: szak- és közművelődési könyvtári vizsgálatokra egyaránt kiterjed.

Bevezető jellegű fejezetét értékelve, helyeselnünk kell, hogy Marót bizonyos vizsgálatokat a szociológia köréből viszszaul a könyvtári gyakorlat területére. Ez a megkülönböztetés feltétlenül hasznos, és kívánatos lenne, ha a gyakorlatban nem kívánna minden felmérés „szociológiai” lenni.

Az olvasás- és igényvizsgálatok hatékonyságáról szólva a szerző néhány fontos tényre hívja fel a figyelmet: a vizsgálatok alkalmi voltára, meghatározott céljukra, a szakszerű értékelés alapvető fontosságára, a szubjektív tényezők szükségszerű fellépésére stb.

Meg kell azonban kérdőjeleznünk azt a kiemelt állítást, hogy „a vizsgálatok nem megfelelő feltételek között folytak, ha lényegesen eltérő eredményt nyújtának a más forrásból ismert tényekkel szemben.” Vajon miért higgyünk jobban más forrásoknak, melyek esetleg csak más vizsgálatok végeredményét közlik, mint saját, teljes folyamatában ismert, ellenőrzött és átélt vizsgálatunknak?

A tanulmány következő fejezete a publikált dokumentumoknak a különböző tudományágak információ-áramlásában betöltött szerepével foglalkozik. Hiteles adatokkal bőségesen alátámasztott, csak éppen nehezen illeszkedik bele a tanulmány teljes gondolatmenetébe.

Marót tanulmányának legnagyobb — és szerintünk legfontosabb — része a vizsgálatok módszertani kérdéseivel foglalkozik.

A szerző mindenekelőtt a mintavételre tér ki. Megállapításai többségükben helyénvalóak, legfeljebb a táblázatosan megadott mintaarányok (67. old.) vitathatók és félreérthetőek, bár még mindig jobbakként, mint az abszolútizált 10%. Egyetértünk viszont azzal a megállapítással, hogy komplex vizsgálatok helyett célszerűbb vizsgálat-sorozatot végezni. Igen jók a véletlenszerűség biztosítására szolgáló módszertani javaslatok is.

A vizsgálati módszerek ismertetésének kellemes meglepetése, hogy a szerző elég bőségesen kitér a más forrásból származó adatok elemzésére. Ez a hasznos lehetőség az utóbbi években érdemtelenül szorult a háttérbe. Marót tanulmányában többször is utal fontosságára. Megállapításainak helyességén mit sem változtat, csupán jelenlegi alkalmazhatóságát teszi kérdésessé az a tény, hogy hazánkban e területek hiteles adatai ma még rendkívül kis számúak.

A kérdőíves módszerrel kapcsolatban Marót álláspontja nagyon józan: tudo-

másul veszi, hogy a kérdőívek visszaérkezési aránya kicsi, s hogy e tényezőt előre figyelembe kell vennünk. A kérdőív megszerkesztésére vonatkozó elvi és gyakorlati tanácsai jók.

A személyes és a csoportos beszélgetések közül jogosan veti el a kötetlen beszélgetést, továbbá az interjú utólagos (nem menetközbeni) rögzítését. Utal a szakértekezletre, melyek jól megszervezve valóban hasznos — bár kiegészítő — eszköznek bizonyulhatnak.

Végül kitér a figyelőkarton ill. az olvasónapló vezetésével végzett vizsgálatokra.

„A vizsgálat értékelése” című fejezetében Marót Miklós felhívja a figyelmet arra, hogy a matematikai statisztika módszerei milyen fontosak, és hogy alkalmazásuk csak alapos ismeretük birtokában engedhető meg. Sajnálatos azonban, hogy a matematikai statisztika legjobb magyar nyelvű összefoglalásaként Köves—Párniczky általános statisztikai tankönyvét említi meg, amelynek nem célja a statisztika matematikai módszereinek ismertetése, s ezekkel nem is foglalkozik. Helyesebb lett volna G. U. Yule — M. G. Kendall: Bevezetés a statisztika elméletébe (Közgazd. és Jogi, 1964. 701 l.) című művére utalni.

Összefoglalóan azt kell mondanunk, hogy Déri Miklósné és Marót Miklós tanulmányai érdekes és időszerű kérdéseket tárgyalnak, és számos igen hasznos, helyes megállapítást tartalmaznak. E könyvecske alapján azonban részben a területi korlátozottság, részben néhány nem helytálló megállapítás miatt, egyetlen hiteles igényvizsgálat sem volna lefolytatható. (Népművelési Propaganda Iroda, 102 l. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványai 28. sz. 12 Ft)

Sárdy Péter

*AZ ALFÖLD decemberi számának népművelési rovata közli Sz. Szabó László rendkívül érdekes tanulmányát. A könyv és az olvasás szerepe a debreceni tanyavilágban címmel. A szerző 1967/68 telén a városi tanács népművelési csoportjának és a városi könyvtárnak a segítségével 5 hónapig tartó felmérést végzett a 15 000 lakost számláló debreceni tanyavilágban. Az adatgyűjtés során 886 személytől szereztek be részletes információt művelődésük, olvasásuk indítékára, tartalmára, módszerére és eredményeire vonatkozóan, s ezenkívül természetesen számba vették a tanyákon működő könyvkölcsönzők adatait is. A vizsgálódás kiterjedt a tanyai lakosok életkörülményeire, általános kulturálódására, a szabad idő felhasználására, a könyvvásárlásra, a könyvtárak fejlődésére, az iskolázottságra, a nemek, az életkor, a foglalkozás szerinti differenciálódásra, továbbá a különböző irodalmi műfajok népszerűségére. A tanulmány úttörő jelentőségű a tanyai lakosság olvasási kultúrájának vizsgálatában. A beszámoló megállapításainak elmélyült tanulmányozása jó segítséget nyújthat mindazoknak a könyvtárosoknak, akiknek működési területéhez tanyavilág is tartozik.*

# Könyvtári kiadványok

**A HONVÉDELMI ISMERETEK** oktatásához ajánló bibliográfiát adott ki a Miskolci Városi Könyvtár. Az annotált jegyzék a könyvtárban és hálózatában megtalálható, témába vágó szépirodalmi illetve szakirodalmi művekből válogat, végül a Borsodi Szemle néhány folyóiratcikkét ajánlja, melyek a Tanácsköztársaság katonáinak a megyében, 1919-ben lezajlott harcairól szólnak.

**A KAZINCBARCIKAI VÁROSI KÖNYVTÁR** által összeállított „A gazdasági mechanizmus reformja” című ajánló bibliográfia 3. számú füzetét kb. 100 példányban készítette el a Miskolci Megyei Könyvtár sokszorosító üzeme, hogy a fontos témával foglalkozó, újabbban megjelent könyvekről, tanulmányokról jól tájékozható kiadvány lehetőleg a város minden üzemének és intézményének a vezetőjéhez eljusson. (P. A.)

**AZ ŐSZI MEGYEI** könyvhetek Komárom megyei programjához izléses füzetet adott ki a megyei könyvtár. A kiadvány a megyébe látogató írókat mutatja be lexikonszerűen, és válogatja műveik bibliográfiáját közli.

**A MAGYAR KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI** bibliográfia második része, mely a magyar hírlapokban megjelent könyvtári vonatkozású cikkeket 1962. óta folyamatosan regisztrálja, legutóbbi kötetében az 1966. és 67. év anyagát tette közzé. Az évfolyamokon belül földrajzi és szakrendi részre oszlik, az első a megyék betűrendjében, s azon belül könyvtártípusok szerint csoportosítja a címeket; a második tárgykörök szerint rendezi az általános érvényű vagy eseményekhez kapcsolódó anyagot.

**A TUDOMÁNYOS SZERZŐI TEVÉKENYSÉG MÓDSZEREI ÉS TECHNIKÁJA** címmel hasznos kiadványt adott közre a KGM Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézete Dezső Zsigmondné tollából. A szerző ebben kísérletet tesz arra, hogy módszeresen kifejtsse: milyen egyéni adottságokkal és tárgyi-technikai felkészültséggel birtokában születhetik jó tudományos írás. A tanulmány fő részét azok a fejezetek alkotják, amelyek a tudományos írásmű létrejöttének folyamatát kísérik nyomon az anyaggyűjtéstől a jegyzetelésen, majd az összegyűjtött tényanyag logikus elrendezésén keresztül egészen a végleges formába öntésig, a megfogalmazásig. Külön fejezet foglalkozik az írásmű egyéb szerves részeivel, mint cím, alcímek, tartalomjegyzék, index, források megjelölése stb. Végül néhány általános szabályt említ, melyek minden írásműre egyaránt érvényesek: a nyelvhelyesség, a világosság, az érdekesség, a pontosság követelményéről szólnak. (Kár, hogy az utóbbi ellen maga is vét: a kiadvány élén elhelyezett tartalomjegyzék oldalszám megjelölése az egyes fejezeteket 2 oldallal előbbre helyezi, mint ahol azok valóban megtalálhatók.)

**FOTOESZTÉTIKAI BIBLIOGRÁFIÁJÁNAK** harmadik füzetét adta ki a Népművelési Intézet. Albertini Béla és Albertini Béláné összeállítása az 1967. év során megjelent tanulmányokat és cikkeket gyűjti össze a szaksajtóból és a többi magyar periodikából. Az eligazodást szakcsoport-és névmutató könnyíti meg.

**KIS BIBLIOGRÁFIÁK** című, jubileumokhoz kapcsolódó röplapsorozatának négy új darabját bocsátotta ki a székesfehérvári SZMT központi könyvtár. A rövid életrajzot, a szerző műveinek válogatott, annotált jegyzékét és az íróról szóló fontosabb tanulmányokat, kritikákat ajánló kis kiadványok ezúttal a 90. és született Barta Lajost, a 150. éve született Turgenyevet és az 50. éve meghalt Kaffka Margitot mutatják be. A negyedik füzet a pártalapítás 50. évfordulójára készült önéletrajzok és megemlékező cikkek jegyzéke.

**A PÁPAI KÖNYVTÁROS** 1968. évi 2. száma a hármas évfordulók megünneplésének jegyében készült: tájékoztatja a járás közseégeiben működő könyvtárakat ünnepi feladataikról, könyveket ajánl az alkalomhoz kapcsolódó vetélkedők előadóinak és a résztvevőknek felkészülésük megkönnyítésére. A további írók az olvasó népért mozgalom könyvtári tevékenységét, az ifjúsági klubok eredményeit-gondjait veszik számba, s tájékoztatnak a klubkönyvtárak létesítésének feltételeiről.

**A GAZDASÁGPOLITIKAI FOGALMAK BETŰRENDJÉBEN** csoportosítva sorolja fel az irodalmat a Kaposvári Megyei Könyvtár: Ajánló-jegyzék az új gazdasági mechanizmusról A-tól Z-ig c. kiadványa. Ez a szerkesztési mód lehetővé teszi, hogy az érdeklődők behatóbban megismerkedhessenek azokkal a gazdaságpolitikai kérdésekkel, melyeket a gazdaságirányítási reform során keletkezett új fogalmak jelölnek. Az összeállítás elsősorban a mezőgazdászok várható igényeit veszi figyelembe.



*Az új Albertirsai Községi Könyvtár felnőtt kölcsönzője és gyermekrészlege (MTI Fotó — Bereth Ferenc felvételei)*



